Initia institutionum clinicarum, seu, Prolegomena in praxin clinicam : tironum in usum / edidit Joh. Valent. nob. ab Hildenbrand.

Contributors

Hildenbrand, Johann Valentin von, 1763-1818. Francis A. Countway Library of Medicine

Publication/Creation

Viennae: Apud Joh. Georgium Binz, 1807.

Persistent URL

https://wellcomecollection.org/works/gwg9sayc

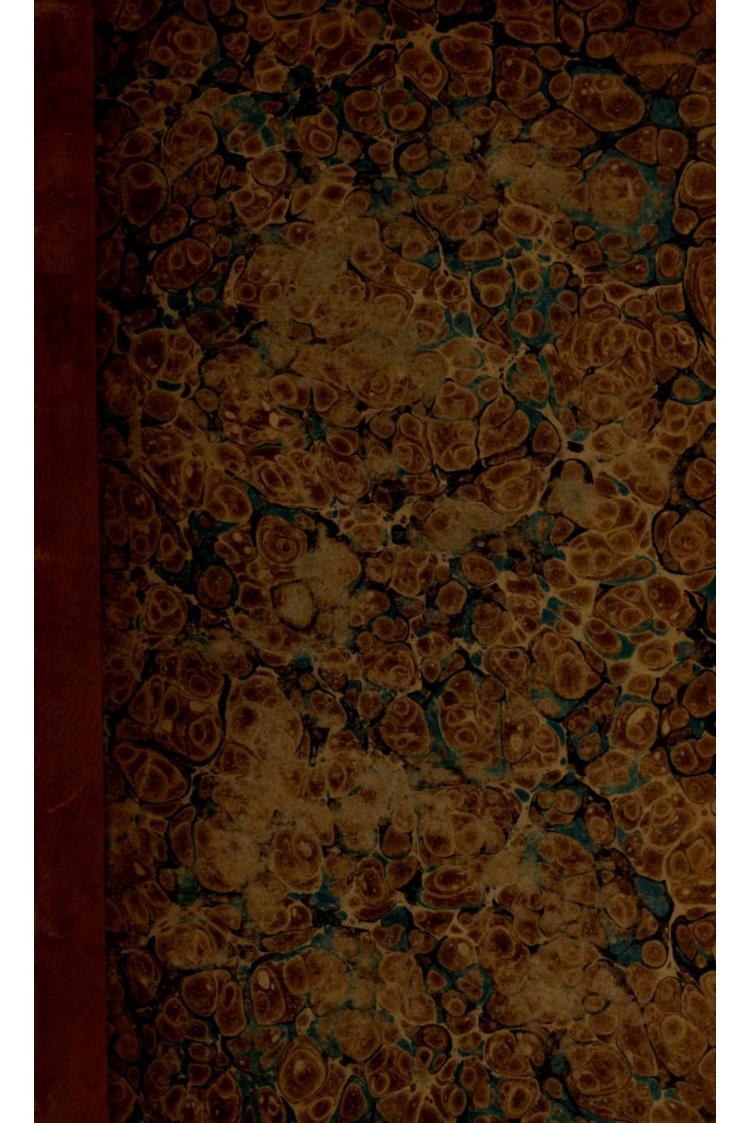
License and attribution

This material has been provided by This material has been provided by the Francis A. Countway Library of Medicine, through the Medical Heritage Library. The original may be consulted at the Francis A. Countway Library of Medicine, Harvard Medical School. where the originals may be consulted. This work has been identified as being free of known restrictions under copyright law, including all related and neighbouring rights and is being made available under the Creative Commons, Public Domain Mark.

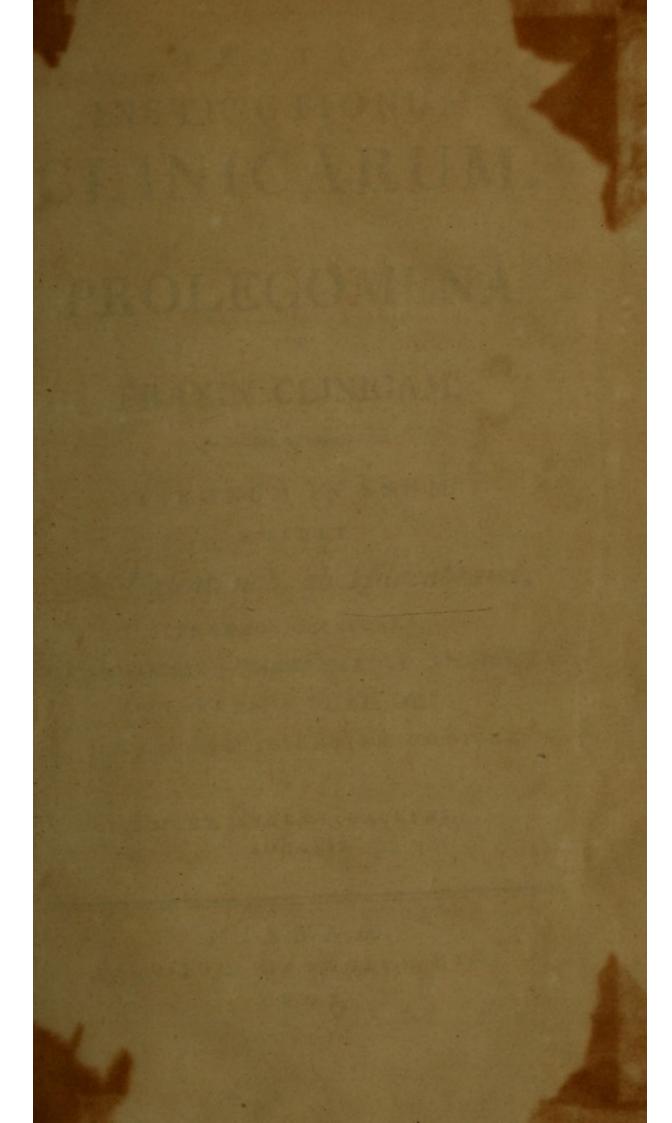
You can copy, modify, distribute and perform the work, even for commercial purposes, without asking permission.

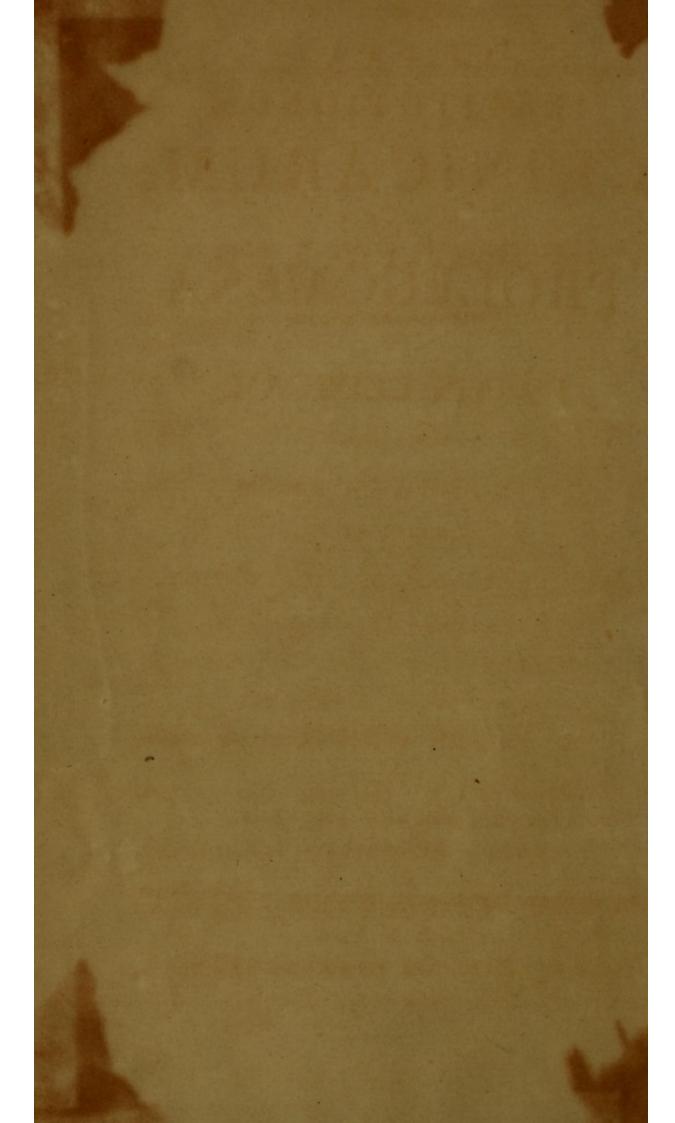

Wellcome Collection 183 Euston Road London NW1 2BE UK T +44 (0)20 7611 8722 E library@wellcomecollection.org https://wellcomecollection.org

7. A 25

INITIA INSTITUTIONUM CLINICARUM,

SEU

PROLEGOMENA

IN

PRAXIN CLINICAM.

TIRONUM IN USUM

EDIDIT

Joh. Valent. nob. ab Hildenbrand,

PRAXEOS CLINICAE,

PATHOLOGIAE, THERAPIAEQUE SPECIALIS
PROFESSOR PUBL. ORD.

ACADEM, REG. SCIENTIAR, GOTTING.

ET

SOCIET. SYDENH. HALLENS. SODALIS.

VIENNÆ,
APUD JOH. GEORGIUM BINZ.
1807.

THEN TO A RELIEF

, , , , , , , , ,

PROLEGOMENA

9671

RIED NI MENDELL

the statement as thederinard,

ATHOLOGIAES RHERARITAE JUE SPORTALIS

le la company de la company de

SUPPLIES STREET

PRAEFATIO.

Brevisrium ogsav mediet

Quævis fere practica disciplina tum generalia præcepta complectitur, tum & specialia. Priora cuivis casui, posteriora singulari tantum adcommodanda.

Ita quoque Medicina, & ipfa Clinica Praxis. Multæ hic occurrunt regulæ, ad omnem lectum obfervandæ. Liceat eas Generalia nuncupare, & prima practicæ Medicinæ initia; sciagraphiam clinicam;
Breviarium officii medici.

Hæcce quotannis tironibus medicis exponere constitui, antequam eos ad ægrorum lectos conduxerim. In usum academicum hic communico.

Specialis praxeos clinicæ doctrina coram ipsis ægrotis individuis nonnisi ad lectos explicanda venit. CAPUT VIE

De prani in morbis tractandis.

CAPUT PILL

Do praxi in futero-evente practicendos

ELENCHUS CONTENTORUM.

CAPUT I.

De dignitate experientiæ medicæ.

CAPUT II.

Ratio institutorum clinicorum.

CAPUT III.

De virtutibus ac officiis Candidatorum.

CAPUT IV.

Medicinæ practicæ idea, objecta, divisio.

CAPUT V.

De praxi in morbis explorandis.

CAPUT VI.

De praxi in morbis cognoscendis & determinandis.

ELENCHUS CONTENTORUM,

CAPUT VII.

De praxi in morbis tractandis.

CAPUT VIII.

De praxi in futuro eventu prædicendo.

CAPUT IX.

proside to re-bride exployances.

De modo historias morborum scribendi,

CAPUT PRIMUM.

De dignitate experientiæ medicæ.

1. Auxiliariis literis imbuti, atque theoreticis principiis rite instructi Medicinæ Candidati admittuntur ad lectos ægrorum.

2. Practicam ultimamque medicam doctrinam hauriunt, utilissimam omnium; nam is medicorum laborum sinis est, ut apta ægris medela siat. Sed & dissicillimam longe, nec absque assidua adplicatione perdiscendam.

3. Cujus quidem dignitatem quivis sanæ mentis agnoscere facile debet. Artis enim penitus experimentalis studium nonnisi practico exercitio coronari potest.

4. Primum jam artis medicæ inventæ fundamentum sola experientia posuit. Post inventam medicinam ratio quæsita, non post rationem medicina. Casus fortuiti, naturales instinctus, variæ medelæ ex dura necessitate tentamina, observationes denique eorum, quæ pro diæta prodessent ægris aut nocerent, prima ejus rudimenta dederunt.

- 5. Hanc in incunabulis medicam artem, neceffitate quæsitam, fortuito casu inventam, sola iterum experientia sub Analogiæ usu excoluit, & ad
 incrementum perduxit. Ne scilicet perirent pro genere humano ea, quæ quisque didicisset experiendo, ita conservabantur, ut prius tentata ab aliis
 in simili casu analogice adhiberi possent.
- 6. Noluit autem diu adquiescere in experimentis hisce animadversis intellectus humanus, phenomenorum observatorum disquisitione continuo occupatus & delectatus. Etenim infantili jamjam artis tempore in Aegypto & in Græcia mystica quædam aliaque dogmata ad explicandas morborum sanationes suerunt excogitata.
- 7. Quibus vero paulo post desertis mox iterum empirica & mere experimentalis medicina successit, quæ per totam antiquitatem græcam conspicua est, & quam etiam Hippocrates exercuit.
- 8. Serius quidem Philosophi græci & præcipue Platonica Schola suas quoque speculationes
 ad sundandam medicinæ theoriam adplicarunt, quæ
 a Diocle Carystio adeo exculta suit, ut anteponeretur experimentali methodo.
- 9. Dein vero denuo caput suum extulit empiria, quæ omnibus theoreticis subtilitatibus incontenta, solam experientiam sequi conabatur; tempore præcipue Herophili, qui majorem in medicamina quam in artem medicam siduciam posuit; atque discipuli ejus Philini Coi, qui insufficientibus pro praxi selici anatomicis Magistri detectionibus, empiricæ Sectæ auctor sactus est, omnia ejus ævi ratiocinia spernentis.

- Philosophia novam quidem rursus theoriam in medicinam introduxit, ex qua methodica Schola doctrinæ suæ sundamenta petiit.
- ficientiam refugerunt iterum ad experientiam. Atque Agathæus Spartanus Methodicorum dogmata laudabili intentione cum experientia combinavit, fundavitque Sectam eclecticam.
- 12. Huic etiam adhæsit, dum juvenis esset, ipse Claudius Galenus. Serius autem eo modo recessit ab ea, ut Academicæ Philosophiæ subtilitates cum Peripatheticis conjungendo, theoriam propriam medicam exstruxerit, quæ per Arabes promota, a Chemicis deturpata, ab aliis reformata ad ultima nostra secula persitit.
- 13. Gratias vero habemus observatoribus eximiis, Nic. Pisoni, Petr. Foresto, Joh. Schenkio, Fel. Platero, Lud. Septulio, Guil. Ballonio, Thom. Sydenhamo, aliisque a servitute Galeni alienis viris, qui medicinam denuo experientiæ, non commentis; factis, non theoriis superstruxerunt.
- 14. Elapso nuper seculo dogmaticam denuo medicinam diverso eventu excolere ceperunt diversi medici, quorum sepe ingenia admiramur, praxin non imitamur.
- 15. Alii tamen iterum eodem ævo viri experientiæ in arte medica superioritatem libenter agnoverunt, promoveruntque conatibus operibusque suis experimentalem medicinam. Inter quos Georg. Baglivium, Joh. Huxhamum, Joh. Georg. Zimermanum, Guil. Granthium, Ant. de Haen, Ant. L.

- B. de Stork, Max. Stollium & Phil. Pinelium præ aliis nominamus.
- brioribus, ubique fere & quovis in ævo experientiæ potestatem in medicina dirigenda cognoscimus. Prouti ars medica ex experientia unice exorta est, ita & omne suum incrementum, & eam, quam habet, perfectionem experientiæ debet. Et quoties eam derelinquebant medici, theoreticis deliramentis adhærentes, toties medica ars detrimentum faciebat, & ad eam denuo redire cogebatur.
- 17. Ideo primorum Empiricorum laudabilis jam intentio fuit, hypotheses lubricas e soro medico expellere, atque medicinam sub experientiæ & analogiæ usu excolere. Quo quidem modo plus ad artis augmentum collatum suit, quam omnibus omnium ævorum theoriis.
- medicinam, juvantium ex confilio unice desumtam, a medicis quoque philosophis, moderno adhuc tempore minime neglectam cernimus. Mercurio Veneris mala sanant, quin alium, quam analogiam ducem sequantur; quin aliud, quam casu detectum & sola experientia confirmatum obponere huic morbo remedium sciant. Vaccina variolas seliciter arcent, quin rationem adsignare valeant.
- 19. Non tamen hic cæcam Empiriam in medicina exercenda laudibus extollere animus est. Tale traditionum analogo in casu adhibendarum adgregatum securam praxin minime constituit, nisi cauto sub rationis regimine. Turpis econtra & de-

nio experimenta per mortes facit.

- 20. Sed illam medicam praxin unice celebramus, quam, duce experientia, ratio dirigit. Nam fallit persæpe absque ratiocinio instituta experientia.
- 21. Abhorremus quidem ab omnibus theoriis hypotheticis, quæ summe lubricam & sæpe damnosam praxin constituunt. Nunquam enim naturam intellectui, sed intellectum naturæ subjiciendum esse scimus; quum crebro inexpertis ratio mentiatur.
- plicanda erit illa Theoria, quæ in veris principiis fundatur experientiæ superstructis, ac selici eventu in praxi coronatur. Maximum igitur pretium illis dogmatibus theoreticis statuimus, quæ exactissimis puræ Philosophiæ inductionibus ex observatis phenomenis methodo vere analytica, ex ideis objectorum eruuntur, atque reciproce modo summe proficuo ad praxin adplicantur.
- 23. Non tamen hæc multa sunt. Plura alia ad artem exercendam adplicanda dogmata insidelia sunt, & insufficientia critico practico. Relinquunt dubia plurima, & ad scepticismam invitant. Atque illis in casibus, ubi nulla omnium theoriarum sufficit, denuo ad aliquam empiriam trahunt, quæ si ratione dirigitur, securius ducit, quam omnis dogmatismus claudicans.
- 24. Utut ergo summum ponamus momentum maximamque utilitatem in medicina experimentali, sufficientes tamen in intelligendis ac dirigendis ex-

perientiis theoreticas Candidatorum medicorum cognitiones subponimus, quæ critico literaturæ medicæ studio collectæ, utilium omnis ævi theoriarum valorem æque pernoscere, ac reliquarum sutilium vilitatem determinare valebunt; quæ ad praxin adplicatæ, caute ubique illos dirigent, sub magna dubitandi arte non temere audaces, nec tamen & timide hæsitabundos facient.

- 25. Sed transitus a contemplante medicina ad ejus exercitium non minimæ difficultatis res est. Est enim aliud quid ratiocinio perspicere, aliud quid opere præstare.
- 26. Hanc ob rationem illa instituta est Medicinæ pars, quæ non solum morborum descriptiones, sed & morbos ipsos proponit in practico nosocomio. Ibi simul in mentem revocantur, quæ in theoretica disciplina absentibus physicis objectis minori cum animi adtentione audita suerunt. Nam semper & ubique (quantum sieri licet) rationalem medicinam practicæ jungere cura erit, & medicinam intelligenter saciendam docere.
 - G. Trinkhusius, de Experientia. Jen. 1665.
 - Fr. Bayle, Differt. de Experientia & Ratione conjungenda in Phys. Medic. & Chirurg. Hag. 1678.
 - J. A. Hofstetter, Dissert. de Experientia & Ratione tanquam fulcris & principiis cognoscendi in arte medica. Hal. 1705.
 - J. G. Berger, Dissert de Experientia necessaria. Lip-

- N. Wagner. Dissert. de Experientia medica, tituloque medicorum, quo Expertissimi audiunt. Isleb. 1734.
 - D. H. Lavater, Dissert. de nexu Theoriæ cum Praxi.
 Got. 1801.

CAPUT SECUNDUM.

Ratio institutorum clinicorum.

27. Ut jam Medicinæ Candidati eam in morbis cognoscendis & curandis dexteritatem, illudque moderamen in arte dirigenda adipiscantur, quod utilem in praxi medicum constituit, protracto quodam & diuturno exercitio sub sedula ægrorum ad ipsos lectos observitatione opus est.

28. Is est scopus Scholarum medico practicarum, sive clinicorum institutorum, in quibus morbi ipsi, eorum cognitio, tractatio, sanatio practice demonstrantur, medicorumque officia practice perdiscuntur.

29. Ad quem adtingendum in antiquissimis jam temporibus, cognita experientiæ medicæ dignitate, medici magistri discipulos suos ad privatos ægros ducebant, atque præ lectis erudiebant.

30. Propriæ autem Scholæ clinicæ in publicum emolumentum exftructæ, feculo primum XVI Patavii erectæ obscura vestigia habentur. Seriori tempore Franc. Dellbonus Lugduni Batavorum institutum clinicum locavit, ab Herm. Boerhaavio reformatum, ex quo nostra transplantata sunt omnia.

- 31. Grata memoria semper tenebimus conatus Ger. L. B. van Svieten, quibus Theresia Augusta Imperans ad eam sententiam perducebatur, ut clinicum tale institutum Vindobonæ exstrueretur, ab Ant. de Haen ad mentem præceptoris Boerhaavii custoditum. Quæ quidem Augustorum Successorum munisicentia ad reliquas quoque Universitates austriacas nunc explanata est.
- 32. Eo loci, ut morbus omnium primo cognoscatur, & cognosci doceatur, Studiosis omnibus
 lecto adstantibus, ægri publice circa prætetitum
 & presentem statum exactissime examinantur, ut
 vestigentur morbi causæ & signa; quæ omnia
 adcurate scripto notantur (ut & in hoc exercitationis genere facilitas comparetur), atque adtentissime inter se conferuntur, ut morbi natura & indoles patescat.
- 33. Deinde ut morbus sanetur, sanarique doceatur, debitæ indicationes formantur, medicamina, ceteraque necessaria præsidia, ut & conveniens victus præscribuntur.
- 34. Ubi vero medelæ impossibilitas elucet, candide & hoc declaratur; atque ut etiam insanabilis æger debito modo tractetur, tractarique doceatur, faciendæ quoque & in hoc casu medicinæratio adsignatur.

35. Ideirco de futura insimul ægri sorte, sive de prognosi rite formanda, quantum præseire lieuerit, semper disseritur.

- a6. Postridie relegitur tota morbi historia, narraturque singillatim, quiquid ab eo tempore, quo
 Discipuli secesserunt, acciderit ægro, sive ab arte,
 sive a natura, sive ab aliis circumstantiis; adjectis
 semper cujuscunque rei rationibus. Tum exponitur, quid morbi mutatio in indicationibus & therapia immutandis & corrigendis postulet, vel non
 postulet; atque debita denuo curatio adtemperatur, suturaque sors caute denuo præsagitur. Sic dein
 quotidie, ad ipsam usque ægri convalescentiam.
- 37. Quodsi morbi vis ægrum superaverit, tunc convocatis Auditoribus cunctis, qui ejus tractationi interfuerant, secatur cadaver, in eoque curiosissime exploratur, quidquid potuerit tum morbum hunc facere, tum morti causam præbere; tum etiam disquiritur, solidæne suerint naturæque morbi vere consentaneæ, quæ inter medendum proferebantur, dijudicationes,
- 38. Quinimo, ne gloriosos medicos agere videamur, consulto casus aliqui exhibentur, qui quavis medicamentorum virtute, omni medicorum industria & sapientia, quacunque demum ope humana superiores essent; ut & incurabilium quorumdam
 morborum phenomena exponantur, & cause mortalium quemque latentes, arctioresque artis limites demonstrentur.
- 39. Ac ne studiosis sedulisque Discipulis quid desit, quominus audeant ipsimet ægrorum curam suscipere, conceditur iis, qui diutius assidueque

præsto suerint hujuscemodi clinicis exercitationibus, adire quotidie pluries ægros in Schola practica monstratos, eos contemplari & examinare, ut animo concipiant genuinam morborum in quocunque statu essigiem. Quin, sub auspiciis directioneque Professoris quidam ægri penitus eorum curationi concreduntur.

- 40. Dubia, si quæ restiterint Candidatis, candidate aperientibus a Prosessore semper, quoad sieri potest, resolvuntur; ac si gravior quidam casus obvenerit, plurium semper sententiæ colliguntur.
- 41. Si vero denique ex defectu vel proprio, vel circumstantiarum inevitabilium varie agentium tamen error se aliquis in grave hoc negotium insinuet; minime illum occultare, sed potius in suturi similis casus utilitatem vertere semper studetur.
- 42. Hæc fere est ratio ac dispositio clinici no-
- 43. Sed quædam adhuc momenta liceat adducere, & disquisitioni diligentiori commendare, ex quibus tum mens practicæ doctrinæ in institutis hisce clarius elucebit, tum impedimenta nonnulla intelligentur, meliori Tironum in practico hoc exercitio profectui non raro obstantia.
- 44. In Scholam medico practicam recipiuntur vauciores ægri. Morbi enim adcurate, pensiculate & patienter a Candidatis observandi sunt; atque hoc sieri non potest, nisi in paucioribus ægris.
- 45. In primo initio prælectionum clinicarum hoc præcipue necessarium est. Paulatim deinde sub exercitio longiori adquiritur habitus & dextentas ægros promptius examinandi, causas morbi citius

detegendi, phenomena certius distinguendi, indicationes & medicamina perfectius determinandi.

- 46. Plures econtra ægri superficialiter tantum observantur. Nam plura simul objecta potius confundunt, quam instruunt intellectum. Ipsi sensus inadsuetis ex varietate objectorum turbantur. Et expertissimi medici, dum numerosos ægros tractant, discriminis plenam medicinam plerumque faciunt.
- 47. Propterea hæc dicta sunto; quoniam animus nonnullis juveniliter prurit, mox ubi theoreticas præceptiones absolverunt, maximum numerum ægrorum videndi. Multa; non multum videre volunt. (Max. Stoll).
- 48. In Schola medico practica morbi populares & vulgares præ aliis pertractantur. Quotidianos enim, semper & ubique obvios morbos quamoptime cognovisse oportet. Hi frequentissimi morbi frequentissime etiam perniciosi sunt, & generi
 humano infensissimi; proinde medentis dexteritatem, eamque promptam præprimis exigunt. Neque in vulgatissimis morbis omnia semper vulgaria sunt. (Max. Stoll).
- 49. Inter populares morbos eminent fic dicti epidemici, a temporum qualitate varie prodeuntes; vaste sæpius grassantes, plerosque alios in suam potestatem trahentes. Horum maxima est certis temporibus frequentia; horum observatis & studium maxime commendatur.
- 50. Interim & aliorum morborum expositio, qu s occasio præbet, nequaquam negligitur. Præcipue illi, qui in Pathologia & Therapia speciali

describuntur, quantum sieri licet, ad lectos ægrorum practice simul demonstrantur.

- 51. Omnes autem morbos in natura observatos, atque in Nosologiis descriptos, durante cursu clinico vidisse volere, ridicula esset prætensio.
 Dantur Veterani in arte, qui morbos & plures quandoque, per integrum praxeos suæ cursum non viderunt.
- 52. Illi jam morbi, quorum vivam in ægris imaginem exhibere facultas non erit, in prælectionibus specialis Pathologiæ & Therapiæ, eo sustassexplicabuntur.
- 53. Si denique & tali modo illum adhuc scienæ gradum adsequi tamen non licebit, qui humaitatis in emolumentum adtingendus soret; illi ad minimum lapides per industriam nostram e via semovebuntur, ad quos juniores medici in damnum ægrotantium sæpe allidere possunt.
- 54. Plurimum adhuc propriæ industriæ & castæ adplicationi visorum auditorumque ad indeterminatos casus reliquendum erit. Nam in medica arte, uti in militari, optima ex Scholis & praxi hausta principia; individuis casibus propria prudentia adtemperanda sunt.
 - Ant. Störk, instituta Facultatis medicæ Vindobonensis. Vien. 1775.
 - J. P. Frank, Plan d'école clinique. Vien. 1790.
 - J. G. Hofrichter, de arte clinica in nosocomiis oportune addiscendis. Viteb. 1795.
 - C. W. Hufeland, Journal der pract. Heilkunde.
 III. B. p. 528.

A. Röschlaub, über den Nutzen eines wohl eingerichteten medic. Clinicums. Landsh. 1803.

CAPUT TERTIUM.

De virtutibus & officiis Candidatorum:

Dicendum adhuc restat, quidnam ex parte Candidatorum desideretur, ut omni modo officium eorum expleatur, atque ut experimenta clinica uti-

liter capiantur.

56. Juxta Herm. Boerhaavium duo tantum firma fundamenta agnoscenda sunt, quibus certissima medicina nititur. Nempe 1. adcuratissima obfervatio earum adparitionum, quæ in homine sano, ægroto, moriente & mortui cadavere Sensibus externis adparent; 2. severa indagatio illorum, quæ in homine latent, sensibus abscondita, & quæ sola ratiocinatione exacta obtineri possunt, dum data experimenta singulatim perfecte expensa in omnibus suis proprietatibus examinantur, ac interse sedulo comparantur, ut convenientia vel diversitas patescat; tumque ea omnia notantur, quæ clare inde deduci possunt. Neque vero posteriosa hæc prioribus minus sirma vel sida erunt.

57. In omnis ergo morbi indagatione, ex parte medici semper sensuum & ratiocinii usus absolute requiritur. Basis omnis experientiæ.

Sensus.

- 58. Sensus externi colligunt prima data, pro omni observatione & experientia sutura. In omni ergo arte experimentali sensuum usus pernecessarius est.
- 59. Sic & medicus clinicus plurima phenomena colligit, quæ in agro & circa ægrum oculis, auribus, naribus, lingua & digitis tangentibus percipi possunt.
- 60. Oculi v. g. vident & explorant ægri phyfiognomiam, decumbendi rationem, linguæ, refpirationis, excretionum conditiones, cutis colorem, exanthemata, vulnera, ulcera &c. Icterus
 morbus folo visu detegitur.
- 61. Auribus percipiuntur ægri ejulatus, tuss, vox, respirationis sibilus aut stertor, deglutitio sonora &c. Ventris meteorismus, tympanites, utplurimum auditu ab alius generis expansione dignoscitur. Ita quoque asihma.
- 62. Nares sentiunt odores, setores, oris, lotii, alvi, sudoris &c. Fuere medici, qui non viso ægro, ex solo odore genus exanthematum determinarunt, variolas, miliaria.
 - A. E. Büchner v. Langer, Dissert. de olfactus ad capienda signa usu. Hal. 1752.
- 63. Etiam gustu plura dignoscerentur ad lectos ægrorum, si ejus adplicatio minus sastidiosa es-

fet. Sed & tales fuerunt medici, qui urinas & alvum, ichores & alias res naufeofo experimento degustarunt.

64. Tactus denique distinguit arteriarum & cordis pulsum, linguæ ac cutis varias conditiones, corporis calorem & frigus; explorat abdomen, uterum, tumores varios, abscessum fluctuationem, & alia plura.

65. Sed iidem sensus inquirunt etiam in id, quod extra & circa ægrum est, atque ad datum morbum aliquam rationem habet. Vident oculi ægro externe adplicata & adjacentia nocua vario modo. Nares sentiunt exhalationes rerum circumdantium ægrum. Et sic & reliqui sensus conditiones eorum, quæ extra ægrum sunt, cibi, potus, medicaminum &c. explorant.

66. Ideo inter prima practici medici requisita felix sensuum organorum integritas ac frequentatio censetur. Prior quidem naturæ benesicæ dos & talentum est; posterior vero, adepta per longum multumque exercitium in sentiendo dexteritate, adquiri potest.

67. Patet inde, minus validas esse experientias eorum medicorum, qui vel sensu uno alterove carent, vel sentiendi organa hebetiora universim habent, aut sensus suos frequentando non exercent.

Ratiocinium.

68. Ast experientiæ requisita in sensibus externis unice non sunt quærenda. Talia ope sensuum mere collecta phenomena nunquam experientias securas, potius simpliciter animadversiones, aut empiricas perceptiones constituunt; materiem tantum objectivam pro experientiis subministrant.

- 69. Omnia sensuum externorum experimenta inutilia sunt, nisi animus ad ea adtentus sit; nisi rattocinium ea perlustret. Sensus enim nonnisi separatas & singulares imagines colligunt, quas ratio combinare, & ad ipsius observationis dignitatem elevare debet. Observatio igitur consisti in perlustratione operationis animadversionum per sensus collectarum.
- 70. Absque rationis auxilio sensus etiam perfæpe sallunt. Quod qui non considerat, ipsemet sallitur, falsamque observationem & falsam experientiam contrabit. Id tantum verum est, quod sensibus intellectus adsecurat.
- 71. Observationum verarum numerus, dum intellectu humano ad certum quemdam finem & usum adaptatur, experientiam primo constituit.
- 72. Experientia vera est ergo cognitio veritatum ope sensuum observatarum, cum prudenti earum in utilem sinem applicandi modo. Subponit præter bonos exercitatosque sensus in experiente, collectionem sinceram historicarum cognitionum; memoriam selicem eas cito capiendi & tenaciter retinendi; reminiscentiam eas denuo non tantum reproducendi, sed & recognoscendi; ratiocinium, capacitatem scilicet phenomena inter se combinandi, ac ex singularibus perceptionibus generales cognitiones eruendi; intellectum denique, eas in usum & sinem debitum adplicandi.

- 73. Inde elucet dignitas philosophicarum scientiarum in omni experimentali, præcipue autem in medica arte. Hæ doctrinæ ideas ordinare, simplices combinare, intricatas separare, objectorum proprietates, similitudines, diversitates pernoscere, o phenomenis causas, incognita ex notis eruere; uno verbo rite cogitare, argumenta rite instituere docent; observationes dirigunt, falsa detegunt, veritatem ubique evincunt.
- 74. Atque hisce e fontibus unice fluunt securitates experientiarum nostrarum.
- 75. Neque tamen hic unicus ratiocinii in experienția medica usus est. Multa dantur in ægris & circa eos, quæ sensus nostros externos penitus sugiunt, & tamen adsunt; quæ ergo mero ratiocinio detegi debent, & certo detegi possunt; nec minus sido, quam per ipsos sensus modo, dummodo argumentatio de visibili ad invisibile per sinceras philosophicas inductiones instituatur, separata omni hypothesi, simplicissimo modo & non interrupta catena jungendo veritati veritatem.
- 76. Quoniam autem integra hæc ratiocinandi & intelligendi facultas non cuivis homini æquali modo a natura tributa est; neque etiam absque assidua philosophica exercitatione sufficienter acuitur & roboratur; hinc patet, præter talentum observandi & experiendi, magno exercitio & consuetudine fere habitum aliquem in experiendo contrahendum esse. Nam eo solum veriores & securiores experientiæ siunt, quo magis sensus & intellectus eis adsueti sunt. Atque unica hæcce dexteritas

in dijudicandis morbis, verum promptumque judicium practicum constituit.

- 77. Ad illam jam dexteritatem securius faciliusque adquirendam, quædam adhuc regulæ de modo debite observandi & experiendi præmittendæ necessariæ erunt, antequam ad lectos ægrorum & ad ipsam experientiam Candidati admittantur.
- 78. Nam medici veri nomen is solus meretur, dignitatemque hancce is unice adipiscitur, qui in observando & experiendo versatus, naturæ ægritudinum studendæ methodum probe intelligit. Recte Georg. Baglivius dicit, quod prima medicina constitat in morbis observandis, altera in morbis sanandis.

Modus observandi & experiendi.

- Omnium prima virtus, medico observanti & experienti necessaria, est adtentio. Adtenta enim sola animadversio observationem constituit. Et universim sola est adtentio, quæ facit disserentiam inter vagam observationem hominis tantum curiosi, & inter solidam observationem strenui observatoris. Aesculapius propterea cum serpente depingitur, quoniam serpens apud antiquos adtentionis Symbolum suit.
- 80. Adtentus observator omnes, quin & minimas circumstantias adnotare debet, quæ minus
 adtenti oculum facile essugiunt. Nullius momenti
 illa observatio est, quæ tantum ad unam alteramve
 morbi partem extenditur. Totum morbum amplecti, omnesque simul circumstantias colligere

- debet. Minus adtentus, & fragmentariis observationibus contentus, ex impersecta observatione impersecta argumenta trahit. Exinde impersectissimæ experientiæ oriuntur.
- plectens omnia phenomena, sed etiam assidua sit oportet in serie phenomenorum adnotanda, extensiva & intensiva. Cujus adtentionis & exactitudinis in observando Hippocrates primum est medicis exemplar.
- 82. Differt tamen multum ab adtentione Subtilitas (argutiæ). Qui enim nimis funt fubtiles in
 observationibus, ii plerumque vident phenomena,
 quæ non sunt, atque profundius rem, quam sieri
 potest, penetrare volunt. In minutissimis quasi
 partibus rem fere totam quærunt. Optime jam
 Seneca dicit, esse utilia magis, quam subtilia quærenda.
- 83. Observatorem medicum nulla præconcepta opinio, nullus conjecturæ aut hypotheseos amor obcæcare debet; nulla auctoritatis, systematis, magistri aut Scholæ prædilectio trahere. Sola veritas est quærenda & invenienda. Omnis illa observatio claudicat, quæ opinionem potius, quam naturam observatam pro basi habet.
- 84. Observationes medicæ debent ergo sincere institui. Nunquam vanæ hypotheseos gratia natura invertenda est. Minori omnino observationum fallacia, minorique experientiarum lubricitate ars laboraret, si hanc regulam medici semper observassent.

- 85. Observator medicus debet patienter observare. Patientia certissime detegit invenienda. Festinantes econtra debita pro observationibus adtentione nunquam uti possunt.
- 86. Observationes medicæ prudenter sunt instituendæ. Prudentia nunquam nimia in observando & experiundo adhiberi potest. Verus ergo observator, qui omnem fallaciam evitare intendit, debito sub experimentis ratiocinio semper uti debet. Phenomena morborum stabilia a variabilibus, esfentialia ab accidentalibus distinguere, eorum successivas mutationes reciprocumque inter se invicem nexum perspicere, ad causas eorum harumque agendi rationem adscendere, essectus morbi ab esfectibus medicaminum aut aliarum circumstantiarum discernere probe intelligat. Hæc perspicacitas sola utilem observatorem constituit.
- 87. In adplicatione observationum harum ad experientiam caveat a falsis analogiis. Communissimum illud argumentum, post hoc, ergo propter hoc, falsissimum sæpe esse potest. Propterea summa cum exactitudine semper inquiratur, utrum esfectus observati positæ causæ correspondeant, & utrum corollaria ex observatione, tanquam axiomate sluentia, logica sinceritate non destituantur.
- 88. Observationes medicæ semper repetitione eonsirmandæ sunt. Ex una alterave observatione multum certi erui, & sirma experientia colligi non potest. Eam autem pluries repetendo, dubium a probabili, probabile a vero & certo distingui potest. Plurima aliena se in experimenta inmiscent;

a supersunt, quæ ideo perpetuo similiter it, quod ex ipsa rei natura fluant. Hinc ata observatio tantum semper valet, quanva detectio.

nariora & infolita phenomena, quia non raritas, sed pretium veritatis æstimatur. Dum res grandiores nos occupant totos in tentaminibus nossiris, minus adtendere solemus in minutias sæpe, a quibus adtente perspectis universum quandoque panditur mysterium. Non quidem hæcce grandiora penitus negligere convenit; sed præcipua tamen opera danda est, ut vulgaria morborum phenomena bene observentur.

- 90. Hæ, quidem non omnes, sed potiores regulæ sunt, Tironibus praxin medicam adeuntibus ceu Canones commendandæ, in quibus primaria præcepta continentur pro fructu ex observationibus & experientiis clinicis trahendo.
- 91. Sed est in his omnibus, uti Hallerus dicit, ars adhuc quædam videndi & inveniendi, quæ verbis dici non potest, & quam natura paucis concessit. Propterea etiam veri practici medici sunt rariores, quia morborum observationes sunt difficiles. Medicus, sicuti poëta aut miles, natus sit oportet.
 - G. Emerich, Dissert. de ratione & experientia medica. Reg. 1693.
 - G. Baglivi, de praxi medica ad priscam observandi rationem revocanda.
 - G. E. Stahl, experimenti fallacia. Hal. 1706.

- J. Bohn, Dissert. de experimentia fallaci. Lips. 1710.
- J. Salzmann v. F. E. Nicius, Dissert. de ratione observandi medica. Arg. 1720.
- J. L. Wucherer v. H. C. Gernhard, Dissert. de experientia medica. Jen. 1721.
- N. Burchard, Dissert. de experientia rationali. Rost.
- H. Schulze, Dissert. de experimentis medicis majori auspicio captis. Hal. 1741.
- G. v. Döveren, Orat. de imprudenti ratiocinio ex obfervationibus & experimentis medicis. Gron. 1754.
- G. Stegmann, Pr. de iis, quæ in experiendo maxime funt cavenda. Cass. 1755.
- J. G. Zimmermann, von der Erfahrung in der Arzneykunst. 2 Thle. Zürch. 1764. 1777.
- Joh. Sennebier, Kunst zu beobachten. Leipz. 1776.
- E. Horn, über Erfahrung, besonders in Rücksicht auf Medicin. (In Archiv für Erfahrung.) Leipz. 1801.
- Joh. Stoll, Versuch einer medicinischen Beobachtungskunst. Zürch 1802.
- Desselben früherer Aufsatz im Musæum der Heilkunde IV. B. Zürch 1797: Wie soll der Arzt am Krankenbette beobachten?

Aliæ virtutes & officia.

- 92. Sed & aliæ virtutes requiruntur in Candidatis clinicis, aliaque adhuc officia observanda sunt, si lectos ægrorum adeunt. Potiorum saltem mentio siat.
- 93. Omnium primo requiritur in Candidatis fingularis alacritas aut vocatio ad hoc studium & of-

ficium molestum ac laboriosum. Discere invita Minerva injuria est in omni arte, maxime in medica sub tædiis nosocomialibus, omni patientia sæpe majoribus.

- 94. Maxima, quæ adtingi potest perfectio in arte medico practica quærenda est. Nam & mediocritas non Sufficit in studio clinico, & medicus tantum mediocris est omni intuitu perniciosus. Præstat nullum habere. Quodsi & ridicule superbiat peculiari præsidentia, se omnia jam scire, omnem & sibi viam ad ulteriores progressus præcludit.
- 95. Negligentia maximum impedimentum, diligentia autem indefessa maximum adjumentum est in medicina practica rite addiscenda & exercenda. Exercitia clinica maxima cum sedulitate, omni animo sensuque ægris condonato, atque catena non interrupta sunt instituenda. Abrupta morborum fragmenta, prætervisis phenomenorum morbi mutationibus & successionibus, nunquam medicum sufficienter erudire possunt.
- 96. Non solum illius ægri, quem tractant, sed & illorum, quos in Schola practica observare licet, diarium Candidati scribant. Morbum quemvis, qui practice ad lectum demonstratur, in auctoribus qui commendantur, pertractatum legant & relegant. Ars longa est, & vita brevis. Nemo tanta in arte propriis experientiis sapere potest. Aliorum igitur experientiæ sedulo colligendæ sunt, ut & alieno periculo experti reddamur.
- 97. Medicus ab omni initio, dum ad praxin se accingit, sit gravis, cogitabundus, cunctabun-

dus, non velox, non audax, non leviculus. Talis quondam in publica praxi erit, qualis esse in Scholis incipit. (Max. Stoll.)

- 98. Nullam faciat conditionis ægri distinctionem. Hominem ægrotum unice pro objecto habeat.
- passione & auxilio morbos lenire. Non sit durus & verbis asper in ægros, precipue irritabiliores, magis impatientes. Aegrum, utut deploratum, nunquam derelinquat. Nullo modo ægrum pufillanimem reddat.
- bilis animi esse. Confunditur talis ægrorum lamentis, & in ratiocinio turbatur; imo facile seducitur, ut faciat medicinam morbo graviorem. Virili animo & in arduis consulere oportet.
- focomio occurentes ne evulget; epilepliam, maniam, herniam, luem, graviditates & puerperia. Nunquam de aliorum morbis apud alios narret. Medicus blatero infamis.
- dico ineunti necessariæ, necdum officia omnia ab illo obsorvanda. In publica praxi ad longe plura alia animus convertendus erit, quam in Scholis practicis. Quorum regulæ non adeo in nosocomiis perdisci, quam ex legibus humanitatis, ex artis exercitio, tum etiam ex auctorum lectione desumendæ erunt.

- Hippocratis, libri (spurii) de arte, de decenti hahitu, de lege.
- Zacuti Lusitani, introitus ad praxin. Lugd. 1643.
- J. Bohnius, de officio medici duplici, clinici ac forensis. Lips. 1704.
- F. C. Weinhart, de medici prudentia morali politica. Dist. XXVI. Oenip. 1716.
- Fr. Hofmann, medicus politicus. Hal. 1718.
- Philiatri, medicinischer Machiavellus. 1722.
- J. A. Sicci, de optimo medico liber aurens. Erf. 1749.
- J. G. Lambertin, Diff. de necessariis ad hoc, ut medicus praxim cum lande exerceat. Vindob. 1765.
- J. Gregory, lectures on the duties and qualification, item on the caracter and conduit of a physicien. Lond. 1772.
- Desfelben, Vorlesungen über die Pflichten und Eigenschaften eines Arztes. Leipz. 1778.
- C. G. Gruner, Gedanken von der Arzneywissenschaft und den Aerzten. Bresl. 1772.
- K. F. Uden, medicinische Politik. Leipz. 1783.
- Specifica und Charlatanerien geprüft und gerügt von einem Freunde der Wahrheit. Frikt. 1789.
- G. Wedekind, über das Betragen des Arztes &c. Mainz. 1789.
- J. P. Frank, sermo academ. de civis medici in republica conditione & officiis. (In delectu opuscul.)
- Ejusdem, discursus inauguralis de instituendo ad praxia medico. (Ibidem).

- G. S. Vogel, über das sçavoir Faire in der medicinischen Praxis. (In Huseland Journ. I. B. 3 St. VIII B. 3 St.)
- Chr. L. Schweikhard, auch Etwas über das sçavoir Faire in der medic. Praxis. (Ibidem VI. B. 4 St.)
- W. G. Ploucquet, der Arzt, oder über die Ausbildung &c. des Arztes. Tübing. 1797.
- E. J. Thomassen a Thuessink, oratio de eo, quod medicus in arte facienda imprimis agat. Gron. 1793.
- J. Stieglitz, über das Zusammenseyn der Aerzte am Krankenbette. Hannov, 1798.
- A. Metternich, über einige Pflichten der Aerzte. Frkft. 1803.

CAPUT QUARTUM.

Medicinæ practicæ idea, objectum, divisio.

Medicina in latissimo sensu dicitur doctrina de morbis eorumque medelis; tum & de sanitate tuenda. Nam is est duplex medicinæ scopus, ut vita sana conservetur, ægra vero in pristinam salubritatem restituatur.

- Medicus vocatur.
- 105. Quum autem Hygiene & Macrobiotica; quarum prior sanitatem conservandam, altera prolongandam vitam tractat, speciales doctrinas sistant; hinc medicina stricte tantum circa morbos eorumque medelas versatur.
- ideam. Nam omnes morbos fanare possibilitas non datur, atque ferea mortalitatis lex artis medentis scopo ipsa repugnat.
- 107. Et quidem aliqui morborum ex natural fua omni artis molimini adeo pertinaciter resistunt; ut absolute in mortem vergant. Ibi impossibilitas sanationis est absoluta. Tales ægros, uti Hippocrates dicit, inevitabilis moriendi necessitas occidit, curantis culpa non intereunt.
- 108. Alii iterum, quos quidem sanare possibilitas fors daretur, arctiores tamen artis medendi limites transscendunt, ac sanari nesciuntur. Hæc impossibilitas sanationis est relativa, ad ipsius artis imbecillitatem.
- nedici ignorantia nunquam illum excusabit) in utroque casu prius dicto, qui morbum talem incurabilem tantum cognoscit, æque magnus medicus esse potest, quam qui curabilem sanat.
- de morbis cognoscendis, curabilibus fanandis, incurabilibus determinandis.

- morbis, & excluditur hic medicina brutorum, Hippiatris & Veterinariis relinquenda.
- planabatur; theoretica medicina audiebat. Dum vero jam ad ipsos ægrorum lectos in natura, sub ipso exequendi modo demonstratur, practica medicina dicitur.
- 113. Hanc practicam medicinam, ceu methodum executivam ad lectos ægrorum, clinicam quoque medicinam vocant, quia κλίνη græcis lectum significat.
- est, qui ad lectos ægrorum in actum deducit & ipso opere præstat, quod theoreticus tantum scienter noscit. Et medicina practica sive clinica illa est, quæ hominum morbos cognoscere; incurabiles determinare; curabiles sanare ipso experimento docet.
- dis eo magis a chinica medicina separator, quoniam in nosocomiis & ad lectos non perdiscitur.
- tiam dixeris doctrinam istam. Dexteritas in adplicatione medelæ artem medicam omnino constituit.
- cam hic exponendam artificialem dicere, quantum fieri potest, scientificis principiis superstructam; ut ab illa separetur, quæ empirica penitus, nec artis nomine digna, per traditionem solum inter amicos

propagatur, domestica aut naturalis dicenda, simplici analogia aut naturali instinctu ducitur.

- 118. Objectum practice medicine est homo; corpus humanum sub omni intuitu; vivum & mortuum, sanum & ægrotum.
- 119. Vita hominis est omnium primum medicinæ nostræ objectum. Ubi enim sanitas, id est vita perfectissima obtineri non potest; ibi saltem & minus perfecta vita desideratur conservanda; ibi saltem acerba insanabilium sors prudenti consilio sub maxima vitæ protractione lenienda.
- fiatus, practice medicinæ objectum non ideo est, ut scopus aliquis per ipsam adtingatur; sed ideo potius, quia mortem amovere cum præcipuo medici scopo collineat.
- cessariæ sunt illæ adparitiones, quæ sub morte, post mortem & in mortuorum cadaveribus obveniunt.
- 122. Phenomenorum fub morte occurrentium cognitio confert ad periculum instans mortemque futuram prævidendam.
- 123. Post mortem phenomena comparential ad determinandam mortem veram & ad distinguendas asphyxias necessaria sunt. Ambo ipsam agendorum rationem dirigunt.
- 124. Phenomena autem in ipsis mortuorum eadaveribus colligenda, multa docent de præterito morbo, & ad alios casus magnam ssæpe analo-

gleam adplicationem merentur. Neque etiam aliud quid plus confert ad diagnosin prognosinque tempor vitæ factas rite confirmandas, ad sedes morborum indagandas, & ad cognoscendas præcipue organorum sub morbis mutationes, quam cadaverum incisio.

- nicis cadavera defunctorum incurabilium sedulo aperiuntur, eo scopo, ut ex organorum conditione confirmari, vel non confirmari conspiciatur, quid quid ægro vivente adhuc de morbo, ejus sede, causis, de morte futura vel non futura dictum suit; & ut exploretur, an non inopinatum aliquid deprehendatur. Pathologicas has sectiones vocant.
- 126. Ratio autem sectionum harum ex sequentibus melius patebit.
- teratur; imo legibus vetitum est, ante 48 horas cadavera dissecare; nisi ex destructione nobilissimi alicujus organi evidentissime pateat, reviviscendi possibilitatem nullam omnino dari.
- netum contagii aut mephitis in adstantes redundantis negligi debent. Frigida tamen cadavera minus contagiosa sunt, quam calida, viventia corpora.
- 129. In pluribus cadaveribus dissectis nihil omnino deprehenditur, quod lumen ad prægressi morbi naturam dissundere valeat. Nec scalpellum anatomici nec acies oculorum eo penetrant, ubi causa morbi sedent, vel mortis. Ita sæpe in febri-

bus & malis nervosis, nec non in omnibus morbis dynamicis ubi organicæ adfectiones desunt.

- bus detegitur, in quibus organorum structura & conditio adeo immutatæ sunt, ut sensibus hoc pateat. Ita in morbis organicis, & in illis, ubi heterogenea in corporis diversis partibus latent. Hæ autem sectiones & explorationes non obiter, sed maxima cum adtentione sunt instituendæ.
- 131. Effectus mortis a causa mortis sunt in cadaveribus caute distinguendi; præcipue si longiori
 post mortem tempore sectio suscipiatur. Sic collectiones humorum præternaturales in cavis variis,
 polypi, degenerationes partium ex dissolutione
 variæ, sugiliationes, sphaceli &c. sæpe ipsius
 mortis effectus non causæ sunt.
- 132. Aeque damnosum est, effectus morbi, qua causas ejusdem considerare.
- 133. Cadaverum ergo exenteratio & inspectio, nisi sub ratiocinio pathologico instituatur, summopere medicum fallere potest. Et difficillimum est judicium circa morbos, quod ex cadaveribus capitur.
 - Th. Bartholini, confilium de anatomia practica. Hafn. 1664.
 - Th. Bonnet, sepulchretum s. anatome pract. ex cadaveribus &c. Genev. 1679. 2 Vol.
 - Th. Kerkring, specilegia anatom. 1689.
 - J. J. Manget, Bibliotheca practica. Genev. 1700.
 - A. Vater, de anatomes utilitate in eruendis caufis occultis morborum. Viteb. 1723-

- P. Barzere, diverses observations anatomiques. Par. 1751.
- N. Gianella, oratio, non tuto semper ex cadaverum sectione colligi posse morbor-causas.
- J. B. Morgagni, de sedibus & causis morbor, per anatomen indagandis. Ven. 1761.
- Joh. Lieutaud, historia anatomico medica. Par. 1767.
 II T. 4. It. Goth. 1796, III T. 8.
- J. F Isenstamm, de difficili epicrisi in observationes anatomicas. Erl. 1771.
- N. Sandifort, de circumspecto cadaverum examine, optimo medic. pract. adminiculo. Leid.
- N. Müller, de utilitate anatomiæ practicæ. Giess.
- Chr. Fr. Ludwig, primæ lineæ anatomiæ pathologicæ Lipf. 1785.
- Chr. Sal. Schinz, de cauto sectionum cadaverum usu ad dijudicandas morborum causas.

 Got. 1786.
- J. F. Meckel, de promovendis anatomiæ pathologicæ administrationibus. Hal. 1790.
- M. Baillie, the morbid human Anatomy. Lond.
- Desselben, Anatomie des krankhaften Baues &c. Uibers. v. Sömmerring. Berl. 1794.
- G. Chr. Conradi, Handbuch der potholog. Anatomie Hannov. 1796.
- A. Fe. Hecker, Magazin für die patholog. Anatomie und Physiologie. Alt. 1796.
- A. R. Vetter, Aphorismen aus der pathologischen Anatomie. Wien 1803.

- F. G. Voigtels, Handbuch der patholog. Anatomie.
 Halle 1804. 2. B.
- fanum ex multiplici ratione practicæ medicinæ objectum est, præcipue vero ideo, quia deperditam sanitatem restituere, ubi sieri potest, artis sco-, pus est; quia medicus de sanitate perdita judicare & restitutam cognoscere, & probe etiam scire debet, quousques morbum prosequi ac redeuntem sanitatem roborare oporteat.
- 135. Status sanitatis sillit quasi normam, in quam omnis deslexus corporis morbosus reclinari debet; a qua declinatio quævis morbosam adsectionem præbet.
- 136. Notare tantum oportet, relativam ad subjectum etiam sanitatis ideam dari, atque cuivis fere hominum propriam sanitatis formam ese, propriamque valetudinem secundam. Ad quod practicus summopere adtendere debet.
- 137. Præcipuum tamen objectum practicæ medicinæ morbi sunt; quoniam medicus raro vocatur, nisi homines morbum sentiant, & clinicus medicus unice ægrotis occupatur. Uti communis omnibus hominibus mors est, ita communis ad mortem via est morbus.
- 138. Organismi, virium, facultatum, actionumque in corpore humano vivo inde pendentium
 a statu normali declinatio morbos constituit; valetudinis adversæ multifariis sormis incedentes. Acgrum vero dicimus, qui morbo laborat,

- que functiones non lædunt, nec morbis adnumeramus, nec practicæ medicinæ objectum agnoscimus.
- mens languere poterit, unicuique uotum est, qui scit contrario, quantum in statu bonæ sanitatis bene vigeat. Imo mens humana vi commercii, quod cum corpore suo habet, multa operatur, quæ vita m aut sanitatem varie obprimere aut æigere valent. Proinde mens ipsa practicæ medicinæ objectum dici potest.
- tandis mentis ægritudinibus Psychologis concedicimus, sed non omnia. Nam insanienti sæpe, quem nulla Philosophia emendare, cui nulla demonstratio persuadere valet, medicum auxilium tamen optime mentem cum corpore sanat. Interim tamen medicis psychologicum studium, mentisque therapiam moralem summopere commendamus.
- 142, Tanta ergo, tamque varia sunt objecta practicæ medicinæ, hominem unice amplectentia. Mortuum & moribundum, ægrotum & sanum hominem practicus medicus considerat, & ad mentem ægrorum ipsam animum suum dirigit.
- 143. Proinde neque labor exiguus est, amplum hoc officium eum in ordinem redigere, qui Tironibus praxeos methodum addiscendam facilio-ram redderet.

144. Quod ut eo aptius sieri possit, a nostra arte illæ separandæ sunt, quarum exercitia speciali labore distinguuntur.

practicam medicinam dividere oportet, quarum una praxis clinica proprie, sive & medica aut interna dicitur, atque morbos solummodo internos (non chirurgicos scilicet) proponit; altera vero praxis chirurgica sive clinica externa adpellatur, & morbos externos demonstrat (chirurgicos scilicet, manuaria dexteritate indigentes). Harum posterior ex propria cathedra docetur. Utraque tamen arctissimo vinculo sibi juncta, nec limitibus desinitis serparata.

146. Specialius in his versantur nonnulli, ita ut non tantum morbos partiales, & hos quidem pro disserentia partium corporis humani recenseant; sed et morbos infantum, mulierum, venereos &c. separatim pertractandos putent. Antiquitus saltem medici specialibus tantum morbis sanandis se dedicarunt.

dica non amplius a se invicem separantur; & nonnisi in chirurgica arte obstetricatio, morbi dentium
& oculorum, & ab aliquo tempore herniosi morbi
peculiare caput chirurgiæ practicæ efficiunt.

148. Sic & illæ, quæ in foris occurrunt caufæ, de quibus medici judicium fæpe exigitur, etiamli fundamenta cognoscendi non tantum ex disciplina theoretica, fed ex omni & practicæ, medicinæ ambitu fumant, nomine tamen medi: næ ac chirurgiæ forensis in propriæ doctrinæ formam redactæ sunt, atque penitus separatam & ex peculiari cathdra tradendam partem medicinæ constituunt.

- adtinet, que tractat morbos internos cognoscendos & curandos, chirurgica & mannali dexteritate non indigentes.
- tur; generalia ac specialia. Generalia cuivis casui & ad quemvis ægrorum lectum adcommodari
 possunt; meritoque præmittuntur specialibus illis,
 quæ nonnisi specialibus ab individuis casibus adcommodanda, ad separatos & singulos ægrorum
 lectos tradenda veniunt.
- clinica generalis comprehendit. 1. Generalia circa praxin in morbis explorandis. 2. Generalia circa praxin in morbis cognoscendis & determinandis. 3. Generalia circa praxin in morbis tractandis. 4. Generalia circa praxin in morbis tractandis. 4. Generalia circa praxin in eventu futuro prædicendo. Appendicis loco aliqua de historiis morborum feribendis adjicientur.

erapast arriva de &

CAPUT QUINTUM.

De praxi in morbis explorandis.

Dictum suit, integram medicinam practicam cossistere in morborum cognitione & tractatione. Facile intelligitur, omnem morbum prius cognosci debere, untequam curari aut insanabilis daclarari possit. Agitur ergo omnium primo de morbis cognoscendis.

N. Straus, Diff. de necessaria morbi cognitione ad curandum. Giels. 1675.

153. Ut autem cognosci possint, debite & sincere colligenda sunt illa omnia phenomena, quæ huc contribuunt. Quo requiritur ars illas circumssantias practice explorandi.

154. Et quum harum magna pars exipso ægro petenda & quærenda sit; hinc etiam necessariæ erunt regulæ circa modum examinandi ægros.

155. Ut hocce examen exactum sit, & ut medicus nullum phenomenon transeat, quod ad morbum cognoscendum & dijudicandum contribuere possit, exactus semper in examinando ordo observandus erit; quem quidem quivis pro libitu sibi

ipse construere potest, cui vero & quivis adeo ad suescere debet, ut illam sibi promptitudinem comparet, qua nihil unquam essentiale omittet, nihil econtra supersuum in ægri vexationem repetet.

156. Circa hunc modum & ordinem in examinandis ægris aliquas ergo regulas adnotare oportebit; subjugendo deinde quasdam circa methodum illa phenomena explorandi, quæ extra ægrum quærenda sunt, atque ad morbi cognitionem conferre possunt.

Examen ægri & morbi exploratio.

- to, maxima cum exactitudine əst instituendum; ut exinde morbi cognitio, quantum sieri potest, eruatur. Reliqua quotidie examina & breviora sunt, & in primo maxime sundantur, confirmantque illa, quæ in primo examine tentata suerunt, & sæpe non tam morbi cognitionem, quam ejus decursum docent.
- datur ipsa fiducia erga medicum; & non pauci ægri, nec adeo inepte, ex modo examinantis medici ad reliquam ejus prudentiam concludunt. Probe ergo medicus sciat, quomodo hoc examen instituat.
- etiam hilaritate ægro medicus se adproximet; vulta sincero & benevolo omnes ægri sui & occultas calamitates in siduciam suam proliciat; patienti adtentione narrantem & respondentem ægrum exaudiat; suavique modo de necessariis interroget.

260. Nihil in examine obliviscatur, quod scitu necessarium. Insida adhuc medica semiologia est, & quodvis minimum phenomenon colligi sedulo debet, dummodo ad morbum cognoscendum contribuere valeat. Plus sæpe ex copia signorum, quam ex valore singularium sperandum est.

161. Præcipua momenta, quæ medico examinanti scitu necessaria sunt, & ad morbum cognoscendum conferunt, sunt: I. Subjectiægri conditio ejus dispositio & proclivitas in certos morbos. II. Causæ moebi occasionales. III. Præsentis morbi ratio decurrendi & symptomuta.

Ĩ.

Cognitio subjecti ægri, ejus dispositio

proclivitas in certos morbos.

162. Nullius morbi vera natura bene cognosci potest, nisi & ad individuum ægrum debitus respectus habeatur. Idem morbus in diversis subjectis diverse modificatur, diversa proinde medela indiget. Hinc subjecti ægroti, maxima quæ haberi potest cognitio adquirenda est.

163. Sub exploratione autem conditionis subjecti ægroti consideramus ejus dispositiones & proclivitates in certos morbos.

164. Ad omnem morbum progignendum requiritur tum dispositio certa, tum excitans aliqua aut occafionalis causa, quæ sub data dispositione morbum producere valet. Absente illa dispositione nulla morbifica causa efficax esse potest.

- 165 Omnium ergo primo rescire interest, in quesnam morbos æger dispositus vel non dispositus sit; sive, quorumnam merborum in dato ægro possibilitas vel probabilitas detur, aut non detur. Nam certis sub dispositionibus, certis solummodo morbis homines dbnoxii esse possunt.
- 166. Hanc variam in morbos dispositionem male quondam causam disponentem vocarunt. Est enim solummodo momentum internum, pro causa occasionalis efficacia. Seminium morbi Gaubii.
- 167. Hujus quoque dispositionis diversitas, posita eadem excitante causa, ejusdem morbi diversam modificationem in diversis subjectis constituit.
- 168. Et quemadmodum relativam excitantium causarum actionem aut & inefficaciam earum penitus determinat, ita etiam sæqe contrario efficere valet, plures homines ex minima occasione eodem morbo sæpius in vita corripi.
- viduorum in certos, & eosdem morbos sæpius invadentes; quæ denuo ad suspicionem latentis morbi ducere potest.
- 170. Ista jam proclivitas varia, dispositio ant & indispositio in certos quosdam morbos, & tota subjecti ægroti conditio desumitur: 1. ex lexu ægri; ex ejus 2. ætate; 3. temperamento; 4. corporis habitu; 5. vitæ genere; 6. conditione & opisicio; 7. hæreditaria constitutione; 8. ex ægri iatosyn-

erasiis & 9 particularitatibus variis; & 10, demum ex prægressis morbis.

1. Sexus.

171. Sexu ægri ex contuitu vel ex circumstantiis facile colligitur. Non viso tamen ægro, quæfstio de sexu nunquam negligenda est. Quare in histoiriis morborum semper adnotandus.

& privatæ sive sexuales; sic etiam morbi, qui læsiones sunt sunctionum, duplices omnino sunt;
communes scilicet, utrumque sexum adgredientes,
& privati, uni vel alteri sexui proprii, viriles &
feminci. Viri e. g. laborant hydrocele, morbis
testium, malisque a sæssone secretionis horum organorum pendentibus. Feminæ econtra adsectionibus uterinis, mammarum, morbis aliis sub graviditate, partu, puerperio, lactatione. Quibus exhaustæ denuo ad alia mala disponuntur.

173. Sed præter sexualem organisationem in tota reliqui corporis constitutione & compage, magna inter virum & seminam disserentia adhue obvenit, quæ morbos diversos, diversasque merborum modificationes gignit. Femina universim est constitutionis tenerioris, viro magis sensilis, sluidis abundantior, solidis laxior; prius maturescit, & tamen provectius senium adtingit; per sutim molliorem plus transpirat, & tamen plus mingit; sanguine abundantiore sed minus coagulabili gaudet, & calore animali minus intenso; vassa habet minora, sed copiosiora; nervos, præsis

divers

pue lumbares, copiosiores & crassiores, pulmones minus voluminosos &c. In viris contraria obtinent. Exinde omnino dispositio in morbos alia in utroque sexu exoritur.

- 174. Deinde & aliæ plurimæ circumstantiæ, uti vestitus, occupationum genus, consuetudines & integra vitæ ratio, diversas in divetsos morbos utriusque sexus non tantum proclivitates & dispositiones, sed & ipsas occasionales causas producunt.
- adfignari potest, in peculiares morbos proclivitates ex sexu pendere observantur; ita ut illi ipsi morbi, qui utrumque sexum infestare possunt, unum tamen præ altero frequentius infestent. Sic viri e. g. frequentius tentantur apoplexia, podagra, calculo, herniis, hæmorrhoidibus sluentibus; seminæ econtra magis vexantur morbis nervosis, melancholia, animi deliquiis, hæmorrhagiis, cancro, cæcis hæmorrhoidibus &c.
- 176. Imo ejusdem speciei morbum diversi sexus ex peculiari dispositione diverso modo serunt, id est, periculo diverso adquirunt. Sic calculi ve sicæ, pulmonum inslammationes &c. minus periculi universim habent in seminis, quam in viris.
- 277. Quare operæ pretium omnino est, sexum ægri ad lectos ægrorum semper perpendere.

2. Aetas.

178. In varia etiam ætate homo ad varios morbos dispositus est & proclivis. Ratio latet in diver-

diversa corporis sub hisce ætatibus constitutione, incremento, evolutione, decremento &c.

- 179. Quo juniora Subjecta, eo teneriora, molliora, laxiora, fuccolenta magis funt. Contrarium in fenibus, rigidis, exfuccis. Quod quidem magnam omnino in morbificis dispositionibus diversitatem causat. Juniora ob majorem vitalitatem a minimis stimulis magis irritantur, contagia avidius arripiunt, medicaminum esfectus citius ac vehementius persentiunt &c.
- 180. Longe ergo alia dispositio ad certos morbos, quin & ipsissimorum morborum alia modificatio sub diversa ætate observatur. Unde & prognosis in eodem morbo alia sæpe in juvene quam in adulto subjecto esse potest. Nec non diætæ diversitas magna pro diversæ ætatis ratione requiritur.
- um rigidissimum gradus ætatis, varias quoque hujus dispositionis gradationes ponunt, quas periodicæ corporis evolutiones præprimis immutant.
- 182. Sed & varias alias în certa mala proclivitates, ætati fere proportionales experientia docet.
- 183. Neonati v. g. frequenter laborant ictero, ophthalmiis, sopore, convulsionibus, hydrocephalo, intertrigine, vomitu.
- 134. Infantes laborant acido primarum viarum, dentitione, aphthis, crusta lactea, rhachitide, diarrhæa, atrophia, herniis umbilicalibus.
- 185. Pueri laborant lumbricis, pituita, morbis glandularum, achoribus, tussi convulsiva. Puellæ laborant chlorosi, prima mensiruatione.

- 186. Post pubertatem juvenes laborant frequenter febribus acutis, intermittentibus, hæmorrhagiis, angina.
- 187. Adulti laborant hæmorrhoidibus, alvi constipatione, obstructionibus viscerum abdomina-lium, hypochondriasi, melancholia, phthisi.
- 188. Senectus ipsa est morbus. Senes vexantur chronicis malis, tussi, asthmate, hydrope, calculo & morbis urinariis, arthritide, erysipelate & ulceribus crurum, rigiditate cotporis & articulationum, sensum hebetudine.
- plexia, paralysi, incontinentia urinæ, epiphora, cæcitate, surditate, mala manducatione & digestione, marasmo.
- quidem quivis horum accidentaliter hominem in qualibet ætate infestare; generatim autem prædictis solummodo ætatibus est molestus.
- 191. Quare omnino ægri ætatem in ejus examine rescire & perpendere interest, ut ex hujus in varios morbos dispositione aut proclivitate saltem suspicio præsentis morbi habeatur, aut & occasionalis causæ agendi ratio melius intelligatur.
- 192. Aegri quidem annos ætatis quandoque nesciunt exacte adfignare. Sufficit autem tunc in historiis morborum illa ætatis stadia adsignare, quæ aliquam vitæ periodum constituunt; uti neonatus, infans, puer, juvenis, vir triginta, quadraginta, quinquaginta, sexaginta annorum, & depontanus. In seminis vero rescire oportet, an virgo, men-

firuans vel non; an mulier; an gravida, certo aut conjecturaliter; an puerpera; an nutrix; quantum-ne temporis post puerperium; quotne prolium mater, felix ant infelix, vel utrum menstrua penitus jam cessaverint (vetula).

- B. Codronchi, de annis climactericis comment. Col. 1623.
- N. Schelhamer, Diff. de morbis ætatum. Jen. 1694.
- Fr. Hoffmann v. Budæo, Diss. de ætatis mutatione morborum causa. Hal. 1728.
- J. B. v. Fischer, Abh. von dem hohen Alter, und den Stuffenkrankheiten desselben. Leipz.
- W. G. Ploucquet, vom menschlichen Alter. Tüb.
- Ph. D. B. Seifert, de annis climactericis. Ien. 1792.
- D. B. C. Fauft, die Perioden des menschlichen Lebens. Berl. 1794.

3. Temperamentum.

- 193. Corporis humani fani diversa in diversis individuis constitutio, ex partium constituentium diversa proportione & mixtione exsurgens, certam in certos morbos certasque morborum modificationes dispositionem producens, ipsumque varie animum moderans, temperamentum veteribus vocabatur.
- 194. Desumebatur utplurinium ex humorum prævalentium indole. Inde sanguineum, cholericum, melancholicum, phlegmaticum.
- 195. Attamen hæc temperamenta nunquam simplicia & meraca, sed innumeris fere sub varietatibus

ruerunt observata; imo variantia in codem subjecto sub varia ætate, sub vario climate, vitæ genere &c.

minum temperamenta, qua dispositiones in certoss morbos, aut qua varias directiones ejusdem ceterum morbi considerat, bina solummodo distinxisse, excoppositis corporis qualitatibus desumta, quorum unum calidum, alterum frigidum adpellare liceat.

gradationes obveniunt. Sed prouti ad unum alterumve magis inclinare cernitur, subcalidi aut subfrigidi nomine facile exprimi potest.

- 198. Calidum temperamentum dignoscitur forti firmaque corporis compage; carne elastica; solido universim prævalente; viribus animalibus validis, constantibus; functionibus vitalibus & naturalibus promte peractis; spiritu animoso; animi adsectu vehementi; oculo vivido; pulsu fortiori, celeriori; cuti-densa, colorata; pilo crassiori.
- 199. Hoc temperamentum magis proclive est in morbos acutos, præcipue inslammatorios, contagiosos; evacuationes sert validiores; stimulos non patitur &c.
- noscitur carne molliori, flaccida; fluido universim prævalente; tarditate in functionibus; viribus animalibus modicis; animi adfectu minus vehementi; spiritu tardo; oculo languido; pulsu debiliori; cute molli, decolorata; tenui pilo.
- tates, ad morbos cum irregulari decursu, nevroses,

eachexias & chronicos languores; evacuationes validas non fert; stimulos vero tolerat &c.

positio in morbos, præcipue obpositos, morborumque diversa, sub eadem morbisica causa modificatio, aliqua saltem detegitur. Bina quoque hæc temperamenta in eodem sæpe morbo & ceteris paribus, diversam medelam deposcunt.

A. E. Büchner r. Gwbel, Diss. de temperamentor. ratione in semiolog. habenda. Hal. 1762.

4. Habitus corporis.

203. Habitus corporis, in externis qualitatibus, in colore, volumine, siructura, organorum ad se invicem proportione quærendus, ad certos non raro morbos disponit.

204. Habitus athleticus, in hominibus fortiter structis, sanguine plenis, bene nutritis & torosis, coloratis, sanissimis, disponit ad hæmorrhagias, inflammationes &c.

205. Habitus apoplecticus in hominibus capite crasso donatis, collo brevi, ventre amplo, statura humili & artubus brevioribus, disponit ad obesitatem, apoplexiam, asthma, sussociamem & mortem repentinam.

206. Habitus phthisicus, in hominibus, quibus collum longum, gracile, scapulæ alatæ, thorax planus, caput pronum, labia crassa, rubra, pilus tennis, extremitates macilentæ & longæ, dispositi sunt & proclives in morbos thoracis, tussim, hæmoptoen, phthisin, mortem præmaturam. Idem valet de nonnullis gibbosis.

207. Tales habitus corporis autem plures adhuc funt, ad varios morbos disponentes; longa tamen experientia facilius cognoscendi, quam signis characteristicis describendi.

208. Imo morbosi habitus dantur corporis, quorum consideratio ipsum delitescentem morbum patefacit. Ita habitus rhachiticus, scrophulosus, cachecticus &c.

209. Sed bene notandum est, ad varios hosce habitus dignoscendos, ægros extra lectum, in totius corporis proportione explorandos esse.

210. Denique, prouti totius corporis habitus, ita & ille singularium partium probe considerandus venit, atque ad proclivitatem in morbos explorandam sepe consert. Sic ex habitu capitis & cranii, ex habitu & structura thoracis, dorsi, abdominis, pelveos &c. plurimæ in diversos morbos dispositiones cognoscuntur,

J. P. Frank, orat, academ. de signis morbor. ex corporis situ, partiumque positione petendis. (In delect. opuscul,)

Orbilii Anthroposcopi, Versuch einer Geschichte der Physiognomik. Leipz. 1784.

5. Vitæ genus.

211. Genus vitæ, non solum dispositiones varias, sed & occasionales causas morborum præbet. Propterea exspiscandum semper est.

212. Aliter ad morbos disponuntur, imo longe aliis morbis plerumque obnoxii sunt, qui sedentariam vitam, quam qui actuosam & laboriosam ducunt. Priores sacilius nanciscuntur viscerum obstruc-

nevroses; posteriores vero inflammatorios morbos, hæmorrhagias &c.

nutrimento, animi pathemate deprimente, medicaminum atque auxilii medici defectu, ad alios omnino morbos ducit, ac aliter corpus disponit, quam lautum genus vivendi ditiorum hominum, qui cibis exquifitis, carnibus diversis, vinis generosis, multisque commoditatibus in vestitu ac domicilio fruuntur, atque rarius etiam neglectis morbis laborant, quam pauperes & miseri. Utrumque vitæ genus diversam opportunitatem producit.

214. Intelligendæ etiam subhoc vitæ genere veniunt consuetudines quædam hominum, morbis tum disspositiones tum occasiones præbentes. Sic mandones, bibones, amatores saltus, venatus, literarum, musicæ, tabaci, aliæque consuetudines in diæta, somno, motu, vestitu &c. proprias fere in proprios morbos dispositiones agnoscunt. Imo organa singularia a vitæ genere morbose sæpe disponuntur, & sub minimo dein morbo peculiariter adsiciuntur.

N. Baier, Diff. de morbis bibonum. Altd. 1720.

215. Consuetudines quoque medicinales & vitæ genus medicum, aliquod sæpe lumen circa dispositiones ad morbos dissundunt. Sic dantur homines, quibus in consuetudinem abivit certis temporibus venam secare, alvum purgare, balneis uti, medicatas aquas bibere, scarificationes instituere, suxum hæmorrhoidalem, aut purulentum ex sonticulo pati &c. Hæc in diversos morbos proclivitates gignunt, eorumque repentina omissio in occasionalem morborum causam sæpe convertitur.

mas consuetudines abire solent, tantasque in certos morbos dispositiones gignunt, ut patria ægrorum cognita multum quandoque ad facilitandam morbi diagnosin contribuat. Nam & eædem consuetudines nationales, tum tenaciter observatæ, tum repentine immutatæ, ipsas quoque pro morbis occasiones frequenter præbere possunt.

N. Plaz, Diff. de morbis ex vitæ genere. Lipf. 1764

6. Conditio ægri & opificium.

217. Varia hominum opificia non tantum ad varios impe morbos prædifponunt, quatenus diverfa organa corporis sub diverso labore exercent aut adficient; sed & causas morborum ipsas occasionales multiplices offerunt; latentis morbi igitur naturam fæpe aperiunt. Sic. v. g. fabri ferrarii, ob vehementiorem ignem, cui exponuntur, ob vehementiora musculorum pectoralium exercitia, morbis inflammatoris& quidem thoracis maxime funt obnoxii. Sartores & lutores econtra, ex continua viscerum abdominalium pressione, morbis abdominalibus, atque malis inde oriundisrequentissime exponuntur. Tubicines in hæmoptoen, bajuli in hernias proclives Fumarii peculiari morbo, cancro scroti ve-Arque sic plurimi alii morbi, morborumque feminia e variis hominum negotiis & occupationibus

- B. Ramazzini, de morbis artificum. Genev. 1717.
- _ _ _ _ deutsch durch Akermann, Stend. 1780.
- G. Adelmann, über die Krankheiten der Künstler und Handwerker. Würzb. 1803.

7. Hæreditaria constitutio.

218. Negarunt quidem aliqui morbos hæreditarios; sed innumeræ experientiæ confirmant, tum
varias organicas constitutiones, tum & dispositiones morbisicas varias, evolutiones morbosas, &
morbos ipsos a majoribus, præcipue a patre ad proles æque modo propagari posse, uti hominum physiognomiam propagari videmus. Calculus, podagra, phthisis, hæmorrhois, epilepsia, mania, aliique varii morbi a parentibus ad proles certissima
experientia descendunt. Quinimo aliqui horum
morborum certis Familiis per plures generationes
proprii manent.

219. Lorum igitur notitia proclivitatem certam in certos morbos patefaciet; multiplicia prophylactica auxilia indicare, & ad ipsam prognosin multum conferre potest.

- J. W. Ploucquet, über die Erbfähigkeit der Kinder Tüb. 1779.
- J. B. Kreuzner, über die Erblichkeit der Krankheiten. Wien. 1790.
- J. G. Fr. Henning, über die Erbkrankheiten. Zerbst.

8. Idiosyncrasia.

220. Singulorum hominum idiosyncrasiæ medicorum adtentionem quammaxime requirunt. Dantur scilicet peculiares constitutiones, quæ a nonnullis impressionibus longe aliter adficiunter, quam reliqui plerique homines. Sic dantur seminæ, quæ ex intuitu araneæ aut muris convelluntur, autvomunt; aliæ ex minima data causa vertiginosæ siunt &c.

- 221. Ex hacce peculiari idiofyncrasia nonnulli in morboso ac in sano statu inconsuetis phenomenis se distinguunt. Quidam delirant in minimo sebris gradu; alii vorant sub maximo morbo; nonnullis pulsus in sanissimo statu intermittit; aliqui cadaveroso fere intuitu, aut semiclausis oculis dormiunt. Ne ergo habeamus sæpe pro symptomate morbi, quod homini naturale est.
- 222. Denique in quibusdam hominibus etiam medicamina nonnulla vel perverse, vel penitus non agunt nonnunquam. Sunt, qui ab ipecacuanha non vomunt, qui moschum, camphoram, acetum non ferunt, ex insolitis purgantur, a remediis minime heroicis maxime adficiuntur.
- præsentis sæpe morbi originem & dijudicationem, atque pharmacorum exhibendorum rationem docet. Hinc, uti Celsus dicit, medicus amicus semper est optimus,

9. Particularitates variæ ægrorum.

224. Neque superfluum erit, ubi sieri facile poterit, particularitates varias ægrorum, circumstantias eorum domesticas, variasque alias connexiones explorare, quæ cum præsenti morbo in aliqua existere ratione possunt. Varii enim ani-

mi adfectus et calamitates variae occultae, non tantum de varia in morbos proclivitate, sed & de ipsis causis morbificis, & de latentis morbi genio & indole medicum instruere valent. Ast hac interrogando non semper extorquentur ex agris, alioque sape modo detegi debent.

ditur etiam cognitio morborum fictitiorum, quos homines ex multiplici ratione quandoque fimulant. Viceversa iterum nonnulli revera ægrotantes, speciem sanorum exhibere volunt; quod certius sæpe ex intentione cognita, quam ex symtomatibus salso adsignatis desumitur.

10. Morbi prægressi.

226. Nihil autem magis proclivitates hominum in certos morbos designat, quam historia morborum ægri jam prægressorum & perpessorum quondam. Nam multi homines in vitæ suæ corriculis eidem quandoque morbo srequentius obnoxii sunt. Videmus hoc in illis, qui sæpius, & quidem uno in anno, angina, pleuritide, hæmorrhagiis, ictero, arthritide, febri intermittente, erysipelate &c. vexantur.

227. Deinde morbi quidam perpessi, etiamsi non ipsimet reiterata vice absolute compareant, saltem quasdam proclivitates in alios morbos relinquunt, qui ubi irruunt, eo facilius cognoscuntur, quo exactior prægressorum notitia fuerit. Sic hæmoptőe, pleuritide vexati facile in phthisin, ictero sæpius laborantes aut febribus intermittentibus, facile in hydropem proni sunt &c.

228. Non negatur hic, quemvis hominem vix non cuivis morbo obnoxium esse posse; non negatur, homines eodem morbo pluribus vicibus non absolute prehendi deberi; neque negatur, aliquos dari, qui provectiorem ætatem adtingunt, antequam morbo quodam corripiantur.

229. Interim tamen sæpius ex morbis jamjam perpessis, præcipue certis perpessis, aut ex ipsa prioris sanitatis incolumitate aliqua saltem proclivitas elucescit in hunc vel alium morbum probabiliter eventurum. Imo ipsa causa præsentis morbi ex cognitione elapsi mali quandoque patescit. Sic v. g. hæmorrhoides quondam sluentes, scabies, erysipelas prægressum ad præsentis morbi naturam & sontem non vana sæpe conjectura ducunt.

cognitionem, utrum morbus præsens sit originarius vel primarius, vel autem secundarius, ex prægresse so originem trahens, aut in aliqua cum illo ratione existens.

- quænam pars corporis ab alio prægresso quondam morbo vel in organismo mutata, vel debilitata suerit, proinde ad sutura mala magis disposita. Quæ consideratio non solum ad diagnosin morbi, sed etiam ad prognosin ipsam formandam plurimum confert. Metaltases & metaschematismi morborum libenter ad illas partes siunt, quæ ab alio morbo prægresso maxime sunt debilitatæ.
- 232. Etiamsi autem æger de morbis quondam prægressis exactam medicamque descriptionem red-

dere non semper valeat, morbumque unum vel alterum perpessum denominare & sufficienter determinare nesciat, tamen ejusmodi morbus ex descripto decursu, ex adnotatis causis & symptomatibus, ex auxiliis adhibitis &c. utcunque cognoscendus erit.

233. Præ aliis autem medicus examinans ab ægro rescire debet, utrum illos jam morbos perpessus fuerit, qui dispositionem simul auserunt ad alterum similem morbum subeundum. Tales sunt sic dicti morbi infantiles, variolæ, morbilli, scarlatina. Dantur enim adultiores quandoque homines, qui morbos hosce nondum absolverunt. Medicus ergo, qui negligit de issi interrogare, a mifera nonnumquam vetula confunditur, quæ circumstantias adtentius perpendens, justiorem de morbis hisce suturis aut non suturis suspicionem habere potest.

234. Hæc jam sunt omnina momenta, ex quibus variæ hominum in varios morbos dispositiones & proclivitates eruuntur. Ex hisce saltem suspicio de morbi latentis natura exoritur. Nam ubi proclivitas illa abest, morbus huic dispositioni non confentaneus adesse vix potest. Sic seniculus vix laborabit lumbricis, nec infans hæmorrhoidibus, nec variolatus variolis &c. Ex hisce insimul momentis conditio ægroti subjecti optime elucebit, quod non tantum ad morbi diversam in diversis individuis modificationem cognoscendam, sed & ad therapiam rite dirigendam absolute requiritur.

- 235. Videndum autem erit, quomodo ex ulteriori examine ægri, illa suspicio de natura morbi e proclivitatibus capta confirmabitur, vel non; & quomodo certior ejus & exactior cognitio obtinenda erit.
- Fr. Hoffmann, Dissert. de corporum dispositione ad morbos. Hal. 1715.
- H. Schulze, Dissert. de loco. quo corpora sana morborum initia suscipiunt. Hal. 1738
- L. Enan, Dissert, de morborum seminiis. Edinb. 1777.

na. Damur quim ad tiones aquandoque homi-

He diell morbine office, various, morbine fiar

Cause morbi occasionales.

- fis securissima, atque tutissima therapia a causae morbi cognitione pendet. Hine nunquam nimia accuratio in causis morborum indagandis adhiberi potest. Cognitis enim hisce facillime adscendimus ad ideam effectuum, qui morbus sunt, ad symptomatum morbosorum intelligentiam, ad ideam ablationis morbi vel incurabilitatis ipsius.
- potentias nocentes Gaubius vocat), quæ faciunt, ut morbus existat, adeo relativo modo in certisi individuis producunt morbum, ubi dispositio favet, ut in aliis & aliter dispositis subjectis aut nullum morbosum, aut & salubrem effectum gignere valeant; quandoque autem iterum adeo absoluto modo morbum generant, ut ad qualemcunque dispositionem aliidentes, semper damnosum aut morsolum aut morsol

bosum effectum secum ferant. Utraque causarum harum operatio probe distinguenda est. Ad priorem intelligendam cognita ægri dispositio multum; ad posteriorem vero eruendam parum, aut & nihil quandoque confert.

238. Triplex autem casus sub quærendis hisce causis medico ad lectos ægrorum obvenire potest. Vel enim 1) æger ipse causas morbi adsignat; vel 2) medicus suo examine, & strictiori quandoque, illas extorquere potest; vel 3) æger, utut strictissime monitus, penitus illas ignorat, & a solo medico circumstantias morbificas generales probe noscente, eruendæ veniunt.

1. Causæ ab ægro ipso adsignatæ.

239. Quandoque æger interrogatus, ipse causam morbi, & bene & certam adsignat; præcipue
si unica, violenta & absoluta morbum produxerit.
Bene memorabit v. g. se post lapsum aut ictum
primam morbi invasionem percepisse. Vel adsines
aut alii adstantes, causas quasdam adperiunt.

240. Digrediuntur quidem plurimi hac in narratione & evagantur; sed hæc a medico patienter sunt audienda, ne in ordine suo proposito & silo narrandi turbati obliviscantur aliqua, quæ scitu sunt digniora.

241. Non raro tamen & falsas adsignant causas. Carnem v. g. quam cum nausea comederunt,
quoniam opportuni jam in morbum fuerunt, pro
causa morbi accusant. Medicus ergo causas adsignatas probe dijudicet oportet.

2. Causa medici examine extor-

- 242. Nonnullos ægros pudet causam morbi revelare. Ita venerei, gravidæsæpe.
- 243. Aut etiam causam indicare nesciunt, quam aut non amplius recordantur, aut ad quam sufficienter non adverterunt.
- fimul causæ ad morbum producendum conserunt, quæ si non sint violentæ, ab ægris negliguntur, nesciis, quantitatem plurium, utut exiguarum potentiarum nocentium, qualitatem vehementiorum non raro superare. Sic ad pauperum debilitates producendas, & vestitus pravus, & frigus aut humiditas, & inedia aut malus victus, & animi pathema triste, & plures aliæ nonnunquam causæ simul conspirant.
- 245. Ista potentiarum varie & contrario sæpe in corpus agentium multiplicitas magnam tamen ponit dissicultatem in eruendis morborum naturis juxta doctrinam J. Brunonis, qui ex causis prægressis unice diagnosin elicere contendit, atque ergo potentiarum oppositarum separatim numeratarum vehementiam & summam stricte considerare, prævalentiumque actionem dijudicare jubet; quod in praxi dissicillimum est.
- 246. Ut æger, causas morbi sui non advertens, ad illas ideas reducatur, quæ sontem morbi revelare possent, optimum erit, præcipua illi momenta proponere & in mentem revocare, quæ frequentissimas morborum occasionales causas sistunt. Aliqua horum

jam resciebantur sub examine proclivitatum. Reliqua reducuntur ad ingesta, gesta, adplicata externs.

ta, medicamina, aër inspiratus. De hisce sedulo interrogandum est, an ad præsentem morbum non contulerint. Alimentorum & potulentorum qualitas aut quantitas an non peccaverit. Medicamina, prophylactica fors a sano adhuc adsumta, an occassionem morbi non dederint. Aër inspiratus, an non calore, frigore, utriusque repentina vicissitudine, humiditate, impuritate &c. sanitati molestus suerit.

- 248. Gesta constituunt motus & quies, corporis & animi, somnus & vigiliæ. Horumce excessus & desectus, adeo sæpe nocivi, sedulo expiscandi funt.
- 249. Adplicata denique externe multiplicia, mechanice lædentia, aut chemice irritantia, horumque saltem potiora & frequentiora, in examine hocce non negligenda erunt.
- 250. Primum tamen hic denuo & inter istas potentias locum defendit aër, per superficiem corpori frequenter infestus, plurimorum que morborum fons. Propterea præcipuam adtentionem merebunt:
- 251. Domicilium ægri, in quo habitat, aut ante morbum habitabat. An subterraneum, nimis calidum, vel frigidum nimis, aëri nimis pervium, aut penitus impervium, nimis obscurum, vel luci dum nimis, exhalationibus nocivis sætum, vaporum vegetabilium, narcoticorum, animalium, putridorum metallorum, parietum recenter exstructorum; hominum plurimorum in eodem cubili commorantium & c.

- habet & ante morbum habebat. An depressus, humidus, paludosus, maritimus, ventosus nimis, montanus, sylvestris, arenosus &c.
- 253. Clima ipsum, ob aëris solique conditionem certis morbis, certisque morborum modificationibus quandoque favens; quod mutati climatis in nonnullos morbos & homines evidentissimi effectus probant. An torridum, calidum, temperatum, frigidiusculum, frigidium.
 - L. L. Finke, Versuch einer medicinisch practischen Geographie. Leipz. 1792. 3 B.

3. Causæ a solo, medico erundæ.

- circa omnia momenta superius exposita nihil respondere valeat, quo causam morbi medico exploranti aperire possit; quodsi & nihil de ea proferre sciat, quoniam penitus ipsum latet (v. g. epidemicum invisibile miasma, aut contagiosum); tunc omnino cognitio causæ morbisicæ ex aliis sontibus eruenda venit, soli medico cognitis & ab illo probe reputandis.
- 255. Morborum scilicet universaliter grassantium ac ex causis minus manifestis sæpe prodeuntium perpensio, comparatioque cum dato morbo, plurimum adhuc ad ejus diagnosin contribuere possunt.
- 256. Hinc maxima adtentio habenda ad morbos endemios, ad characterem stationarium, ad epidemias regnantes, ad anni tempus & ad contagia grassantia.

A. Endemii morbi.

rumque characteres, provincias quasdam perpetuo molestare solent, endemii dicti; uti v. g. scorbutus & sluor albus polonicas terras, sebris intermittens paludosam Hungariam &c.; ita econtra nonnullæ regiones a certis morbis adeo immunes iterum sunt, ut eorum rarissima suspicio ibi haberi possit. In Polonia v. g. calculi vesicæ & rachitidis rariora exempla dantur.

258. Hæc ergo endemiorum malorum cognitio, conjecturam de latentis morbi natura sæpe largitur.

Fr. Hoffmann, Dist. de morbis certis regionibus & populis propriis. Hal. 1705.

C. Wintringham, Treatise of endemic diseases. 1718.

F. Carteufer, de morbis endemiis. Fr. 1771.

N. Fabricii, Dist. de morbis endemiis. Duisb. 1786.

B. Character stationarius.

fed incertos numero annos observatur, omnibus morbis, tum sebrilibus, tum non sebrilibus parafitico quasi modo adhærens, omnes sere morbos in suam potestatem redigens; more aliarum epidemiarum increscens, vigens, decrescens, aque alii iterum characteri incerto ordine locum cedens dignitatem, stationarius vocatur.

260. Talem revera existere stationariam epidemiam, observationibus non tantum Sydenhamianis & pro parte Stollianis evincitur, sed & hodierna confirmatur experientia, dum characterem debilitatis per plures jam annos morbis adhærere conspic mus, quem antea (quod optime recordamur) non talem observavimus.

261. Hujus ergo characteris universalitas summe ad illum adtentos reddere debet medicos in morbis dijudicandis.

N. Riderer, Diff. de febri stationaria. Stutg. 1791.

C. Epidemiæ regnantes.

lum quandoque grassantur, plurimosque eodem tempore homines infessant; nec tamen adeo sixi sunt, uti stationarii, nec contactu propagantur, uti contagios; sed ex aëris tum conspicuis, tum pluribus occultis morbiscis qualitatibus prosiciscuntur, aut ex aliis universalibus morborum causis prosiliunt, ex victu per omnes pravo, annonæ caritate; ex aquis insanis &c.

263. Hi epidemici dicuntur, atque ad eos medicus summopere adtendere debet, ubi ægritudinis alicujus naturam determinare vult; nam dominium eorum latissimum est. Ita inslammatorii sæpe morbi, aut alii iterum varii adeo late grassantur, ut apud ægros plerosque talem morbum, talisque morbi originem suspicere siceat.

264. Notare etiam oporter, epidemicos non tantum characteres morborum, populo insensos, sed & formas peculiares epidemicas non raro obfervari. Sic ipsa inslammatoria epidemia v. g. mox anginas, mox ophthalmias, mox catarrhos, pleu-

ritides &c. producit; sic febres intermittentes certo tempore omnes larvatæ.

265. Genii epidemici igitur cognitio plurimorum morborum determinationem facilitat, causarumque latentium originem sæpe detegit.

A. E. Büchner, de differentiis morborum, quæ confiitutioni epidemic æ debentur. Hal. 1768.

Lepecq de la Cloture, Anleitung epidem. Krankh.
zu beobachten. A. d. Fr. Leipz. 1785.

Ph. Fr. Hopfengärtner, Beyträge zur Theorie der epidem. Krankh. Leipz. 1795.

D. Anni tempus & tempestas.

- 266. Totius atmosphæræ conditio maximum influxum in morbos progignendos, exacerbandos & varie immutandos habet. Magnus ergo ad eam fub causis explorandis respectus habendus.
- 267. Mutatur autem quammaxime in suis sensibilibus qualitatibus sub diverso anni tempore, hyeme, vere, assate, autumno.
- 268. Hinc etiam multi, & universales sæpe populorum morbi, hisce temporum qualitatibus adhærentes, sub certis annuis periodis observantur, atque propteres annui dicuntur; ac si omni anno quasi recurrant. Febres intermittentes vernales inter vulgaria exempla sunt.
- adfirmat, morbi quidam omnium horarum, qui fcilicet omni anni tempore comparere possunt & comparent; sunt tamen alii, qui annorum tempora

penitus sequuntur, non aliter, quam aves aut plantæ quædam.

270. Verum est, medicos nonnullos & scriptores observationem hancce magno abusu ad praxin medicam adplicasse, ac si natura morborum a temporum qualitatibus unice penderet. Interim tamen temporum horumce considerationem ad genium morborum cognoscendum multum quandoque conferre posse, libenter concedimus.

atmosphæræ sub vario anni tempore mutationibus, quæ tempestatum nomine veniunt, atque causas morborum sat universales sæpe præbent. Minime tamen credimus, meteorologicas observationes epidemicorum morborum omnium naturam tuto statuere posse, qui sæpissime ex longe alio sonte, & magis occulto exoriuntur, quam ex conspicuis atmosphæræ qualitatibus.

tum exacerbationes, quæ circa tempora æquinoctionalia communiter observantur, medici adtentione etiam haud indignæ sunt.

Meibomii, Dist. de morbis vernis. Helmst. 1677.

Fr. Hoffmann, Dist. de temporibus anni insalubribus. Hal. 1705.

N. Chicot, de anno & anni tempestatibus.

A. Alberti, Diff. de morbis æstivis. Hal. 1745.

J. Junoker, Diff. de morbis autumnalibus. Hal, 1745.

H. Schulze, Dist, de constitutione atmosphærica. Hal.

N. Scharten, Dist. de morbis autumnal. Giess. 1791.

E. Contagia.

273. Contagia ab epidemiis in eo quidem differunt, quod contactu immediato vel mediato utplurimum propagentur, plurimisque successivo
tempore hominibus communicentur. Sed negari
non potest, eorum nonnulla etiam absque contactu, ex sola adproximatione in atmosphæram ægrorum divulgari posse.

274. Adeo late autem sæpe grassantur, ut eorum cognitio ad morbi alicujus originem & naturam definiendam certo quandoque ducere possit. Ita pestis, variolæ, morbilli &c.

alio, quam contagioso sonte oriuntur. Sic pestis in Aegypto & Turcia; sic typhi in nosocomiis & carceribus, quousque contagium non eradicatur.

. .

276. Consideratis jam hisce omnibus fontibus, ex quibus causæ morbificæ notitia hauriri potest, facile patet, ejus tamen cognitionem non semper certam, sæpius conjecturalem, imo & quandoque nullam esse posse.

277. Unde & aliæ omnino circumstantiæ colligendæ erunt, ex quibus latens causa vel erui adhuc, vel & cognita aut conjecturata confirmari & certificari possit.

- J. Peregrini, de ratione cognoscendi signa & causas morbor. Bon. 1563.
- E. Eyfel, de prudentia medici in indagandis morbor. causis. Erf. 1704.

- Fr. Hoffmann, de morbor. causis rite cognoscendis. Hal. 1717.
- J. Stenzel, Dist. de rite perquirenda origine morbor. Viteb. 1733.
- A. E. Büchner, de optima methodo causas morbor, investigandi. Hal. 1753.
- N. Schrader, Pr. de rite cognoscendis morbor. caufis. Rintel.

III.

Morbi decursus & symptomata.

currendi, stadiorum successio, ipsa quoque symptomata morbosa, tum prægressa tum & præsentia, utut a multis neotericis in consideratione morborum male neglecta, magnam tamen semper adtentionem sub ægri examine merentur; quoniam causam morbissicam ab ægro adsertam, aut a medico conjecturatam optime consirmant; ignotam vero, si ab essectibus ad illam concludere licet, sæpe aperiunt; proinde latentem morbi naturam non raro manifestant. Quantum v. g. in morbo varioloso, decursus stadiorum, pustulæ variolosæ ac reliquorum symptomatum consideratio ad revelandam mali naturam contribuant, neminem latet.

279. Ad illa jam decursus symptomatumque morbosorum phenomena rite colligenda requiritur, ut morbi status tum anamnesticus, tum præsens exacte exploretur; sequenti sere ordine.

1. Status anamnesticus.

280. Præsentis morbi anamnestica historia, sive collectio phenomenorum, quæ in præsenti morbo usque ad medici adventum occurrebant, plura momenta ad morbum cognoscendum offert; quorum examen ergo exactissimum sit oportet.

281, Ad exactam istam historiam requiritur cognitio temporis initii morbi; phenomenorum initiantis morbi, sub quibus exordium sumsit; phenomenorum decurrentis morbi, sub quibus ad hodiernum diem decursum suum absolvit; denique & therapiæ hucusque adhibitæ, vel non adhibitæ.

A. Tempus initii morbi.

282. Medicus omnium primo indagabit in præsentis morbi initium, & quidem, si possibile suerit, ipsum diem initiantis morbi expiscabitur. In acutis præcipue morbis & sebrilibus (ubi hoc etiam facilius determinari potest) plurimum sæpe interest scire, quotus morbi dies numeretur.

283. In historiis morborum scriptis semper ille dies morbi, & dies mensis simul adnotandi veniunt. Sequenti modo:

- Dies mensis.
- 6 Dies morbi.

Quod & in decursu morbi per totam historiam continuandum. V. g. # &c.

284. Aegri interim, aut & adstantes primum morbi diem exacte adsignare sæpe nesciunt, aut &

falso adfignant; atque tunc in historia morbi tale initium etiam qua conjecturale tantum adnotare oportet. Præcipue in chronicis malis (ubi alioquin minus interest) non raro vix hebdomada aut mensis initii resciri potest.

285. Ex prudenti tamen ceterum examine multum dependebit, ægrum in enarrando morbi initio ita dirigere, ut sponte ad primum morbi diem ducatur; siquidem hoc rescire absolute necesse sit.

286. Denique patet, ex hocce initio cognito, morbi durationem ac ætatem statim cognosci posse.

B. Phenomena initiantis morbi.

287. Cognito initio morbi, examinandus æger erit, quibusnam symtomatibus in primo exordio præsens morbus ipsum ingressus suerit; quænam phenomena tunc in toto corpore, saltem potiora & eminentiora, aut ægro molestiora adparuerint, vel non adparuerint.

dam ab ipso jam morbi initio læsas, vel non bene animadverterunt, vel non amplius in morbi decursur fu recordantur; medici officium erit in examine ægrum ita dirigere & ad varias circumstantias ducere, ut potioribus saltem phenomenis cognitis, natura initiantis morbi, quantum sieri licet, detegi possit.

189. Sic eo facilius fit, ut morbus præsens flatim ad certam aliquam in systemate morborum classem reducatur. Rescietur scilicet, utrum ex elasse febrilium sit, si cum horrore inceperit; vel utrum cum phenomenis inslammatoriis, gastricis, nervosis &c. originem sumserit.

290. Etiamli morbi facies per decursum utcunque immutari possit, tamen ad primariam morbi naturam cognoscendam omnino etiam confert morbosi initii forma.

utrum morbus derepente, vel lente ægrum invaserit, opportunitate scilicet prægressa; deinde, utrum
cum vel absque locali aut organica adfectione exordium secerit. Ita enim sacilius distinguentur morbi virium ac sacultatum a morbis organismi.

C. Phenomena decurrentis morbi.

- 292. Expiscandum infimul ex ægro erit, quemnam decursum morbus ad præsentem usque diem observaverit; & quidem, ubi sieri potest, quotidiana decurrentis hucusque morbi historia erit exaudienda.
- 293. Exinde intelligetur, utrum morbus in incremento, statu aut decremento versetur; utrum in decursu suo varie suerit immutatus, complicatus, variam directionem adeptus, sive a therapia adhibita, sive ab accidentalibus circumstantiis, sive ex propria sua natura; utrum typum magis minusve acutum, continuum, vel remittentem, vel intermittentem tenuerit.
- 294. Atque percurrendo elapsos morbi dies, de phenomenis symptomatibusque saltem eminen-

tioribus interrogandum erit. In quibus omnibus diagnofis multum fundatur.

D. Therapia hucusque adhibita.

295. Neque obliviscendum in hocce examine erit, quænam medela in præsenti morbo per totum hucusque decursum adhibita, vel non adhibita suerit; ut effectus morbi, aliarumque in corpus agentium potentiarum, ab effectibus medicaminum & reliquæ therapiæ distingui sacilius possint.

296. Resciendum igitur erit, utrum venæsectiones institutæ, & quot, utrum emetica, purgantia exhibita, vel alia auxilia, tum medica, tum domestica, præcipue heroica tentata suerint; atque si formulæ sors ab alio medico præscriptæ existant, perlegendæ erunt. Si vero formulæ hæ non amplius habeantur, ex sapore, odore, effectu sumti medicaminis, virtutem ejus conjecturare oportebit.

297. Simili modo & diætetica auxilia adhibita exploranda erunt; imo non raro & superstitiosa.

in usum vocata juvaverint, vel nocuerint, vell neutrum; quod quidem rescire non minimum est. Nam ex juvantibus & nocentibus sæpe certiorum indicationum sontes oriuntur, præcipue in chronicis malis; neque ipsi ægri facile negligunt adsignationem eorum, ex quibus emolumentum, vel detrimentum persenserunt.

299. Ipsa ergo morbi diagnosis ex cauta juvantium & nocentium dijudicatione facilior certiorque non raro redditur.

2. Status morbi præsens.

goo. Exploratis cognitisque hisce omnibus prægressis in præsenti morbo, medicus adgreditur ejusdem morbi diagnosticam historiam, id est, examinat colligitque omnia præsentia in corpore ægroto phenomena, quæ ad morbi cognitionem contribuere valent. Symtomata hic morbosa, utpote causarum morbisicarum immediati aut mediati effectus, optima signa diagnostica exhibebunt.

301. Ne autem aliquid obliviscatur in examine plurimorum illorum phenomenorum, opus est, debito quodam & habituali sibi facto ordine uti.

302. Aliqui medici, quoniam de functionibus læsis interrogare necesse est, ordine physiologico ægros suos examinant, percurruntque functiones vitales, naturales, animales, sexuales &c. Sed hic dissicultates quædam occurrunt.

303. Præplacet ordo anatomicus, quo juxta partium fitum phenomena colliginus, incipiendo a capite, & descendendo ad omnes reliquas partes. Hocce modo nec facile aliquid obliviscimur in examinando, nec facile quæstiones inutiles repetimus. (Max. Stoll)

304. Incipimus ergo examinare a capite, descendimus ad thoracem & abdomen, transimus ad extremitates, ad corporis superficiem, atque ad excretiones. Natura ipsa hunc ordinem defendit; pro diversa nobilitate viscera in diversa altitudine locavit,

A. Caput.

305. In capite, ubi initium hujus examinis fumitur, distinguimus cranum & faciem.

a. Cranium.

aa. Externum.

306. Externa cranii superficies examinanda exactius sæpe venit, utrum sit vulnerata, contusa, dolens, tumoribus obsessa, morbose voluminosa &c. Nonnunquam tinea, achores, ipsi capilli respectum merentur, eorum siccitas, copia molesta, intricatio, desluvium &c.

bb. Internum.

a. Mentis conditio.

307. Functiones mentis sensorio communi peragi, omnes arbitramur; atque eas, dum læduntur, ad objecta practici medici pertinere (140.) dictum est.

hominis conditione solliciti sumus, ac examinamus, utrum æger plenaria mentis præsentia gaudeat, velsutrum mentis, ut ajunt, alienatio adsit. Posteriori in casu totum etiam examen ex ægræ haustum, vanum esset.

309. In sebrilibus morbis mentis hæc alienation sub nomine delirit venit. Estque observandum,

an illud quoad typum sit continuum, remittens, an vero intermittens aut periodicum, cum lucidis intervallis. An sit mite aut ferox quoad vigorem; gestibus indecoris aut furiosis comitatum; an sit triste, taciturnum aut jocosum quoad pathema.

310. In chronico statu circa maniam, amentiam, melancholiam, ideas sixas &c. idem fere examinandum erit.

- tenus cum morbo in relatione sunt, singularium mentis facultatum læsiones; variæ animi imbecillitates, fatuitas, memoria madida &c. aut exaltatæ econtra conditiones, imaginatio fortior &c. Nam functiones mentis, uti omnes reliquæ physiologicæ, triplici modo lædi possunt, exorbitando, languendo, & declinando a directione debita.
- 312. Nonnulii autem in sano statu stupidi, fatui &c. sunt, quod sciendum. Tales imbecillitates ne deinde adscribantur morbo præsenti.
 - A. E. Büchner r. Bodenburg, de dilirus vitam & mortem præsagientibus. Hal. 1756.
 - E. H. Döring, Hippocratis doctrina de deliriis, optimum semiotices exemplar. Marb. 1790.
 - C. Schmid, Classification der Seelenkrankheiten. In Hufeland Journ. X'. B.

B. Molestiæ.

313. Explorantur jam dolores, quos æger interne sentit, vel non sentit in cranio, & titulo aliarum molestiarum accusat, quæ quoad typum vel erit continua, vel remittens, vel intermittens & periodica; quoad regionem doloris persensi totalis, vel partialis, & quidem orbitalis, frontalis, temporalis, occipitalis, hemicrania ex uno latere, vel clavus, in uno quasi puncto perpessa. Quoad intensionem vero & qualitatem molestiæ perpessæ erit vel atrocissima, cum sensu puncturæ, pulsationis, tensionis; vel levior in vario gradu; vel obtusa, temulenta, vertiginosa, absque omni dolore molesta.

y. Somnus.

atuitas - memoria modeda die, tub exella-

315. In dormientibus mens quasi quiescit. Igitur in ordine hic simul interrogamus ægrum de
somno; qui vel nullus erit, agrypnia, perviguiam;
vel parcus; vel insomniis turbatus, vel non resiciens; vel econtra nimius, sopor; cum calore sebrili, coma; cum inquietudine & delirio, coma
vigil; aut cum frigore sere lethali, lethargus.

J. E. Thebesii, Dist. de somno, ut signo. Lips. 1740.

J. G. Kruger r. Scheibner, Dist. de somnio, morbor.
patre & silio. Helmst. 1754.

b. Facies.

316. Capitis pars anterior, facies, diversas præbet phenomena, qua figna, examinanti med dico.

aa. Vultus.

- 317. Imprimis consideranda venit tota facies; quæ quandoque carne & rubris humoribus extensis plena aut turgida cernitur; quandoque autem extenuata, debilitatem referens, macilenta, misera & angulata adparet, iterum nonnunquam instata quafi, serosis humoribus referta & oedematosa conspicitur.
- 318. Quoad colorem facies mox rubra erit; mox rosea, mox flava, flavescens, pallida, terressiris, mox mixta ex diversis coloribus; aut & exanthematica aut impetiginosa.
- 319. Quoad pathema autem valtus, quo animus sæpe æstimatur, distinguitur in languidum & tristem, involuntarie ridentem (sardonius risus) aut slentem; indisserentem, morosum, furiosum &c.
- habitu peculiari faciei, sive physiognomia, ab expertis cognoscuntur, quin signa hæcce aliis communicare sciant. Obpositarum conditionum valetudinis consideratio hoc consirmat. Nam tantum vix non differt facies periculose ægrotantis aut moribundi ab illa sanissimi, quantum cadaverosa ab illa viventis hominis.
- 321. Ipse Hippocrates physiognomicos illos characteres non solummodo optime cognovisse, sed & maximi habuisse videtur valoris, & plures seliz cissime descripsit, uti ex ipsius libri de prænotionibus concludere licet. Juxta hanc descriptionem

- ab eo tempore facies morientium, hippocratica facies dicitur.
 - Chr. Lange, facies Hippocratica levi penicillo adumbrata. Lipf. 1651.
 - J. V. Merbitz, de varietate faciei humanæ. Dresd.
 - G. E. Stahl r. Struve, Diff. de facie morbor, indice.
 Hal. 1700.
 - J. E. Schaper, an e coloribus in microcosmo &c. aliquid judicari possit. Rost. 1706.
 - S. Th. Quelmalz r. Akermann, Diss. de prosocopia. Lips. 1748.
 - A. E. Büchner r. Willmann, Diff. de fronte morbor. interprete. Hal. 1755.
- E. A. Nicolai r. Hammes, de habitu faciei, ut signo.
 Jen. 1763.
- R. L. Wychel, considerationes medicæ de physiognomia hominis. Duisb. 1779.
- F. R. Ifenflamm r. Wegelin, Dist. de physiognomia pathologica. Erl, 1782.
- G. Hofmann, Kunst, Krankheiten aus dem Gesichte zu erkennen. Frkft. 1800.

bb. Oculi.

- 322. Partium faciei præterea nulla characteres prodit magis physiognomicos, quam oculus, observatione & adtentione medici summe dignos.
- S. P. Hilscher, Pr. de oculis, sanitat. & morbor. indicibus. Jen. 1745.
 - H. P. Juch r. Schütz, Diff, de oculo ut, figno. Erh. 1748.
 - A. E. Büchner r. Oswald, Diff. de oculo ut signo.

Chr. W. Härtel, Diff. de oculo ut signo. Got. 1786.

Deutsch. Königsb. 179:.

Ph. Th. Meckel r. Fabricio; Diff. de fignis morbor; quæ ex oculor. habitu petuntur. Hal:

x. Palpebræ.

Gerandæ veniunt palpebræ; utrum mobiles, aut immobiles, a paralysi vel debilitate; utrum econtra tremulæ aut convulsæ; vel utrum clausæ, semiclausæ, involuntarie apertæ, non conniventes; utrum tumidæ, exulceratæ, lippæ, reflexæ &c.; utrum denique ad confinia eorum, præcipue circa angulum internum intumescentiæ, aut cavitas, rubor, livor &c.; quæ regio præsertim cum utero; magno in consensu est.

B. Bulbus.

324. Confiderandus deinde erit ipse oculorum bulbus, qui præter morbos innumeros locales varia characteristica phenomena medico exhibet.

325. In bulbi hujus consideratione varia ejus mobilitas, convulsio, rotatio, immobilitas, spasmus; tum & protuberantia, depressio &c. distinguendæ erunt.

326. Albuginea adparebit mox inflammata & rubra, mox subrubra (quasi a pulvere illapso pulverulenta) uti in morbis plurimis a contagio; mox flava; aut flavescens, uti in ictero co polycholia;

mox plumbea, uti in pituitosis & verminosis; mox alba & nitida uti in sanissimis; mox sicca, mox lacrumosa involuntarie.

327. Ipsa pupilla, mox præter consuetudinem ampla, mox contracta, mox tarda ad motum, aut & penitus immobilis.

Y. Adspectus.

328. Directio præterea oculorum, seu ipse adspectus (der Blick) varias morborum conditiones docebit, prouti vel voluntarius, vividus erit, vel involuntarius, sixus aut vagus; & quoad pathema hilaris, languidus, trux, torvus &c.

E. Visus

phenomena morbosa exhibet; nam vel nullus est, vel temporarie obcæcatus, vel hebes, vel nimis econtra intensus in photophobia, vel duplicatus, diurnus, nocturnus, nebulosus &c.

cc. Nasus.

- 330. Examinatis oculis in ægro descendit medicus ad nasi, narium & olfactus explorationem, ubi necesse est.
- 331. Nasus ipse quandoque ruber, calens, ardens, uti sæpe in phthisicis; tumens, collapsus, exulceratus, impetiginosus &c.

- 332. Nares quandoque prurientes, stillantes tum mucum, tum sanguinem; quandoque iterum obstructæ, siccæ, imo siccissimæ, atro exsiccati sanguinis pulvere quasi obturatæ, fuliginosæ.
- 333. Est quoque observandum, utrum pinnæ narium, quemadmodum sub respiratione summe anhelosa, commoveantur. Denique utrum æger vel penitus non, vel nimis frequenter sternutet.
- 334. Odoratus nonnunquam penitus abolitus deprehenditur, vel imminutus, vel corruptus & depravatus, uti in ozæna, corrhyza &c.
- A. E. Rüchner, r. Rolle Diff. de morborum fignis, quæ a naribus desumuntur, Hal. 1754.

dd. Genæ.

335. Genæ sunt decolores, vel varie coloratæ, rubræ, roseæ, rubroslavæ, lividæ, mox dissusæ, mox dissusæ, mox dissusæ, mox circumscriptæ; constantes nonnunquam, iterum alia vice variabiles, post pastum, somnum adparentes. Sæpe & una tantum gena rubet aut coloratur.

ee. Os.

336. In ore plurima phenomena examinanda & confideranda veniunt. Nam hic & labia, & gingivæ, dentes, fauces, lingua, deglutitio, halitus oris, fapor, adpetitus, fitis, & ipfa vox ægri aliquid circa morbi naturam & formam cognoscendam manifestant.

- A. E. Büchner r. Zimermann, Dist. de ore, ut signo. Hal. 1752.
- A. J. Hartmann, Diss. de stomatoscopia medica. Vit.

a. Labia.

- 337. Labia oris sunt quandoque nimis humida, mucosa, aut & salivantia; quandoque iterum nimis sicca & sissa; interdum tremula, tumida, exanthematica; pallida, livida; mox iterum nimis aperta, morbose oscitantia; mox clausa, oblique torsa, vel in proboscidem elongata, aut spumosa.
- 338. Musculus orbicularis retrotractus, ut dentes aperto ore promineant, malum sæpe, in ægris debilibus, utut empiricum signum.
 - A. E. Büchner r. Finger, Dist. de oscitatione ut signo. Hal. 1758.

B. Gingivæ.

239. In gingivis examinandum, utrum laxæ? lividæ, scorbuticæ, exulceratæ, tumidæ.

y. Dentes.

240. In dentibus, utrum fordidi, arrofi, cariofi, vacilantes, flupidi, algidi, dolentes, coarctati, firidentes.

8. Fauces.

241. Fauces ipsæ specialius sunt inspiciendæ in specialibus morbis. Sunt enim quandoque inflam-

matæ, ruberrimæ, quandoque iterum pallidæ, laxæ, tumidæ; alia vice aridæ, exulceratæ, aphthofæ.

E. Lingua.

- 342 Præ aliis lingua ægrorum tum oculis inspicienda, tum digitis tangenda & exploranda erit; nam multa morborum signa detegi possunt ex hujus organi conditione, quod toto cum alimentari & aëreo tractu in maxima ratione est, proprioque multiplici munere gaudet.
- 343. Imprimis hic observandus venit motus musculi linguæ. Nonnunquam enim lingua penitus immobilis est, nonnunquam solummodo cum difficultate movenda & porrigenda; quandoque tremula est ex varia causa; quandoque autem promptissimo modo & multum porrectam linguam ostendit æger; quod quidem optimum.
- 344. Etiam loquela pro varia motus linguæ læfione aut penitus impedita est, aut præpedita cum
 variis dissicultatibus, batbutiens, hæsitans &c.
- 345. Ipse responsionis modus in ægro adtentionem meretur; utrum tarda vel prompta sit. Propterea huc aliquatenus etiam spectat loquacitas & taciturnitas morbosa.
- 346. Denique etiam volumen linguæ auctum aut imminutum considerare oportet. Sæpe totum oris cavum fere replet volumine suo & mollitie, sæpe iterum minima & in conulum retracta est, ac dura.

- 347. Iterum quoad ficcitatem & humiditatem magna diversitas in linguis ægrorum observatur. Sanorum lingua est mediocriter mollis & hamida; ægrorum quandoque subsicca, vel sicca, vel siccissima & arida, lignea quasi, imo sissa nou raro ex siccitate; aspera aut glabra. Nonnunquam etiam vesiculis, aphthis, ulcusculis obsessa esse potest.
- 348. Quammaxime autem medici linguæ ægrorum colorem & puritatem observare solent.
- 349. Color linguæ, vel ruber magis, vel pallidus & albicans non multum oftendit, & univerfim caute dijudicandus est, quia & sanis varius, & a variis rebus ore prius adsumtis dependens esse potest. Sic post acida & nicotianæ sumum lingua pallescit; post cerasa comesta rubescit; post adsumpta extracta & roob nonnulla suscescit, nigrescit; post rheum slavescit &c.
- 350. Potiora signa morborum ex impuritate & spurcitie linguæ vulgo hauriuntur. Sed nec sani semper puram linguam monstrant.
- 351. Illa autem lingua proprie spurca dicenda erit, cujus dorsum mucore aliquo obtectum est, nec aqua abluendo, nec tritu abradendo. Ille mucor mox flavus adparet, mox albus magis & limosus, mox fuscus aut & nigrescens. Mox totum linguæ dorsum occupat, mox radicem, mox unum alterumve latus tantum.
- distinguenda est illa linguæ conditio, ubi non adeo mucore, quam potius prominentibus innumeris sila-

mentis seu villis dorsum linguæ obsessum est, quæ digito tractari commoverique facile possunt. Talis ergo lingua merito villosa dicitur.

Pr. Cassilanus, de lingua, maximo morbor. acutor. fign. Colon. 1626.

J. M. Hoffmann r. Horst, Glossographia. Alt. 1677.

J. R. Kufiner, Diff. de lingua sana & ægra. Alt. 1716.

D. W. Günther, Dist. de signis ex lingua. Duisb.

J. Kis Witzay, Diff. de lingua, ut signo in morbis.

Tyrn. 1774.

J. Fr. Isenstammt. r. Gewinner, Dist de lingua squalida. Erl. 1779.

2. Deglutitio.

353. Examinari etiam debet deglutitio ægri, utrum sit læsa (dysphagia), dolorisica, penitus abolita, aut sonora (nisi a pravo situ talis).

C. A. Klökhof, Diff. de strepitu in pectore inter po-

y. Halitus oris.

254. Halitus quoque oris, loquente, eructante, vel exspirante ægro facile percipiendus, signa latentis morbi sæpe præbet. Est enim ille quandoque acidus, quandoque putridus, fætidissimus, nidorosus & alio modo ingratus, ex multiplici causa; ex dentibus sordidis, cariosis, ex faucibus exulceratis, ex inedia, ex pravorum alimentorum eructatione, ex ptyalismo, mala digestione, saburra

ventriculi verminosa & alia, ex menstruatione, ex morbo scorbutico, varioloso, phthisico &c.

3. Sapor.

355. Saporis sensus in morbis diverso mode vitiatur & immutatur; proinde examinandus est. Potest autem observari vel nullus, vel imminutus, vel vario modo depravatus, amarus, putridus, glutinosus, acidus, dulcis, varie nauseosus, metallicus.

D. G. Triller r. Glaser, Dist. de dulcedine ægrotor. amari eventus prænuncio. Viteb. 1777.

Th. Zenzen, de sapore amaro. Mog. 1789.

. Adpetitus.

morbosæ conditionis aliqua signa sæpe offerre potest. Est autem vel nimius caninus, bovinus; vel
spurius; aut econtra instinctualis; vel depravatus,
erga res, quæ in nutrimentum non serviunt, in
pica, malacia; vel imminutus in vario gradu; absque sastidio ciborum, anorexia; cum sastidio &
conatu vomendi, nausea; aut cum regurgitatione
contentorum ventriculi, vomituritio; denique cum
violenta eorum expulsione per os, vomitus; qui
tamen etiam inanis esse potest.

A. E. Büchner r. Lerche, Dist. de inappetentia. Hal.

n. Sitis.

mili modo uti adpetitus lædi potest, simili quoque modo signa morbosæ conditionis quandoque præbere. Estque morbosa vel adaucta, vel & insatiabilis, vel depravata cum desiderio mirabilium; etiam instinctualis, ad salubria, frigida, acida; quandoque nulla (adipsia), uti sæpissime in hysteriali & mania; quandoque etiam tale potulentorum fastidium, ut æger ab omni potu convulsive abhoreat, hydrophobia.

R. G. Crause r. Falk, Diff. de siti immoderata. Jen.

A. Vox.

- 358. Vox denique ipsa ægri sub examine oris perpendenda venit. Illa erit vel nulla (aphonia), vel exilis & submissa, vel etiam varie immutata quoad naturalem homini sonum; mox gravis, rauca, mox acuta, clangosa, nasalis &c. Multiplicia etiam animi pathemata indicare potest.
 - L. Ph. Sohröter r. Brandau, Diss. devocis signo in morbis characteristico. Rint. 1777.
 - C. S. Rückert, de vocis & loquelæ vitiis. Hal. 1793.

ff. Aures.

359. Ultimo demum in facie adhuc examinandæ restant aures ægri; quæ aut nimis siccæ, heterogeneis variis obturatæ, aut stillantes sanguinem vel pus, rubræ, pallidæ, frigidæ, retractæ, tumidæ, inflammatæ, exulceratæ &c. deprehendi
possunt.

360. Auditus ipse vel nimis acutus erit, vel imminutus & gravis (baryecoia), vel penitus abolitus (cophosis); denique varie depravatus, tinnitans, susurrans (syrigmus) &c.

A. E. Büchner r. Dennowitz, Diff. de indiciis aurium in morbis. Hal. 1754.

gg. Collum.

361. Hisce omnibus in capite ægri exploratis descendit examinans medicus per collum ad thoracem. Externo in collo sæpe observandæ erunt inslammationes, tumores, scrophulæ, exulcerationes, strumæ, carotidum pulsationes, locales adsectiones variæ in larynge, glandulis, musculis &c. Interiores colli conditiones, sub deglutitione, voce ægri &c. jam exploratæ suerunt.

B. Thorax.

362. Examinando in thorace præsentis morbi phenomena & signa, adtendimus semper omnium primo ad respirationem ægri, utpote vitalem sunctionem; ad respirationis læsiones sub tussi & singultu; deinde etiam ad ceteras interni atque externi thoracis conditiones; demum ad decumbendi retionem.

a. Respiratio.

- 363. Respiratio ægrorum summa cum adtentione examinanda est; nam liquet de nobilitate hujus functionis, quæ dum vario modo læditur, varia quoque & momentosissima signa ad morbos cognoscendos largitur.
- 364. Quinimo, dum respirationis phenomena magis conspicua sunt, quam illa functionis cordis & arteriarum; hinc etiam vix non securiora signa ex respiratione, quam ex pulsu sæpe petuntur. Ipsa circulationis velocitas, ubi pulsum numerare non licet, ex respirationis frequentia desumitur; quoniam omni sere sexto arteriæ pulsu inspiratio sieri debet. Universim autem in infantibus, ob pulsus fallaciam, respirationis exacta consideratio maximi momenti est.
 - M. Neven, Probl. semiot. utrum certiora sunt. quæ a pulsu, quam quæ a respiratione de-sumuntur signa. Prag. 1760.
- 365. In exploranda respiratione omnium primo consideramus ægrum per plures inspirationes
 & exspirationes, quin eum ad prosundiorem respirationem persuadeamus. Tali modo optime
 illa respiratio observatur, quæ morbo respondet,
 Deinde vero prosundiorem spiritum trahi jubemus aliquoties, atque iterum observamus illa
 phenomena, quæ sub inspiratione summe prosunda comparent.
- 366. Quoad rhythmum imprimis distinguere oportet respirationem æqualem & inæqualem, impari intervallo peractam; morbose turdam, aut na-

turali frequentiorem, citatam, citatissimam; etiam quandoque pulsui non respondentem; denique intermittentem, aut penitus desicientem (2pnæs).

- 367. Quoad extensionem & mobilitatem thoracis respiratio vel erit magna, vel econtra parva, profunda & sublimis.
- 368, Quoad molestias anxia, dispnoica, vel laboriosa & orthopnoica, sub erecto corporis situ & scapulis elatis instituta; vel demum & sussociativa; nonnunquam duplicata & intercisa. Doloristica varie, mox obpressiva, mox punctoria, sixe, vage, continuo, periodice, dolore externo vel interno, proinde ad pressionem externi thoracis aucto, vel non aucto.
- 369. Quoad sonum sub inspiratione vel exspiratione perceptum, respiratio observabitur anhelosa, sibilosa seu asthmatica, aut & suspiriosa, luctuosa, aut denique sertorosa.
- 370. Quoad sensum aëris sub exspiratione emissi erit calida, aut frigida, aut fetida exspiratio.
- fervabilis datur differentia inter illam respirationem, quæ solo thorace dilatato, atque musculis abdominalibus fere immotis peragitur, atque inter illam, quæ viceversa immoto sere thorace & immobili, solo quasi abdomine absolvitur. Prior thoracical vocatur, atque mala plerumque abdominalia denotat; abdominalis posterior audit, atque thoracis graviores morbos præ aliis designat.

- 372. Neque negligenda est observatio illius respirationis, quæ obliqua dicitur, quia ex uno latere major thoracis dilatatio animadvertitur, quam ex altero; ergo etiam unum latus altero magis morbosum designat.
- N. Schamberg, Diff. de respiratione læsa. Erf. 1693.
 - A. Burchard, Diff. de respiratione integra & lasa.
 Alt. 1667.
 - J. Adams, Diss. de suspensa respiratione. Edinb.
 - B. R. Fabre, Diff. fur la respiration. Par. An. VI.

b. Tussis.

- 373. Sub inspiratione ægri profundiori tentata, aut etiam ex examine ægri elucebit, utrum is tusti vexetur; id est, utrum invite, violenter et cum sono exspiret, ex stimulo quodam convellente irritatus.
- 374. Prouti stimulus iste (regione ab ægris non raro adsignata) vel in larynge persentietur, vel in thorace, vel in ventriculo aut reliquo abdomine, diaphragma in consensum ciens & convellens; sic tussis etiam erit vel laryngea vel trachealis, pulmonalis & thoracica, vel etiam stomachica & abdominalis.
- 375. Deinde quoad intensionem tussis in vario gradu adparet; vel enim levissima (tussicula) solummodo erit; vel vehementior, vel in summo gradu suffocativa, aut & convulsiva, cum spassica organorum circumstrictione & vomitu sæpe subsequente.

376. Indolens quoque penitus aliqua tussis observatur, alia econtra dolens, ingrata varia sensatione in thorace aut abdomine, ardore, punctione, dedolatione stipata.

377. Denique tullis etiam vel sicca est, ubi omni conatu nulla sputa prodeunt; vel humida, quam sputa exscreata comitantur.

D. Verveer, de tuffium varietate. Duisb. 1783.

c. Singultus.

378. À convulso œsophago læsa respiratio singultum facit, de quo, utpote symptomate quandoque summe molestante & debilitante, æger in certis morbis interrogandus erit. Quandoque autem sponte, dum in præsentia medici accidit, agnoscitur.

Gr. Fl. H. Bruning, fingultus morbus, fymptoma, fignum. Traj. 1758.

d. Interni thoracis conditio.

379. De nonnullis in thorace interno sensationibus ægri sedulo examinandi sunt, præsertim ubit topicorum malorum suspicio adest. Pondus & gravitas persensa, ardor sixus, fluctuatio, cordis palpitatio, anxietas &c. varia pro cognoscendo morbo signa exhibent.

330. Imo in morbis thoracis nonnunquam add imelius explorandam cavi thoracis conditionem; & ad fecurius de interna conflitutione cavi hujus juii dicium ferendum, etiam necesse est, percusione moderata thoracis qua signo uti.

- L. Auenbrugger, inventum novum, ex percussione thoracis abstrusos interni pectoris morbos detegendi. Vien. 1763.
- 381. Pulsus cordis quoque, qui celertimus quandoque & fortissimus, arteriarum ictui non resspondet, diligentiorem explorationem meretur in morbis præcipue pericardii, cordis ipsius & vasorum majorum.
 - J. G. Maurer, de pulsu cordis. Alt. 1758.

e. Pectoris externa conditio.

- 382. Externe in pectore multa sæpe examinanda veniunt phenomena; dolores adtactu adaucti, tumores aut intumescentiæ, contusiones; inflammationes, localia plura quandoque mala.
- 383. In gravidis, puerperis, atque ubi necesse erit, mammæ quoque explorandæ erunt, utrum inflammatæ, induratæ, exulceratæ, lacte turgentes aut flaccidæ; papillis ad nutritionem aptis, non aptis, excoriatis &c.

f. Decumbendi ratio.

384. Situs corporis ex trunci politione censetur. Ille decumbentis ægri optimus situs est, cui in sano statu adsuetus. Declinat autem in morbis a consuetudinario varie. Distinguendum igitur est, cuinam lateri & regioni corporis æger facillime insumbat, incumbere valeat, aut non valeat.

- regionibus incumbendi, nullo tamen in situ adquiescunt, continuo moti quietem in omni positione frustra quærunt (Jactitatio). Alii tranquilli per totum scre morbum uni lateri incumbunt; ob debilitatem, dolores, aut alia impedimenta situm corporis vel penitus non, vel ægre mutant.
- finistrum latus solummodo possibilem, mox in dextrum; mox in ventrem, pronum, mox in dorsum, supinum. Et quidem posseriorem in summa ægrorum debilitate, trunco corporis propria quasi gravitate ad crura demisso, genibus slexis & divaricatis semoribus. Alii demum decumbere penitus non valent, sedent potius erecto trunco orthopnoicorum more, aut pluribus sustentati pulvinaribus sedendo cubant.
 - 387. Molestiæ sub vario cubitu & situ persensæ, debito examine ex ægris etiam sunt eruendæ.
 - G. Chr. Handtwig, de situ corporis observata quædam. Rost. 1747.
 - A. E. Büchner, Diss. de necessaria medici ad ægrerum cubitus attentione. Hal. 1753.

C. Abdomen.

388. Absoluto thoracis examine descendit examinans medicus anatomico ordine ad abdomen ægri. Ibi quamplurima & gravissima phenomena occurrunt, morborum naturam & mutationes sæpe indicantia. Quare hujus regionis examen sedulo & quotidie instituendum est.

viscerum abdominalium conditiones sanæ ac morbosæ eo melius distinguantur, talem ægri situm seligere oportet, in quo musculis abdominalibus relaxatis, omnia contenta abdominis manu libere explorari possunt. Aeger scilicet horizontalis cubans, capite subfulto & thorace parum inclinato, genibus modice slexis, cruribusque erectis optimum situm præbebit medico, ut omni ex parte abdomen inquiri possit.

390. Aegro tranquille jacente, utraque dein manu, pressis quasi erga se invicem visceribus, partes hæ tentantur; ibique dolores, tumores, indurationes, fluctuationes &c. seliciter quandoque deteguntur; methodo practice ad lectos ægrorum melius demonstranda.

- 391. Cautus tamen hic debet esse medicus, ne in irritabilibus subjectis a musculorum abdomina-lium tensione, aut in gracilibus a corporibus vertebrarum seducatur, aut sub lapidea totius abdominnis duritie aliquid distinguere putet, quod distinguendum non est.
- 392. Jam autem & hoc abdominis examen in ordine instituendum est. Incipimus scilicet in scrobiculo cordis examinare, utrum ibi æger pondus sentiat, aut dolorem, adtactum serat vel non; utrum ibi durities, tumor compareat, aut contractio sub inspiratione.
- 393. Idem in epigastrio toto quæritur, simulque conditio ventriculi, omenti, lobique sinistrihepatis exploratur.

que, an durum vel molle, dolens vel indolens, infarctum, tensum aut contractum sit. Exinde hepatis & lienis conditiones cognoscentur.

quum abdomen. Gracilitas, obesitas, ipsa graviditas sæpe, sponte occurrunt. Dignoscetur simul etiam, utrum abdomen contractum, aut econtra expansum, stercorosum, scybalis refertum; slatulentum, tympaniticum (in sebribus meteorismus), asciticum; utrum elasticum, duriusculum, lapideum; denique utrum dolorisicum, adtactum sive rudiorem, sive nullum ferens. Sub molli abdominis conditione intestina cum mesenterio in hac regione explorari possunt.

396. Sæpe in lumbis dolores, dedolationes, formicationes, tenfiones, horrores persentiuntur. Quod examinandum.

dum quoque erit, ubi urgens malum debitam erga ægrum modestiam elidit. Exploratur hic vesicæ conditio; exploratur quandoque uterus. Regio quoque inguinalis examinatur in illis, qui hernia laborant, aut mala ex pudicitia præsentem negant, ab adstantibus interim adsirmatam. Quinimo & partium genitalium examen necessarium erit, ubi topici ibi morbi ab ipso ægro confessi adsunt, vel suspicio de malo ibi hærente habetur.

398. Denique regio sacra quoque & trochanterum in illis ægris inspicienda est, qui diutius jam. lecto incubuerunt, atque partium harum malam pressionem, excoriationem, instammationem aut gungrænam suspicari faciunt. Sæpe etiam de hæ, morrhoidibus, cæcis, sluentibus, de recti intestini ardore, pruritu, tenesmo, prolapsu &c. quæ. stiones ponendæ sunt.

- L. Th. Luther r. Schäffenberg, Dist. de peritonæo, sanitatis & morbor. indice. Erf. 1734.
- J. C. Akermann, Præsagia medica ex præcordiis. Got.
- C. Chr. Schmiedel r. Kauffmann, Dist. de præcordiis. Erl. 1753.
- H. Fr. Delii r. Wendrich, Diss. de serobiculo cordis, signo. Erl. 1766.
- J. G. Plenker, de meteorismo, ejusque speciebus. Vien. 1783.

D. Extremitates.

transit medicus ad artus & extremitates corporis ut & illa colligat phenomena, quæ ibi ad morbum meius cognoscendum conferre possunt.

culorum voluntatis imperio subjectorum dignoscendæ, in artubus quamoptime cognoscuntur. Nam etiams hæ etiam ex actione musculorum capitis & trunci, diversarumque eorum partium desumantur, tamen in directis ad voluntatem motisque cum robore constanti artubus quammaxime eas æstimare & dijudicare valemus. Quare sæpius ægros surgentes, aut obambulantes, si sieri potest, observamus.

- tatibus ægrorum, distinguemus musculorum immobilitatem, sive flaccidam (paralysin), sive rigidam
 (spasmum tonicum, tetanum); deinde mobilitatem imminutam, mox absque dolore molestam (lafsirudinem, torporem, debilitatem animalem), mox
 iterum molestam cum dolore (dedolationem, rheuma, arthralgiam); denique involuntarium motum,
 sive cum vehementia (spasmum clonicum, convulsionem), sive absque vehementia (tremorem, tendinum subsultum, muscitationem, sloccorum collectionem, pandiculationem &c.).
 - A. E. Büchner r. Eminghaus, Dist. de varia manuum gesticulatione in morbis ominosa. Hal.
 - G. R. Böhmer r. Wagner, Diff. de crocidismo & carphologia. Vit. 1757.
- 402. Melius sæpe in extremitatibus, quam in reliqua superficie discernere licet, utrum corpus bene nutritum & torosum, vel utrum extenuatum & emaciatum sit. Dolores etiam varii, tumores, ædemata, perniones, vulnera, ulcera &c. peculiarius in ipsis extremitatibus exploranda quandoques veniunt.
- 403. Tactus denique, utut sensus per omnemi fere corporis superficiem extensus, præcipue tamen in manibus & digitis residet. Ejus autem læsiones, abolitio, imminutio, morbosa intensio &c. exipsius cutis conditione in quavis corporis regiones desumi possunt.

mutationes patiuntur, & diversa proinde signa præbent. Sub frigore frebrili livent, sub uteri inslammatione immodice rubent, in exhaustis pallent, in phthisi ex continuo & nimio calore febrili exficantur, adunci evadunt, molles in chlorosi, crassi & scabri in cachexia plicosa &c.

Cam. Baldi, Comment. de naturali ex ungnium inspectione præsagio. Bon. 1629.

G. Fr. de Frankenau, Onichologia. Jen. 1696.

I. Chr. Niemann, Diff. de fæda ungnium mollitie.
Magd. 1774.

E. Qualitates externæ corporis.

405. Examinatis varie corporis artubus, tempus nunc esset pulsum ægri in carpo explorandi, si
quis anatomico ordine in examine uteretur. Sed
ægri tum ex medici ingressu animi pathemate vario
commoti, tum etiam vario exercitio sub respiratione
profundiori, sub sermocinatione &c. ad examen
necessario alterati, pulsum arteriarum minus sincerum nunc exhiberent.

406. Proinde, ut ægri pro quiete aliquam moram habeant, medicus interim in examine tranfit ad varias adhuc externas corporis qualitates indagandas, tum etiam ad excretionum variarum
conditiones explorandas, donec redux ad ægri lectum, pulsum pacatum & morbo respondentem invenire atque dijudicare possit.

407. Qualitatibus autem externis adnumeramus præcipue corporis calorem, colorem, & cutis asque superficiei varias conditiones, quæ externum sic dictum habitum constitunt, quarum tamen reliquæ, uti volumen corporis &c. jam ex prægresso examine cognoscebantur-

a. Calor corporis.

408. Calor ægri naturali minor aut major momentosum phenomenon, proinde explorandus est.

dit, quod sæpe morbosum. Erit autem vel fallax, ab ægro persensum & a medico non animadvertendum; vel reale, medici adtactu cognoscendum. In maximo gradu marmoreum, cadaverosum sere; in minoti horror (frigus sebrile cum partium rigiditate & tremore), in minimo gradu horripilatio (frigus momentaneum cum aliquo calore alternans). Denique erit vel æquabile, universale, vel locale in pedibus, genibus &c.

- 410. Idem de calore morboso, qui naturali major est; mox internus, a medico non persentiendus; mox externus & realis in vario gradu, moderatus, urens, imo sub manu tangentis non raro increscens. Quoad diffusionem etiam mox æequabilis per totum corpus, mox inæqualis & in partibus singulis localis, v. g. inflammatis, in vola manus &c.
- ponnulli thermometro utuntur. Aliis hæc ceremopia ridicula videtur & superflua (in multis saltem

calore manus suæ dorso utuntur variis ægroti corporis partibus denudatis, præcipue pectori admoto.

- quia calor & frigus sunt qualitates multum relativæ. Ubi enim medici manus frigida, ibi minimus ægri caloris gradus, magnus videbitur. Et vice versa. Calidior medici manus mediocrem ægri calorem pro frigore habere potest. Hinc medici tangentis manus sano moderato calore imbuta esse debet.
- 13. Notandum quoque est, certum determinatumque caloris animalis sani gradum non dari, ex quo morbosa declinatio desumi posset. Nam pro ratione ætatis, temperamenti, climatis, anni temporis &c. ipsorum sanorum calor multum variat.

Fr. Cartheuser, Dist. de calore corpor. hum. naturali & præternat. Fr. 1745.

b. Color corporis.

omnino in variis morbis deprehendi potest, morbique cognoscendi signa aliqua non raro offert. Erit autem vel inæquabilis, vel æquabilis per totam superficiem; pallidus, flavescens, prosunde flavus, ruber, lividus, luridus, maculutus &c. Locales colores simili modo in diversis partibus variare possunt,

- N. van Dail, Diff. de coloribus tanquam fignis morborum. Utr. 1698.
- D. Schaper, Dist. an a coloribus in medicina aliquid judicari potest? Rost. 1705.

c. Cutis conditio.

- litates a medico indagandas, ex quibus signa aliqua morborum facilius cognoscendorum hauriri possunt. Neque enim functio cutis a multis medicis pro dignitate sua sat æstimatur, organique hujus in actionem vasorum absorbentium, glandularum & nervorum insluxus, quantum meretur, perpenditur. Præter colorem ergo aliæ quamplurimæ cutis conditiones, cum morbo præsenti in aliqua ratione existentes, probe considerandæ veniunt.
- tionem varie læsam, visu tactuque cutis examinatur, utrum subsicca, sicca, strigosa, aspera, anserina, imperspirabilis, aut & aridassit; aut econtra mollis, perspirabilis, humida vel & madidassit; sudore universali vel topico, vaporoso, rorido aut in guttas collecto, seroso, viscido, pingui, croceo, sanguinolento, frigido; spontaneo vel artisiciali; quoad odorem lacteo, acido, nidoroso, putrido, specifico; quoad levamen critico, aut symptomatico, aut colliquativo.

E. A. Büchner r. Holland, Dist. de sudore, ut signo Jen. 1760.

417. Sæpe etiam de tensione, pruritu, ardore, aliisque cutis sensationibus quæstiones movendæ sunt, ubi pars hæc examinatur.

matica, uti eryfipelas, urticatum, miliare, bullofum, petechiæ, vibices, sudamina & innominata
plura; sive & essentialia, uti variolæ, morbilli,
scarlatina &c. severius semper exploranda sunt.
Idem intelligendum est de impetiginibus in chronico statu.

419. Non raro etiam & insecta in cute humana degentia signa morborum, præcipue cutaneorum præbent.

F. Excretionum conditiones.

420. Excreta, si quæ adservata sunt, sæpe exploranda, aut de absentibus saltem interrogandum est. Huc pertinent sputa, alvus, urina, materies vomitu ejecta, sanguis quacunque via excretus.

a. Sputa.

A21. Sputa ab ægris in propriis vasis vulge adservari solent, & in certis casibus adservari debent. Multiplicia erunt quoad consistentiam, colorem, copiam, homogeneitatem & heterogeneitatem, coorem, saporem, quoad locum, unde veniunt, denique quoad levamen ex iis perceptum, vel non perceptum,

- 422. Quoad consistentiam sputa distinguenda erunt tenuia, aquosa (salivalia), viscida, mucosa, crassa, figurata, tenacia, spumosa. Quoad colorem alba, flavescentia, virescentia, rubella, rubra, cærulescentia (e ventriculis Galeni), cinerea (post pulveres absorptos), nigrescentia, lurida, variegata. Quoad copiam parca vel copiosa.
- 423. Mox homogenea, sincere sanguinolenta, purulenta, mucosa; mox heterogenea & mixta, ex muco cum sanguine, sanguine cum pure &c. Huc etiam quodammodo spectat distinctio in cruda & cocta sputa,
- 424. Nonnulla præterea sunt penitus inodora, nonnulla fætentia, putrida. Sub ipsa exscreatione saporem præbent vel nullum, insipida sputa; vel dulcia, salsa, metallica, amara, rancida palato sunt.
- 425. Quoad locum, unde veniunt, vel sunt pulmonalia, trachealia, laryngea, (tussi ejecta); aut etiam ex faucibus, naribus posticis, cavo oris & dentium prodeunt, (screata). Posteriora, dum sanguinolenta sunt, frustra sæpe imperitos terrent.
- 426. Denique quoad levamen quod adferunt, vel non adferunt, distinguuntur vulgo critica sputa & levantia, atque iterum symptomatica, absque levamine prodeuntia. Facile quoque, aut difficulter ejicienda.
- 427. Criteria variorum sputorum (ut & reliquorum excretorum) optime ad lectos practice demon-Arantur.

Fr. Hoffmann, Diff. de necess. salivæ inspectione. Hal.

F. A. Weber, Diff. de signis ex sputo. Got. 1774. Chr. G. Fr. Webel, Diff. de sputis. Lips. 1783.

b. Alvus.

tumeo magis in morboso, est alvi excretio. Etiamli enim ab ea læsa non absolute plurimi morbi
proveniant, ea tamen sive impedita, sive adaucta,
morbi circumstiantias multum immutat. Unde æque
illos miramur practicos, qui functionem hancce
summe naturalem adeo negligunt, ut ad alvum
per plures dies retentam minime adtendant; ac
alios ex obposito, qui cardinem morbi unice in stercoribus quærunt.

an æger alvum deponat, quoties & qualem; sed etiam quandoque necesse est, ipsam alvum excretam inspicere & explorare. Non hoc ita intelligendum est, ac si medicus omnium ægrorum alvum omnem pro misero sostro, aut inepta ex curiositate oculis conspicere & naribus olsacere deberet; Hoc cum dignitate artis minus consentiret. Sed saltem illis in casibus, ubi peculiaria signa ex alvo hauriri possunt (ubi v. g. pus, tenia &c. excernitur), ibi alvi inspectionem denegare æque ridicula superbia foret, ac ridicula econtra illa facilitas, omnem alvum absque necessitate explorare.

430. Conditiones alvi, quæ ad lectos ægrotum examinari debebunt, sequentes erunt: Az nulla, rara, vel frequens deponatur; an absque dolore, an inscio ægro, an cum dolore aut tenesmo; an parca vel copiosa; an dura, scybalosa, caprilla, pultacea, liquida, spumosa; an quoad colorem & materiem serosa biliosa, sauguinolenta, purulenta, chymosa (lienterica), chylosa, pituitosa, glutinosa, fusca, nigra, verminosa (cum lumbricis, cum tenia, cum ascaridibus) hydatitosa, membranacea, calculosa, canina; aut a diversis medicaminibus vel alimentis varie colorata; an quoad odorem fetidissima, alcalescens, acescens; an denique quoad levamen critica, salubris, vel symptomatica, debilitans aut colliquativa sit.

- 431. Sed non negligantur quæstiones de excreti hujus conditione in sano quoque statu; quum dentur homines, qui cum alvo segniori (mulieres & gravidæ præ ceteris) æque sani sunt, quam alii cum leviuscula aliqua habituali diarrhæa. Et universim maximus circumspectus habeatur ad illas circumstantias, quæ alvum in colore, consistentia, copia &c. immutant, quin morbus aliquis ad illas mutationes contribuat.
 - L. Theophili, de excrementis alvi, & judicio medico ex illis ferendo, L. B 1703.
 - H. Boerhaave, Dist. de utilitate explorandorum excrementorum. L. B- 1710.
 - J. Junker r. Leisner, Dist. de alvina excretione utisigno. Hal. 1756.

c. Urina.

432. Urinæ seu lotii conditio varia, atque varia excernendi facultas a medico sedulo & quo-

tidie examinanda quoque est. A plerisque ægris in propriis vitris urinæ adservantur, vel adservari jubentur. Et quidem, ubi necesse videtur, quodvis lotium ab ægro missum, separato in vase ad medici præsentiam conservatur.

- 433. Non quidem decet ex classe illorum medicorum esfe, qui omnes fere, aut principes characteres morborum in urinis quærunt, aut in solis urinis ridicule quondam quæsiverunt. Scimus econtra, nullam corporis excretionem in sano et ægroto statu adeo variare, ac a plurimis accidentalibus rebus adeo immutari, ac illam urinæ. Spectant huc non tantum potus ratio, adsumtorum colorantes qualitates, motus & quies, refrigerium & calor, aliarum excretionum auctio vel imminutio; fed & aliæ vix non innumeræ circumftantiæ, quæ lotii tum' quantitatem tum qualitatem ita alterare valent, ut fummæ prudentiæ medicus requiratur, qui conditiones has debite dijudicare, & ad causas suas redigere posit. Scimus ergo, judicium ex urinis universim non tantum difficillimum, sed & fere semper imperfectum esse.
- 434. Interim tamen nec penitus excreti hujus examen negligimus, atque aliqua faltem, quæ capi ex illo possunt signa, colligimus.
- 435. Quapropter quotidie omnem ægrum examinamus, an mingat, vel non, vel nimis frequenter; an guttatim, cum imperimento aut dolore; an econtra inscius; an urinæ parcæ vel copiosæ; an relate ad potum adsumtum & reliquas excretiones, præcipue alvum & transspirationem sufficientes.

tes; an quoad colorem & materiem aquosæ (crudæ) an aquosæ ex potu multo adtenuante (urinæ potus) aut ex spasmo vasorum emulgentium (urinæ spasticæ); an econtra varie coloratæ, flavæ, croceæ, flammece, rubræ, sanguinolentæ, fuscæ, nigres. centes, aut albæ, lacteæ, chylosæ; an non fors ex medicamine adsumto tinctæ, uti ex rheo; an quoad transparentiam limpidæ aut turbidæ, jumentosæ, lateritiæ; an sub mictu, vel post mictum turbidæ; quoad confistentiam an tenues, vel crasse, viscidæ, pingues, spumosæ, ubi virgula agitantur; an quoad levamen criticæ, aut econtra debilitantes; an quoad odorem fetentes (uti etiam post asparagum commessum) putridæ, alcalescentes, aut econtra suaveolentes (quemadmodum etiam post terebinthinam adsumtam); an istæ urinæ vitro detentæ mutentur; cremorem (coronam sæpe), nu beculam, encorema aut sedimentum dimittant coctæ & hypoftaticæ); sedimentum an copiosum; vel parcum, an cryftallinum, sabulosum, calcareum, calculosum, an furfuraceum, farinaceum, membranaceum, floccosum, verminosum, mucosum, purulentum; an quoad colorem lateritium, rubrum, rojeum, album, &c.

- 436. Sæpe etiam urinæ chemicorum reagentium ope explorandæ essent. Sie urinis adsusum acidum nitri bilem viridem, insusum gallarum mucum præcipitat &c.
- 437. Præstant pro dijudicatione urinæ matutine tempore missæ, per binas saltem horas adservatæ:

- 438. Fallunt autem maxime urinæinfantum, ubera sugentium, & gravidarum, quæ sere semper turbidæ.
 - E. Cordi, de abusu uroscopiæ. Frf, 1546.
 - P. Forestus, de fallaci urinarum judicio. L. B. 1589.
 - D. Usler, de urinarum judicio. Var. 1602.
 - F. R. Camerarius, quale signum præbeat urina, Tub. 1680.
 - Th. Zwingeri, Diss. de uromantiæ usu & abusu. Bas.
 - G. E. Stahl, r. Ruppard, de uromantiæ abusu tollen.
 do. Hal. 1711.
- B. Ewaldt. Diff. de uroscopiæ abusu. Reg 1718.
- Chr. Vater. r. Hake, Diff. semiot. de sudore renali.
- A. O. Gælicke. r. Kühne, Dist. de sedimentis urinarum. Fr. 1727.
- A. Vater, Dist. de circumspectione in uroscopia. Vit.
 - G. Prohaska, Diff. de urinis. Vindeb. 1776.
 - A. Fr. Metternich, de urina ut signo. Mog. 1784.
- K. A. Kortum, vom Urin, als Zeichen in Krankheiten. Duisb. 1793.

d. Materies vomitu ejecta.

439. Examinatis urinis, si quæ adest, vomitu ejecta materies, exploratur. Illa vel spontaneo vomitu, vel artisiciali ejicitur; eritque varia, mox biliosa, vitellina, porracea, æruginosa; mox amurcosa, nigra, sanguinolenta, putrida, pitui-

tosa, verminosa, purulenta, acida, aut chymosa, caseosa, varie mixta, medicaminibus adsumtis, aut et venenis imprægnata.

e. Sanguis excretus.

440. Explorabitur quoque sanguis, si quis adest excretus et adservatus; sive spontanea hæmorrhagia, narium, oris, vaginæ, ani, vulnerum; sive artisiciali evacuatione, venæsectione, hirudine, scarificatione.

Quoad colorem erit floride, aut profunde ruber, aut nigrescens; quoad consistentiam tenuis, crassus, facile coagulabilis, aut non concrescens, dissolutus. Placenta erit tenax, globosa, simbriata, corio, (crusta inflammatoria) tecta, varia crassitiei, tenacitatis, variique coloris; aut econtra erit mollis, friabilis, diffluens; itidem serum erit vel nullum, vel copiosum, flavum, viscidum, aquosum &c.

442. Sed et in sanguine hoc dijudicando magna circumspectio necessaria erit, quoniam sanguis jam extra venam a nimis multis circumstantiis immutatur, aliusque longe comparet, quam in vasis circulabat.

J. Jessenii, de sanguine misso judicium. Prag. 1618. Norimb. 1668.

Chr. Vater, judicium e sanguiae per V. S. misso. Viteb. 1693.

J. Gambs, dist. de sanguinis e vena secta judicio. Arg.

J. Ph. Davier, an deceptoria hæmorrhoscopia? Par:

Fr. Hoffmann, Dist de judicio ex sanguine per V. S. misso. Hal. 1727.

Car. à Bergen, Dist. de hæmatoscopia. Frf. 1740.

G. M. Gattenhof, Diff. de crusta sanguinis inslammat. Heid. 1766.

H. P. Leveling, Disquisitio crustæ inflammat. A. V.

J. Th. Klinkosch r. Kraufe, Diff. de natura crustæ inflammat. Prag. 1773.

W. Hewson, vom Blut. A. d. Engl. Nürnb. 1780.

hunquam negligendum est, sunt vel anticipantes; vel retartantes; nulæ, aut parcæ; aut nimis copiosæ; sanguisque menstrualis mox albicans; mucosus; mox rabellus, mox læte ruber; ater, grummosus, cum vel sine dolore ptodiens. Mox etiam loco menstrualis sanguinis alius sluor adesse poterit; mitis, acer; rodens. assiduus, remittens, periodicus; quoad colorem albus, slavescens, virescens; quoad odorem plus minus fætens, quoad copiam plus minus largus.

444. Idem de sanguine puerperali seu lochiis examinandum erit; lochia scilicet utrum natla; utrum parca; vel nimis copiosa, lactea, grummosa, fætentia &c.

445. Nonnulli quoque medici ferum ex vefivis discissis collectum adservari jubent; atque examinant tum copiam; tum qualitatem ejusdem. Idem quandoque instituendum erit cum pure, cum aquis per paracenthesin obtentis &c.

P. Fr. H. Grasmeyer, Abhandl. vom Eiter und den Mitteln ihn zu unterscheiden. Göt. 1790.

- 446. Atque hisce omnibus e corpore excretis nunc bene examinatis & exploratis, medicus iterum accedit ægroti lectum. Aeger scilicet præfentiæ atque ceremoniis medici interea magis adfuetus, atque post motus necessarios quieti relictus, circulum humorum jam pacatiorem, atque pulsum arteriarum examini medici aptiorem ac sinceriorem exhibet. Quem explorare adhuc restat.
- 447. Non tamen negatur, ordinem in pulsu explorando juxta circumstantias quandoque immutari debere.

G. Pulsus.

- 448. Pulsus arteriarum magnam omnino in morbis adtentionem meretur, plurimaque signa ad morbos varios cognoscendos & dijudicandos, & præcipue ad vires vitales æstimandas præbere potest.
 - 449. Attamen valde incerta judicia ex pulsu nonnunquam trahuntur ab imprudentibus medicis. Nam æque fallacia sæpe esse possunt signa ex pulsu sumta, ac in aliis casibus veridica.
 - 450. Quare summa cautione opus erit in dijudicandis illis phenomenis, quæ ex pulsu, ut signo colliguntur. Nec non sponte exoritur inde regula summe practica, ut scilicet ex unico arteriarum

pulsu medicus nunquam eruat diagnosin morbi aut prognosin; sed ut semper plura, et quidem plurima signa colligat, quorum unum alterius veritatem & securitatem consirmare debebit.

- in ipso ægro, tum extra ægrum, quæ arteriarum pulsum varie immutare valent; cum morbo autem ipso in minima sæpe relatione existunt, ac eidem falso nonnunquam adscribuntur, aut alium, quam latet, morbum referunt. Sic ætas, sexus, temperamentum, somnus, animi et corporis motus, tussis, adsumta varia &c. pulsum varium constituunt, ex ratione in corpore latente. Extra hominis corpus autem & clima, & anni, quinimo diei tempus, calor et frigus &c. miras mutationes in pulsu producere solent.
- 452. Universim pulsus infantum maxime fallunt, & etiam senum. Posterioribus semper pleni & duri sunt. Fallunt quoque pulsus in morbis pulmonum, ubi sanguinis per illos circuitus turbatur. Fallunt denique maxime in ægris irritabilibus, a minima data causa alterandis. Imo in sanissimis hominibus quandoque, ex peculiari idiosyncrasia, pulsus a consueta alias conditione aberrant, atque intermittendo, retardando &c. medicum frustra terrent, cui circumstantiæ istæ incognitæ sunt.
- 453. Ad hæc, et ad plurima alia in dijudicando arteriarum pulsu adtendere oportet. Atque si adeo difficile est, normam certam pulsuum in sano statu adsignare, eo dissicilius erit in morboso statu eos dijudicare, iisque qua signo uti.

- 454. Ab arteriis plura et certiora morborum figna petere & prætendere non debemus, quam quæ exhibere valent. Vanum igitur est, maxima morborum momenta in pulsu quærere. Tangendo arteriam nihil plus omnino distinguere possumus, quam 1. vim ejus musscularem & motricem, ceu vitalem; 2. sanguinis contenti quasdam conditiones; 3. motum sanguinis circulantis.
- profundius tamen fitum & costis obtectum, exactiori explorationi non favet. Seligimus ergo arteriam aliquam, sed imprimis majorem, fortiorem & superficialem, ut pulsatio melius distinguatur; deinde arteriæ alicujus tractum longiorem, et arteriam denique ex obposita parte duro corpore subfultam, ut virium arteriosarum & circuli ratio securius explorari possit. Favet huic scopo arteria in carpo decurrens.
- cium feratur, pluribus medicus digitis (pollice femper excepto, ne propria arteriola ibi pulsans eum decipiat) arteriam in tota sua longitudine tentat, tentatam pro varia necessitate comprimit, atque per horæ saltem duo minuta explorat. Melius quoque semper et securius, ex utroque carpo arteriam tentare. Fallunt sæpe arteriarum pulsus, ubi brachium ligatum, pressum aut male positum. Imo locales laterum adsectiones diversum sæpe in utroque carpo pulsum faciunt.
- 457. Tali modo inflituta exploratio demonfirabit omnium primo, quoad robur, quoad vita-

litatem aut vim arteriæ pulsum liberum, aut subpressum, fortem, aut debilem (a contracto & Spastico probe distinguendum), deinde quoque magnum & parvum, celerem & tardum (quoad vivacitatem contractionis & dilatationis). Quoad fangninem contentum arteria exhibebit pullum plenum & vacuum; quodammodo etiam durum & mollem (qui uterque tamen etiam a rigiditate & flacciditate arteriæ æque, ac a fanguinis plus minus compacti conditione pendere potest). Denique quoad sanguinis circulum & motum arteria dabit pulsum mox rhythmo æqualem, mox inæqualem, intermittentem, aut penitus nullum, vita adhuc superstite (asphyxia). Etiam quoad circuli velocitatem pulsus in morbis erit vel naturalis, vel rarior naturali (minus velox, lentus) vel econtra frequentior (velocior), aut frequentissimus, micans & tremulus, ut numerari amplius non possit.

- 458. Sed notandum est (quod memoratum jam suit) in pulsuum universim, & præcipue in morbosæ ejus velocitatis dijudicatione, summa prudentia opus esse, quum modo summe relativo frequentissimus pulsus uni subjecto æque naturalis & sanus esse possit, ac alteri rarissimus.
- 459. Variat hæc pulsuum velocitas omnium primo in varia ætate. Eo frequentiores pulsus habet homo, quo origini suæ propior est. In neonatis 100, in infantibus 90, in pueris 80, in adultis 70, in senibus 60 sere pulsus in horæ minuto observantur, dum sani sunt. Observato sexu, semi-

nis quoque, ceteris paribus, pulsus frequentiores funt, quam maribus. Quo minor hominis fatura eft, eo plures intra datum tempus pulfus habet; quo is procerus magis est, eo pauciores. Temperamentorum præterea vis non minima est in mutandis pulfibus; frigidis minus veloces funt, velociores calidis. Et jam quoad anni tempus pulsus mutantur; hyemali tempore pauciores, æstivo plures in eodem homine pulsus fiunt; plures item in calido climate, quam in frigido. Imo in eodem die eidem homini pulsus sunt varii; bene pafto velociores, ac jejuno; velociores vigilanti & e fomno surgenti, quam dormienti; velociores femper vespertino tempore quam reliquo die Denique corporis motus & animi adjectus miro modo pulfus accelerant; unde et ipfe medici introitus ægro non raro velociorem pulsum causat.

- citatem determinandi, esset ope horologii, quod minuta secunda indicat. Sed quoniam a medico perito subponitur, eum id absque horologio præstare posse, ideo prudentiores (paucis peculiaribus casibus exceptis) libentius a consimili ceremonia abstinent, medicastris eam relinquentes.
- 461. Isti jam, quos adnotavimus, sunt pulsus arteriarum in praxi communius occurrentes, medicum sepe instruentes & signa morborum exhibentes. Legimus in libris & audimus a medicis subtilia atque mira in arteria quærentibus de pulsu vermiculari, myuro, formicante, serrato, caprizante &c.; quæ vero subtilitates nullum in praxi

fructum largiuntur. Unicum exceperis dicrotum pulsum.

462. Ceterum signa ex hisce pulsibus desumenda tum in generalis Pathologiæ Semiologia jam explicata sunt, tum in decursu Pathologiæ specialis explicantur, tum etiam ad lectos ægrorum practice demonstrantur, unacum methodo, varios hosce pulsus inter se distinguendi.

- F. Struthii, ars sphygmica. Bas. 1602.
 - D. Abercrombii, observ. de varietate pulsus. Lond.
 - G. Chr. Schelhamer Epist, qua pulsus ratio diligentius expenditur. Helmst. 1696.
 - Fr. Hoffmann, de pulsus natura & usu.
 - S. P. Hilscher r. Wendler, Diss. de Sphygmomantia. Jen. 1732.
 - J. E. Hebenstreit r. Ungebauer, Diss. de pulsu inæquali. Lips 1741.
 - B. D. Mauchart r. Cameratio de pulsu. Tub. 1748.
 - J. G. Gmelin r. Streiff, Difs. de tactu pulsus. Tubing 1753.
 - A. E. Büchner r. Tralles, Difs. de causis pulsus intermit. Hal. 1755

Ejusdem, Diss. de pulsu ut signo fallaci. Hal. 1758.

G. S. Schneider, Adversaria de pulsu. Lips. 1763.

E. A. Nicolai, Progr. de pulsu. Jen. 1763 .- 1790.

W. Rikemann, Diss. de judicio ex pulsu. Göt. 1765.

H. Foucquet, Essais sur le pouls. Montp. 1767.

J. P. Eberhard r. Bong, de pulsu, ut signo fallaci. Hal. 1767.

M. Menuret, traité du pouls. Par. 1768.

Ant. de Haen, ratio medendi p. XII.

J. J. Wetsch, Medicina ex pulsu. Vindob. 1778.

Chr. Th. Mayer, Com. de arte sphygmica. Jen, 1771.

C. Gandini, Elementi dell' arte sphygmica. Nap, 1776.

G. G. Franz, Diss. de medicor. legibus metricis. Lips. 1782.

A. Pelissier, Diss. de pulsu arter. Edinb. 1784.

H. Fr. Delius, von einigen Pulsarten. Erl. 1784.

G. Cerri, Diss. interno al polso. Milan. 1786.

K. Sprengel, Beyträge zur Geschichte des Pulses. Leips. 1787.

463. Explorato autem pulsu, omnia jam illa phenomena collecta sunt, quæ colligenda erant, & cognoscendi præsentis morbi signa exhibere possunt. Examen ergo ægri & morbi hisce absolutum est. Supplementi in locum aliquæ tantum regulæ adhuc subjungentur, in examine hocce probe observandæ.

Regulæ quædam in ægrorum examine observandæ.

menta ad ægri examen necessaria sunt quidem in ordine exploranda; multa tamen illorum in specialibus casibus supersua esse possunt; proinde quæssiones a medici prudentia dirigendæ, & dato casui adcommodandæ erunt. Multa etiam phenomena, quin interrogetur æger, solis sensibus deteguntur, aut et alio ordine quandoque explorantur.

- 465. Secunda regula. Locales tamen morbi peculiare & adcuratius adhuc examen deposcunt. Ita morbi oculorum, auditus, uteri &c.
- 466. Tertia regula. Non omnia semper vera sunt, quæ ab ægris de morbo reseruntur. Præter sicta signa simulatorum morborum adseruntur quoque & talia quandoque, quæ ægri sibi imaginantur; aut sæpe ex mentis imbecillitate, sæpe ex dolore &c. consuse respondent. Ad quod adtendendum.
- rantes ægri sunt patienter exaudiendi, tum in illorum relatione, quæ ad præsentium phenomenorum, tum in expositione eorum, quæ ad historiam
 præteritorum spectant. Aegri enim plerique ante
 medici adventum jam sibi parant systema quoddam
 narrationis suæ, in quo turbari sæpe non debent,
 ne silum ordinis deperdant. Impatientes in ægris
 exaudiundis medici ad veram morbi cognitionem
 raro adscendunt.
- mine nunquam sunt præoccupandi, id est, signa quædam non sunt quærenda, aut quasi extorquenda, de quorum præsentia nulla probabilitas adparet. Nullum v. g. morborum symptoma existit, a quo ægri hypochondriaci vexari sibi sæpe non imaginentur. Si ergo medicus inepte interrogat, adfirmative non raro respondent, & tamen adsertis symptomatibus carent. Ita & alii nonnunquam ægri, præcipue stupidi.

469. Sexta regula. Aegri moroli, melancholici, minus fuse examinandi, atque paucioribus quæstionibus expediendi sunt. Nam plerumque ex talibus nihil extorquetur, atque in iram & impatientiam cito effervescunt.

470. Septima regula. Debiles quoque ægri, aut quibus sermocinatio vel nociva, vel dissicilis est; ægri, qui magnas hæmorrhagias, dolores, anxietates, deliquia animi &c. patiuntur, succinctissime sunt examinandi; atque tunc ab adstantibus, aut ex aliis circumstantiis notitiæ de morbo fors plures colligendæ erunt, quam ex ipsoægro.

- dicio circa proprium morbum adhuc defituti, non possunt eo modo examinari, quo adulti. Propterea infantilium morborum semiologia pauperrima est. Idem intelligitur de examine adultorum, loquela ex variis causis carentium, aut hominum mente captorum & delirantium, qui, etiamsi fors responderent, inepte tamen respondere, & contraria quandoque aut falsa enarrare solent. Tali in casu ex responsis ægrorum non multum notitiæ de morbo latente sperandum est, atque plura phenomena debent tum ex circumstantiis externis exactius ac alibi colligi, tum ex adstantibus, adsinibus, amicis, vel custodibus hauriri.
- 472. Plurima denique alia adhuc (præter superius commemorata) impedimenta in ægris explorandis occurrunt, tum ex parte ægrotantium, (inadtentio, indifferentia, mysteria, oblivio, sæpe lingua aliena &c.); tum ex parte morbi ipsius

(surditas, sopor &c.); tum ex parte adstantium (falsæ relationes); tum eæ parte aliarum circumstantiarum (tenebræ v. g.); tum denique ex parte medici (v. g. trepidatio versus ægros contagio aut surore adsectos) quæ omnia exactiori ægrorum examini sæpe obstant.

473, Ipfi igitur prudentiæ circumstantiis obvenientibus adcommodandæ, sub variorum ægrorum examine plurimum relinquendum erit. Speciasium morborum specialia examina ad ipsos ægrorum lectos docentur.

- A. Planer, methodus investigandi locos adfectos.
 - J. J. Scharandæi, modus et ratio visendi ægros. So-
 - J. H. Slevogt, Pr. de mediis morbos explorandi naturalibus. Jen. 1721.
 - Ejusdem, Pr. de quibusd. explorationis morborum impedimentis. Jen. 1721.
 - M. Alberti, Dist. de ægrorum examinis methodo. Hal. 1731.
 - D. Michels, de indagandæ histor. morbor. utilitate ad cognoscend. & curand. morbos. Arg. 1766.
- A. W. Smith, Entwurf eines methodisch- systemat.

 Krankenexamens. Wien. 1787. 1796.
 - F. de Stahl, Dist. de examine ægri rite iustituendo.
 Wirceb. 1791.
 - Allgemeine Anleitung Kranke zu examiniren. Marb.
 - J. J. H. Bücking, Beytrag zur Zeichenlehre in Krankheiten. Stendal 1793.

- J. Fr. Gotthard, Leitfaden für angehende Aerzte Kranke zu prüfen. Erl. 1793,
- S. G. Vogel, Krankenexamen Stend. 1796. Wien 1797. (Liber omnium maxime commendandus).
- Ejusdem, Früherer Auffatz im Taschenbuche für Freunde der Gefundheit. 1784.
- Chr. A. Struve, tabellarische Uibersicht zum Behuf des Krankenexamens. Han. 1800.

Fragmenta hujus materiei inveniuntur in Dav. Hamiltonio, (de praxeos regulis. Lond. 1710.)

- H. Boerhaavio (introductio in praxin clinicam);
 - C. G. Ludwigio (method. doctrinæ medic. univers.
 - S. A. D. Tiffoto (Anleitung für das Landvolk);
 - J. Kampfio (Enchirid. med. Frf. 1778.);
 - F. L. Bangio (Praxis medic. Hafn. 1789.);
- M. Stollio (ratio medendi, Tom. VI);
 - J. Eyerelio (Observ. medic. Vien. 1794.);
 - J. N. Thomanno (Gedanken und Beobacht: aus der pract. Arzneyk. Würzb. 1794.); & aliis.

Etiamfi denique in Candidatis praxin clinicam adeuntibus sufficientes semioticæ cognitiones subponuntur ad ipsa signa morborum dijudicanda; iterum tamen iterumque commendantur lectiones sequentium librorum:

- Chr. G. Gruner, Semiotice physiol. & patholog. Hal. 1775.
- - physiolog. und patholog. Zeichenlehre Jen. 1794.
- C. Sprengel, Handb. der Semiotik. Hale 1801:

CAPUT SEXTUM.

De praxi in morbis cognoscendis & determinandis.

474. Collectis per ægri examen momentis supradictis, medicus ad morbi cognitionem & determinationem adscendit.

275. Examinabantur imprimis proclivitates ægri in certos morbos. Huc conferebant cognitio fexus, ætatis, temperamenti, habitus corporis, vitæ generis, opificii, morborum variorum prægressorum &c. Exinde sæpe notitia impossibilitatis aut improbabilitatis certorum quorumdam morborum præsentiæ, aut & quandoque suspicio exoritur de morbi præsentis natura. Imo causæ nonnullæ occasionales ex ipso dispositionis hujus examine sæpe patesiunt.

476. Deinde vero causæ excitantes ipsæ, ao nocentes potentiæ, quæ morbum præsentem generarunt, omnibus vestigiis indagabantur. Computabantur simul & illa, quæ ægrum circumdant; morbum, a non reapse producunt, saltem varie

mutant; præcipue diætæ in victu & aëre conditiones. Ex hisce jam, quorum effectus morbus eft, clarior de natura illius idea adquiritur; suspicio de morbo prius habita vel confirmatur, vel imminuitur, vel deletur; indolesque morbil vel certo, vel saltem probabiliter patescit. Atque ubi cause omnes silent, consideratio grassantium in ceteros homines morborum vel indolem cognoscendi mati definit, vel varias ejus ab epidemico genio, cujus imperio obedit, modificationes enucleat.

477. Serius exaudiebatur historia præsentis morbi anamnestica, initium morbi, phenomena exordii & decursus, unacum therapia hucusque adhibita, juvante vel nocente. Pernoscitur inde, in quonam stadio & in quanam ætate morbus versetur, aut quænam stadia quandoque (uti v. g. in variolis) percurrenda adhuc sint. Pernoscitur quoque modus, velocitas, decursus, & vires ægri morbo ferendo pares aut impares sæpe dijudicari possunt. Imo rescitur sæpe, ad quamnam classem morborum præsens referendus sit, acutorum sive chronicorum, sincerorum sive anomalorum &c.

tur. Multo sæpius causæ omni industria indagatæ, atque prægressa phenomena explorata aut conjecturalem tantum, aut nullam penitus morbi cognitionem largiuntur. Propterea demum colliguntur signa proprie diagnostica. Examinantur symptomata capitis, thoracis, abdominis atque artuum, functionum scilicet omnium conditio exploratur; indagantur qualitates corporis externi &

fuperficiei, atque excretionum rationes variæ. Gignitur jam vel recens de morbi indole idea, dum ab effectibus (symptomatibus) cauto ratiocinio ad causas latentes penetramus; aut prior de morbo capta idea confirmatur, dum effectus causis exantlatis correspondent.

479. Tot igitur & tanta momenta simul sumta et computata requiruntur, ad morbi cognitionem severe eruendam. Neque mirandum, si medici juniores vertiginosi siant sub tot phenomenorum consideratione. Nec etiam mirandum, expertos quoque medicos quandoque in arduo hoc negotio hallucinari; ubi scilicet causarum symptomatumque morbi vel intricatio, vel fallacia.

480. Jam ergo leges quædam, quæ hisce ex multiplicibus fontibus adcuratiorem morbi co-gnitionem haurire docent, fusius exponendæ erunt.

431. Et quum non semper sufficiat morbum solummodo nosse, sed persæpe etiam requiratur, ut medicus medico ideam de morbo habitam communicare, proinde morbum quemvis nomine apto exprimere sciat; hinc primo de morbi cognitione seu diagnoss, dein de morbi determinatione seu denominatione agendum erit.

I.

Diagnosis morbi.

482. Cognitio morbi præsentis diagnosis vo-

a medicis agnoto & in morborum systematibus comprehenso, definitio morbi, determinatio aut denominatio dicitur.

483. Stricto in sensu diagnosis est ipsa nosologia specialis totius morbi in ægro præsentis. Dummodo enim sieri posset, in cujusvis morbi consideratione non esset prius adquiescendum, donec omnia phenomena occurrentia ex capta ejus idea eruantur & explicentur. Sed hoc in plurimis morbis difficilimum, quousque sirmiora medicorum dogmatum sundamenta (præcipue physiologica) posita non suerint. Hinc plura morborum phenomena potius consideramus, quam explicamus; contenti, si ita saltem morbum cognoscimus, ut nexum præcipuorum phenomenorum morbosorum sum causis suis in tantum perspiciamus, in quantum pro apte dirigenda medela hoc requiritur.

484. Ad quatuor momenta in morbi cujusvis diagnosi quammaxime adtendendum est; scilicet 1. ad naturam, 2. ad formam, 3. ad stadium, & 4. ad magnitudinem ejus.

1. Natura morbi.

485. Natura morbi & indoles proprie confistit in illis attributis, quæ pro diversitate & differentia sua, diversa quoque auxilia, id est diversam therapiam deposcunt.

486. Permulti quidem observantur morbi quoad formam; longe autem pauciores quoad genium huncee. Natura enim morborum eos in classes,

ordines & genera distribuit, perpetuo essentiales eidem morbo characteres, & generaliores comprehendit; forma autem morborum nonnisi varietates
eorum determinat, variabiliores characteres exhibet, aut ad summum speciem morbi definit.

487. Diagnosis naturæ morbi ex omnibus illis momentis desumitur, quæ in examine ægri adsignata suerunt; videlicet ex proclivitate & dispositione ægri; ex causis morbi, aut ex genio morborum populari, atque ex morbi decurrendi modo & ex symptomatibus, ceu essectibus causarum. Hæc autem omnia momenta insimul computanda sunt; nam singula non sufficiunt.

Diagnosis naturæ morbi ex proclivitate ægri.

agri in certos morbos nunquam fecura diagnofis formari potest. Sexualibus enim morbis exceptis, omnis homo in omnem fere morbum dispositus esse potest. Nam & de variolatis variolantibus, de seniculis dentientibus, de infantibus hæmorrhoidariis &c. exempla jam suerunt. Et universim dispositio unicum tantum pro morbo momentum sistit, internum scilicet, quod nunquam morbum ponit, nisi externum momentum, causa nempe excitans insimul concuxat. Dantur veror potentiæ nocentes absolutæ, quæ sub dispositione qualicumque certum eundemque morbum progenerant.

489. Meræ ergo probabilitates, nunquam certitudines ex unicis dispositionibus morbosis erui
possunt. Et conjecturalis in genere illa diagnosis
est, quæ ex hominum in certos morbos proclivitatibus, dispositionibus aut indispositionibus unice
desumitur; nisi ceteris diagnosticis circumstantiis
confirmetur.

490. Attamen in singulis casibus quandoque non insida est. Potentiæ enim quædam relative tantum nocent, certis tantum dispositionibus insensæ; atque sub aliis iterum dispositionibus morbum minime producunt. Hinc dispositio, quæ causarum vires varie omnino dirigit, extollit, imminuit, enervat, non tantum respicienda, sed etiam cum notis causarum viribus probe computanda erit.

491. Distinguatur tamen a dispositione morbosa ille status corporis, quem neoterici opportunitatem vocant, ubi homo sanitate perfecta privatus, morbi tamen limites nondum ingressus est. Hicce enim status jam initium morbi est, aut prodromus.

Diagnosis naturæ morbi ex causis.

- 492. Diagnosis ex causis morborum desumta, omnium est securissima; nam optime ducit ad notitiam naturæ & indolis essectuum, qui morbum constituunt.
- 493. Et quidem facillima & securissima diagnosis ibi est, ubi causa unica prægressa est, vehemens & manifesta.

- 494. Sæpe autem vehementes & manisestæ causæ morbo non antecedunt; sed syndrome causarum plurium & minus violentarum eum progenerat; quarum collectio diagnosin minus facilitat, quum raro ad consimiles effectus progignendos conspirent, ac obposito modo agentium prævalentes potestates non facile determinentur.
- 495. Imo in aliis casibus causæ penitus ignorantur, nec facile conjectantur. Aut etiam ex primariis causis, utut cognitis, effectus oriuntur, qui
 secundariæ denuo causæ evadunt, non feliciter sæpe
 cognoscendæ.
- 496. Ipsius demum & unicæ causæ ac manifestæ, in diverse disposita subjecta, diversi sere effectus esse possunt.
- 497. Atque hisce sub circumstantiis, & aliis pluribus, natura morbi etiam ex causis prægressis non tuto sæpe desumitur, & incerta aut anceps diagnosis exoritur. Alii igitur præterea diagnoseos sontes quærendi sunt; in ipsis præcipue symptomatibus morbi.
- 498. Semper autem, ubi causæ morbi frustra quæruntur, oculus dirigendus est ad illas morborum universales causas, quæ in populos sæviunt, epidemicæ aut contagiosæ, atque naturam morborum persæpe aperiunt.

Diagnosis naturæ morbi ex symptomatibus.

199. Diagnosis ex symptomatibus, præcipue ingularibus, non semper secura est & vera, nec

adeo tuta, ac illa ex causis desumta. Eadem enim symptomata in diversæ & obpositæ naturæ morbis comparere sæpe possunt.

nia, ut omni fere morbo, absque exceptione adhæreant. Sic anorexia, lassitudo, somnus turbatus &c, sunt adeo vulgaria morbosa phenomena, ut vix non cuivis morbo se adsocient.

jot. Imo quædam, leviorum functionum leviusculæ læsiones nec morbum semper præsentem, sed turbatam potius sanitatem in genere denotant, in ipsa opportunitate, intermedia inter morbum avaletudinem conditione æque observantur, ac in gravissimis morbis.

502. Alia iterum sunt subalterna, principalium nonnisi symptomatum symptomata, a diversa corporis partium morbosa dispositione utplurimum pendentia. Neque hæcce prioribus magis conferunt ad naturam morbi certe eruendam.

503. Idem valet de symptomatibus mere confensualibus, in diversis hominibus sub eodem morbo sæpe variis.

nitus accidentalia sunt, ex ipsa natura morbi minime sluunt, adesse vel abesse possunt, quin species morbi ideo mutetur; proinde etiam naturam & indolem morbi minime indicant. Veniunt excausis lateralibus, morbo extrinsecis, in ipso decursu utplurimum adsociata, parasitica, epigenomena. Ex hisce, utpote insidelibus, forma quindem morbi, complicatio &c. nunquam autem versi

natura secure desumi poterit. Pluritas ipsa symptomatum horum, & simul sumptorum conspectus æque parum docet in diagnosi instituenda, ac singulorum conditio.

- fymptomatibus eruenda venit, tunc ex illis omnino desumenda erit, quæ esentialia & pathognomica sunt, in dato morbo semper adsunt; ex natura morbi immediate sluunt, proinde ad naturam ejus infallibiliter reducunt. Sed hæc rara sunt, aut non dantur in omni morbo, aut saltem non sussicienter cognita. Neque unicum tale pro essentiali charactere sussicit; sed requiritur selectus plurium eminentiorum signorum; quæ qui noverit exquirere, diagnosin fere jam secit.
- 506. Præcipue autem ad ea debite exquirenda, debiteque pro diagnosi ordinanda, desinitiones morborum in Pathologia speciali adsignatas optime callere oportet.
- 507. Utut summe arduum negotium sit, a symptomatibus ad naturam morbi adscendere, nunquam tamen corum considerationem vilipendere, præcipue summarium omnium simul amplexum negligere decet.
- 508. Nam symptomata morbi sunt partes, quæ omnes simul sumtæ totum, scilicet morbum constituunt. Sunt essectus, a quorum contemplatione casto ratiocinio ad causas concludere licet. Sunt phenomena denique, quorum empirica consideratio analogico argumento ad similium dissimi-

liumque morborum cognitionem, proinde ad aliqualem diagnosin ducit.

soo. Necesse autem insimul erit semper, deeursus modum in omni morbo probe considerare;
id est, non tantum præsentia symptomata perpendere, sed & eorum successionem, successionisque
velociam, eorum ordinem, nexum, incrementum,
decrementum &c. cum præteritis optime reputare,
atque in ipsa decurrendi ratione similitudinem aut
dissimilitudinem morborum denuo invenire.

Diagnosis naturæ morbi ex toto morbi habitu.

fis penitus & ubique fidere liceat, nec penitus ea, fimul confiderata contemnere; neque etiam omnem fidem unice causis dare, quæ, ubi manisestæ non fuerint, conjectantur tantum, aut et salsæ adsumuntur; hinc ex comparatione symptomatum cum causis, & causarum reciproca cum effectibus hisce computatione, habita semper insimul ad ægri dispositionem aut sanitatem prægressam ratione, optime, quantum sieri potest, ad præsentis merbi naturam concludetur; quæ unice ad sontes indicationum ducit, videlicet ad id, quod morbo & ejus causis contrarium est, vel & ad incurabilitatis determinationem.

511. Ex omnibus hic dictis autem elucet, diagnoseos valorem multiplicem esse posse. Ille

tantum in casu, ubi omnia momenta memorata ad revelandam morbi naturam exacte conserunt, diagnosis certa & secura sieri potest, quæ agendorum in therapia rationem clare determinat. Aliis in casibus vel probabilis erit, vel conjecturalis & dubia, vel & nulla penitus.

2. Forma morbi.

- 512. Conspectus omnium symptomatum morbosorum simul sumtorum, tum essentialium, tum & accidentalium, formam morbi externam designat.
- 513. Hæc fymptomata vel ex communi & unica causa oriuntur, in simplici morbo; vel ex pluribus causis, diverso modo agentibus, in morbo complicato.
- tifarie læsarum, ingentem numerum consideramus, eorumque multifariæ ac innumeræ sere mixtionis & modificationis possibilitatem; non mirabimur, innumeras morborum sormas esse, quæ tamen aliud nihil, quam physiognomiæ quasi morborum sont. Et male esset generi humano, si tot darentur genera, quot formæ morborum, aut varietates.
- 515. A formis hisce ad naturæ morbi cognitionem adscendi, ultimamque ex iis disserentiam, qua morbus a morbo dissert, erui absque fallacia non posse, dictum suit; quum diversis quoad naturam morbis forma quandoque consimilis adhæ-

rere possit; & diversa vicissim exterior forma eidem quoad genium morbo nonnunquam adsocietur.

morbosæ adsectiones, harumque adsectionum ad se invicem relatio, copia, extensio, intensio, proinde causarum vehementia, directio, simplicitas, complicatio &c. ex formæ morbi consideratione sufficienter sæpe elucere possunt. Quod quidem non minimum momentum in praxi est, auxiliique dirigendi rationem multum determinat.

517. Sufficit pro dignitate formæ morborum agnoscenda, quod cum causis eorum semper in nexu sit.

3. Stadium morbi.

fians est, ut per totum ejus decursum una eademque maneat. Phenomenorum enim morbosorum successio, successionisque series, modus & celeritas &c. pro diversis morborum stadiis multum variat.

519. Imo ipsa natura morbi in decursu quandoque immutatur. Exemplum in variolis.

- 520. Quare ad formam & naturam morbi rite dijudicandam & cognoscendam sæpius requiritur, ut respectus habeatur ad stadium illud, in quo impræsentiarum versatur morbus, atque ut præsens stadium cum elapsis bene conferatur; ut ergo morbus in quavis sere ætate sua consideretur.
- 521. Nam uti omnium reliquarum circum-Rantiarum amplexus ad morbum definiendum re-

quiritur, ita & amplexus totius decursus in omnibus stadiis ad morbum pensiculate dijudicandum necessarius erit; atque unica præsentis stadii consideratio non exactissimam morbi ideam dabit. Dantur plures morbi, uti v. g. exanthematici & sebres intermittentes, qui nisi post decursum aliquot dierum, ex serie symptomatum sibi invicem succedentium dignosci possunt.

- probe examinata ac perpensa, nec non comparata insimul cum rite cognita morbi alicujus ratione decurrendi, plurimum huc faciet. Nam dantur morbi, quorum stadia in propria eorum natura stabilita sunt, & absolute percurri debent. Ceterum autem cognito more in initium, incrementum statum (αχμη), decrementum & sinem stadia morborum dividuntur.
- 523. Denique non tantum juvantium & nocentium perspectio, sed & ipsarum curativarum indicationum directio in stadiorum horum adcurata consideratione multum fundatur.
 - A. Haller, Dist. de temporis observatione in curandis morbis. Get. 1746.
 - A. E. Büchner, de morborum temporibus. Hal. 1757.

4. Magnitudo morbi,

524. Ut promptitudo auxilii necessarii determinari, nec non, ut debitus medelæ gradus dato mali gradui rite adaptari possit, morbi magnitudo, vehementiæ scilicet aut levitatis gradatio varia, in diagnosi instituenda semper erit æstimanda, atque in morbi denominatione exprimenda. Sic tussicula, tussis; sebricula, febris &c. distinguuntur & re et nomine.

525. Hæc vero magnitudo morbi ex causis, symptomatumque morbosorum quantitate, qualitate tum intensiva tum extensiva optime mensuratur, computando & hic dispositionum prægressarum conditiones.

526. Ex ipsa demum magnitudinis morbi diagnosi, optima prognosis simul eruitur. De qua inferius in proprio capite.

527. Hæc funt momenta, ex quibus requisita morbi cujusvis cognitio erui; hicque modus est, quo momenta hæcce omnia memorata considerari debent. Exinde idea morbi capitur, & specialis ejus Nosologia, plus minus exacta habetur. Morbus cognoscitur.

528. Sed scire quoque oportet, quomodo ex capta hacce idea morbus denominari, ac per denominationem aliis quoque communicari possit.

II.

Denominatio morbi.

529. Cognitio morbi ipsamet ad definitionem & denominationem ejus ducit. Hæcce denomina-

characteres summe essentiales, scitu pro indicationibus necessarios exprimat; sed ut etiam ab aliis medicis intelligatur, ut uni ab altero ergo exacta morbi idea paucis verbis communicari possit.

- 530. Si daretur naturale & perfectum morborum systema, quale plantarum v. g., tunc exignum
 esset negotium, signa in morbo quodam collecta,
 ceu characteres observatos, cum characteribus morborum in pathologico systemate contentis conferre,
 datumque morbum ad classes, ordines, genera,
 species reducere, disserentiam ab aliis deprehendere, ac apte illum denominare.
- inter desiderata est. Plurima eorum, quæ habemus, vel susæ symptomatologiæ sunt; vel econtra (sub salso simplicium nomine) tenues, macellæ ac insufsicientes sciagraphiæ.
- 1is delineatione tales morborum divisiones sistere, quæ etsi non perfectissimæ adhuc (nam nec viri unius, nec unius ætatis hic labor est), practico tamén valore non erunt destitutæ.
- 533. Ibi omnium primo morbi juxta generaliores, attamen essentiales characteres ex omni
 ambitu desumtos, in certas familias, ceu classes
 distribuuntur. (Exquirendi scilicet omnium primo generaliores, plurimisque familiis vulgares characteres sunt). V. g. febres, ob peculiarem indolem, ob
 horrorem sub initiante morbi nunquam absentem,
 ob virium vitalium, circuli humorum calorisque

animalis manifestas læsiones, ob versatilitatem in decursu, ob nisum in repentinas spontaneasque mutationes seu crises, familiam quoque peculiarem sistunt. Requisitis ergo characteribus instructus morbus ad classem sebrium reducitur, ac febris generaliter nominatur.

- racteres, qui paucieribus ac certis morborum ejusdem familiæ ordinibus aut generibus tantum conveniunt, principaliumque classium subdivisiones
 sistant. Dantur v. g. febres, quæ ab aliis ob virium vitalium exorbitantiam, ob reactionis vitalis
 in simulos morbosos vehementiam, ob typum
 continentem, decursum peracutum, sanguinem
 cum impetu circulantem & accensum &c. sese distinguunt. Hisce characteribus donatæ febres instammatoriæ dicuntur (pyrexiæ).
- 535. Demum autem specialissime illæ adhue morborum notæ exquiruntur, quæ singularibus tantum familiarum membris ita sunt propriæ, ut species saltem, si non & varietates morborum, designent. Respiratio e. g. oppressiva aut dolorissica cum tussi in priori casu obveniens, febrim instammatoriam cum topica adfectione pulmonum constituet (peripneumonicam).
- 536. Optima igitur morbi denominatio & naturam morbi, et formam morbi designare debet. Tali expressione integra morbi idea practica communicatur. Nec interest, quo ordine hoc exprimatur. V. g. Peripneumonia inflammatoria; fermatur.

Bris inflammatoria cum topica adfectione pulmonum; pyrexia pneumonica &c.

\$\frac{8}{6}\$ causa proxima in denominatione adsignatur, tunc optima morbi imago exprimitur. Ita phrenitis traumatica, colica pictonum &c. binis vocibus totam morbi ideam communicat.

538. Tandem eo exactior illa denominatio erit, quo magis omnia circa morbum scienda & pro indicationibus necessaria simul amplectitur; videlicet non tantum naturam & formam morbi, sed & stadium & magnitudinem ejus. v. g. febris variolosa suppuratoria maligna.

nem dari posse, libenter concedimus. Imo sæpe totius morbi natura latet, aut anceps est, & ex unico symptomate prævalente tota denominatio petitur. E. g. surditas.

540. Ad finem hujus capitis, totius practicae medicinæ difficillimi ac momentofissimi, liceat adhuc regulas quasdam adsignare, sub instituendo hocce negotio observandas.

Regulæ quædam.

541. Prima regula. In morbis dijudicandis quammaxime semper adtendere oportet, utrum morbus inquirendus sit morbus totius systematis,

virium, facultatumve; aut localis, organicus; aut ex utroque compositus.

- duo morbi (locales plerumque), complicati, aut potius compositi, plurium videlicet causarum effectus, quos ad unicum sontem communem reducere non licet, singulatim considerandi, desiniendi, denominandi veniunt. Relatio signorum inter se & cum causis, cognitio unius ab altero independentiæ aut & contradictionis, prudens illorum a se invicem separatio, medicum ad genuinam horum morborum cognitionem & distinctionem ducere debent.
- ne facile pro complicato habeatur. Symptomatum copiosorum syndrome in morbo vehementi, symptomatumve alternatio, successic in morbo durante & longævo; præ aliis autem symptomata lateralia, accidentalia & morbo extraordinaria, ne seducant juniorem medicum, ut simplicem morbum pro composito agnoscat. Morbus quivis, arboris adinstar in morbosa symptomata diramisicatur. Quæ ad radicem non possunt referri rami, illi tantummodo alienæ originis habeantur.
- præpostero, ex paucis aut singularibus phenomenis desumto, neglectis philosophicis inductionibus, nunquam sirma diagnosis formari potest.
- 545. Quinta regula. Diagnosis optima illa est, quæ a decursu suturo essentialibus morbi characteribus quotidie confirmatur, successuque adhi-

bitæ rationalis therapiæ coronatur. Obposito in casu a diagnosi prius instituta prudenter recedendum erit.

- 546. Sexta regula. Quotidie igitur ad lectos ægrorum, collectis recenter phenomenis, recens quoque diagnosis formari debet; qua scilicet judicium de morbo prius habitum consirmabitur, vel rejicietur.
- 547. Septima regula. Sæpe primo die conspecti morbi, vel ob desectum, vel ob contradictionem characterum & signorum, secura diagnosis
 institui non potest, sed aut conjecturalis, aut nulla
 penitus. Ne pudeat medicum artis insufficientis.
 In decursu morbi ex circumstantiis adsirmantibus
 vel negantibus securitas diagnoseos sæpe roboratur.
- 548. Octava regula. Debemus quandoque etiam negativa diagnosi contenti esse. Sufficere debet scire, quid morbus non sit, si nescitur, quid sit.
- 549. Nona regula. Medicus nunquam fidat denominationibus morbi ab ipso ægro adsignatis, aut ab adstante quodam; neque eorum propriis interpollatis opinionibus seducatur. Dantur ægri, qui medicum præoccupant, ac si v. g. in hæmorrhoidibus, slatulentia &c. totus morbus consisteret, cum hoc minime verum sit.
- 550. Decima regula. Nomenclaturam medicam, diuturno usu confirmatam sine gravi causa mutare non licet, ne consusso babylonica in artis nostræ lingua magis adhuc adaugeatur. Novas, frivolas, ineptas terminologias penitus rejicimus.

- A. Campolongi, vera cognoscendi morbos methodus. Viteb. 1600.
- G. Baglivi, de morborum hypothesi rite construenda.
- D. Fischer, de eo, quod in cognoscendis morbis præcipuum est. Erf. 1717.
- A. Ziegler, Diff. de methodo cognoscendi morbos. Rint. 1745.
- J. Junker r. Köppe, Dist. de vera morbor. diagnosi, certo therapiæ fundamento. Hal. 1756.
- Fr. Chr. Juncker r. Pistenio, Dist. de plurium signorum in morbis cognoscendis & curandis necessaria conjecturatione. Hal. 1764.
- J. L. Elzmann, Officium medici coram ægris. Lond.
- D. Ludwig, Pr. de Diagnostices morborum fontibus.
 Lips. 1797.

/ CAPUT SEPTIMUM.

De praxi in morbis tractandis.

Diagnosis morbi rationem medendi unice determinat. Cognitus scilicet in omni suo ambitu morbus medelam adæquatam sponte quasi indicat, ubi sanabilis est. Ubi vero sanitatis restituendæ impossibilitas, leniendæ saltem sortis auxilia sponte ostendit.

- pus et modus est. Sanabilium fanatio, insanabilium curatio.
- 553. Quas diagnosi stabilita dirigit indicatio, indicantium & contraindicantium phenomenorum perpensio, atque ipsorum indicatorum remediorum selectus.
- philosophica unum ex alio eruere oportet.

I.

Indicatio.

- 555. Id, quod petit morbus sanabilis, ut sanari possit, atque insanabilis, ut saltem leniri queat, indicatio dicitur.
- 556. Hæc ex ipsa diagnosi logico ordine fluit; atque duplex est: curatoria, ubi sanitatis perfecte restituendæ possibilitas datur; & palliativa, qua anitas perfecta adtingi non potest, sed vita ægri sustinetur & prolongatur, aut urgentiorum symptomatum molestia levatur.
- 557. Quoniam autem hæc memorata divisio in causæ morbisicæ ablatione possibili aut impossibili plurimum fundatur; hinc melius hocce intuitu indicationes dividuntur in directas & indirectas.
- 558. Directa indicatio & medendi methodus ibi locum habet, 1. ubi causa morbi probe cognita est; 2. ubi ita constituta, ut auxilio medico

auferri, aut enervari penitus possit; 3. ubi talem permanentem essectum non produxit, qui pro recenti denuo causa ad morbum vel secundarium producendum, vel primum prolongandum haberi posset.

directam indicationem requiruntur; nec unum deficere debet. V. g. Comedit aliquis homo fungos venenatos, in febrim cum delirio incidit. Causa hæc rescitur; venenum vomitorio mature & feliciter ausertur; ex vomitu nullus alius organicus morbus subsecutus est; plenaria ergo fanitas per directam medelæ indicationem restitui potest.

560. Patet exinde sponte, omnia illa auxilia (indicata quoque vocant) indicationi directæ satisfacere, quæ causis morbi sunt contraria. Ergo (uti in Hippocratis libris jam habetur), repletioni, evacuatio, evacuationi repletio, labori quies & quieti labor. Nam contraria contrariorum sunt, medicamina; & medicina nihil aliud est, nisi, adpositio & ablatio; ablatio quidem eorum, quæ, excedunt, adpositio vero eorum, quæ deficiunt.

Qui autem istud optime facere potest, is optimus, medicus censebitur."

- 561. Rariores tamen illi casus in praxi sunt, quibus directa auxilia adhiberi possunt; nam præmemoratæ tres conditiones raro insimul obveniunt.
- 562. Neoterici, qui juxta incitabilitatis systema praxin instituunt, minime hoc perpendunt. Male opinantur, nec absque arrogantia, se directissima methodo morbosam incitationem adgredi debere;

ubi tamen causæ prægressæ vel conjecturales sunt, vel alieno & occulto modo agunt (uti in morbis v. g. contagiosis); vel ubi essectus generarunt, qui secundariam jamjam causam pro recenti malo, præcipue locali sistunt, correcta incitatione nequaquam amovendam. Ita in phthisi ulcerosa, in hydrope &c.

ibi econtra locum habet; 1. ubi causa morbi incognita, aut conjecturalis tantum, aut modus actionis ejus ignoratur; 2. ubi causa quidem cognita, sed ita constituta est, ut auserri nullo modo & auxilio possit (v. g. in nephritide a calculo, in febri variolosa &c.); 3. ubi causa primaria quidem cognita, aut & amovenda, aut jamjam amota, sed adeo permanentes essectus progeneravit, qui recentes denuo causa pro secundario morbo evadunt; & præcipue pro organico malo. (v. g. Globus sclopetarius, qui utut extractus, per hæmorrhagias, per suppurationem &c. posshuma relinquit, directo modo non amplius amovenda).

564. Hæcce indirecta indicatio denuo duplex erit; empirica & rationalis. Quarum utramque combinare, optimum semper.

565. Empirica indicatio sub morbi occulta natura & causa, ex analogis felicibus experientiis desumitur, intellectu vix declarandis. Ita luem veneram mercurio, scorbutum acidis vegetabilibus sanamus.

566. Rationalis tamen empiricam hanc indicationem semper dirigere debet.

- bus, ubi causam morbi directe adgredi non possumus, vitam tantum conservare, prolongare, molestiasque ægri lenire suadet. Estque igitur duplex; vitalis & symptomatica.
- consulere studet; subpressas liberando, exorbitantes compescendo, debilitatas erigendo, exhaustas substammando, sufficientes in suturum sustinendo (methodo expectativa aut temporisante), atque salubres naturæ per vires conatus subsulciendo. Sic temporis lucrum, si nihil aliud, obtinetur, ut vita ægri eousque conservetur, donec causa morbisica agere cesset, vel inessicax tempore reddita, vel absipsis naturæ viribus subacta, expulsa &c.
- mata urgentiora lenire contendit, ægro periculofiora, aut molestiora. Idque obtinetur 1. vires vitæ
 aberrantes, in fingularia organa morbose sinæqualiter directas debite reducendo; 2. locales adsectiones ex læsa ipsius organismi structura, quantum
 sieri poterit, corrigendo aut amovendo; 3. epigenomena & parasitica symptomata, quæ vexam morbi adaugent, quin essentialiter ad eum pertineant,
 ablegando, & 4. corpus (aut organa certa) contra
 causam morbisicam haud amovendam ita muniendo,
 ut impresso & essectus ejus quodammodo mitigentur.
- 570. Ipsa hæc symtomatica indicatio vitalem etiam includit.

- 571. Sponte autem patet, medicos, qui omnibus istis indicationibus in praxi satisfacere volunt, solidis therapiæ generalis fundamentis instructos esse debere.
- 572. Generatim adhuc in formandis indicationibus fequentia observanda erunt.
- 573. Uti diagnoseos, ita & indicationis fontium varii securitatis gradus habentur. Non semper indicatio vera & secura datur; sæpe hypothetica & anceps. Quæratur autem sedulo illa semper, quæ, quantum sieri potest, experientia rationali nititur.
- 574. A præcipite indicatione caveatur. Sunt quidem medici, qui ægro vix viso & exaudito indicationes faciunt. Sed prudentia jubet, ut absque saltu in ratiocinio, per logicarum inductionum catenam haud interruptam quærantur. Caveatur autem a falsis argumentis. Totius morborum therapiæ basis, indicationibus unice fulcitur.
- 575. In casu dubio & ancipite heroicæ indicationes ne unquam formentur; quibus, si non juvatur, persæpe noceri potest. Δρέλειν ή τη βλάπτειν. Præsertim ubi nullum in mora periculum, & sub cauta exspectatione manifestiores indicationes sperari possunt.
- 576. Indicationibus factis nunquam pertinaciter adhærendum. si morbus reclamet. Sapientis enim est mutare consilium, & recedere, quin pudeat, ab erroribus commissis.
- 577. Econtra autem absque sufficienti ratione quotidie, aut sæpius indicationes mutare, est medici tantum incerti et sluctuantis.

578. A tractamine morbi tractamen ægri semper distinguendum est. Ipsius scilicet ægri status, ætas, sexus, consuetudines, idiosyncrasiæ, & individuales aliæ plures circumstantiæ, sub uno eodemque morbo formandas indicationes varie restringunt.

579. In morbis vere compositis, pro quovis morbo separato, separatæ indicationes sunt quærendæ.

580. Ne unquam seducatur medicus a nomine morbi, ubi inepte expressum. V. g. febris intermittens, ergo indicatur cortex peruvianus; hydrops, ergo indicantur diurectica &c. Illa omnino cæca & detestabilis empiria esset.

- L. Collado, de indicationibus. Valent. 1572.
 - D. Gavasserius, liber de indicationibus curativis. Ven. 1586.
 - D. Bartsch, de indicationibus. Arg. 1624.
 - A. Berger, Diff. de filo medicinali. Vit. 1702.
 - D. Hebenstreit, Diss. de indicatione formanda. Lips. 1749.
 - de indicatione vitali. Lips. 1750.
 - - de indicatione mitigatoria. Lips. 1751.
 - A. Büchner, Dist. de prudenti morbor, insanabil. mitigatione. Hal, 1750.
 - D. Krause, de inventione indicationum. Lips. 1753.
 - D. Stubbendorf, Diff. de vita in morbis infanabil. prologanda, 1781.
 - C. C. Matthæi in Hufeland Journ, XI. B. 2. St. Ibidem, XI. B. 4. St.

A. Röschlaub, über die bisherige Eintheilung der Indication. Magaz. VII. B.

84. Illa momenta: Here, qua

Indicantia.

581. Si indicatio est id, quod morbus petit, ut sanari possit, tunc ergo omnia illa momenta, quæ simul sumta morbum constituunt, urgent medicum ad adhibendam debitam, scilicet indicationibus factis respondentem medelam; atque propterea scholastico sermone indicantia vocantur, quia indicant medico, quidnam instituendum sit, ut morbus aut sanari, aut insanabilis apte tractari possit. Sed hæcce ab ipsa indicatione separare supersluum esset.

582. Male quondam illi sentiebant, qui unice symptomata morbosa pro indicantibus habuerunt. Plura enim & graviora, uti dictum suit, momenta, ad requisita pro morbo auxilia ducunt. Atque nostra opinione & dispositio ægri, & causæ morbi, & denique ipsa symptomata sistunt indicantia momenta.

D. Sennert, de indicantibus. Viteb. 1603.

III.

Contraindicantia.

583. Potest tamen etiam contingere in morbis nonnullis, quod indicantia diversa contraria quandoque auxilia petant, aut uni indicanti contrarium sit, quod alteri prosicuum.

- 584. Illa momenta nunc, quæ contraria aut obposita auxilia petunt, quorumve unum alterius medelam non admittit, contraindicantia scholis vocantur, atque in morbis tractandis non raro efficient, quod neutri indicanti satissieri possit.
- traindicationes, quum omnis morbus suam solummodo sanationem indicet; dantur tamen omnino
 momenta talia, quorum unius ablatio tantam cum
 alio auferendo obpositam methodum requirit, ut
 vere contraria ablationis petitio exoriatur; & illa
 momenta inter se vere contraindicantia merito nominari possunt. Sic v. g. ingluvies prægressa, pondus ventriculi, nausea, vomitus spontaneus &c.
 sunt indicantia emeticum remedium; sed hernia,
 senium exhaustum, graviditas &c. vetant vomitum
 instituendum, suntque ergo vere contraindicantia
 vomitum.
- 586. Sont quidem, qui istas distinctiones nimis subtiles & scholasticas dicunt; sed non ubique inutilis labor erit, eas sedulo perpendere, atque contraindicantes saltem circumstantias exacte considerare; quoniam sic longe securius medicus adscendit ad determinationem indicatorum, auxiliorum scilicet solide præstandorum.
 - J. M. Trillerus, de officio medici præsentibus contraindicationibus. Jen. 1701.

IV.

Indicata.

- \$87. Illa auxilia, quæ indicationi satisfaciunt, & quorum ope medicus in praxi scopum suum adfequitur, indicata vocantur. Si ergo v. g. indicatio petit emesin instituendam, tunc in ipecacuanha, in tartaro emetico &c. indicatum habebitur.
- 588. De genuino autem indicatorum selectu sequentia notanda erunt.
- 589. Indicata selecta debent indicationi factæ plenarie satisfacere & respondere.
- debet gradui morbi semper esse adaptatus, proinde indicationibus institutis in qualitate & quantitate respondere. Medela scilicet nec minor, nec etiam major sit ipso morbo oportet. Si enim minores sunt vires indicatorum viribus morbi, tunc morbo tollendo non sufficiunt; si vero majores sunt, tunc morbum ad obpositam naturam trahunt.
- 591. Consideremus tantum duo remedia, venæsectionem & opium, quæ si apte & morbo proportionate adhibentur, æque divina auxilia sunt, ac injusto gradu adplicita vitæ humanæ infensissima instrumenta.
- 592. Id de omnibus heroicis auxiliis valet. Ex inepti medici manu discrimina minantur illa, quæ cultri acies ex manu infantis. Optimus medicus ille tantum censendus, qui probe scit, eco

rum tum qualitatem, tum quantitatem morbis adaptare, stimulosque necessarios sive adponendos sive detrahendos ita dirigere, ut exactæ indicationi plenarie satisfiat.

- 593. Quantum fieri possit, simplicia indicata seligantur. Ridiculi sunt illi medici & damnisici, qui pro quovis indicante aut symptomate occurrente, peculiare indicatum quærunt, & in formula præscribunt. Sie enim sanctæ simplicitatis, & ipsius veritatis silum deperditur, atque in copiosorum & compositorum remediorum farragine srustra sæpe auxilium exspectatur, quoniam unum alterius vires immutat, infringit, elidit, penitus quandoque tollit.
- 594. Propterea illa præprimis regula observetur, ut rite formata indicatione, illa semper exquirantur indicata ex adparatu remediorum, quæ pluribus fors indicantibus momentis simul satisfacere possunt. Exinde enim magna & laudabilis exoritur tum in medendo, tum in formulis præscribendis simplicitas. V. g. urget in sebre prostratio virium, diarrhæa & cutis arida. Vesicantia omnibus simul satisfacient.
- 595. Est quoque singulare medicorum ornamentum, si artem possident adeo apte indicata seligere, quorum unum ex omni parte auxilium præbet. Uti enim natura simplex videtur in progignendis morbis, ita & medicus simplex sit oportet in illis abigendis. Utinam hoc semper præstari possit.

596. Plura specialiora circa hoc objectum in therapia speciali occurrent, et ad lectos ægrorum.

597. Notandum denique est, memorata auxilia indicata ad morbos tractandos necessaria, ex triplici fonte hauriri; 1. ex adparatu pharmaceutico, seu proprie ex materie medica; 2. ex adparatu chirurgico; 3. ex adparatu diætetico.

598. Triplex igitur etiam medico officium incumbit in ordinatione ad quemvis ægrorum lectum; 1. scilicet debet ordinare medicamina necesfaria; 2. requisitum chirurgicum auxilium; 3. debitam diætam ægri.

1. Pharmaceutica.

599. Adparatus pharmaceuticus in ipsis officinis pharmaceuticis habetur. Propterea medicus ex indicatis medicaminibus debite selectis præscriptionem facit, seu formulam scribit, juxta
quam pharmacopæus medicamina ordinata vel varie commiscere, vel etiam præparare debet.

600. Subponitur hic, quod sponte liquet, in medicis praxin adeuntibus tanta totius pharmacologiæ ac artis formulandi cognitio, qua non tantum medicaminum requisitorum selectum, sed ea apte combinandi, debitamque in formam redigendi modum in promtu habent.

601. Sequentia circa hoc objectum præcipue in memoriam vocanda erunt.

602. Formula bene concinnata debet mere necessaria, nequaquam supersua indicata continere;
nunquam ex obpositis in virtute sua medicaminibus, sed ex meris in unum scopum conspirantibus
constare; nihil contra chemicas & pharmaceuticas
leges continere; ac ipsius saporis denique gratiam
(quin tamen de viribus medicaminum aliquid deperdatur) nunquam ita negligere, ut exinde vomitus frustraneus & nocivus, aut nausea causetur,
aut inobedientia in pharmacis adsumendis.

603. Viliora medicamina & facile parabilia pretiosis, & vernacula æquivalentia exoticis semper præserantur. Imo præstat nonnunquam præpharmaceuticis domestica ordinare, quorum tamen adhibendi ratio non quidem præscriptione, sed informatione indiget.

604. Inessicacia & exoleta nunquam seligantur, sed illa in usum tantummodo vocentur, quæ multis experientiis comprobata sunt. Dispensatorii patrii studium præcipue commendatur.

605. Studendum præterea non tantum erit formæ, sub qua medicamina, habito ad morbum & ægrum respectu, exhibenda sint; mixturæ, pulveres, pilulæ &c. sed et consideranda semper insimul erit quantitas, aut volumen medicaminis exhibendi. Aliis v. g. casibus guttulæ quadrabunt, aliis iterum decocta affatim sorbillanda.

606. Variis eodem tempore sumendis medicaminibus nunquam ægri onerentur; in formis scilicet medicaminum æque simplex sit medicus, ac in selectu eorum. Et mixturam, et decoctum, & pulveres, & linctum, & linimentum &c. simul præscribere, tum ægris molestiam, tum consusionem facile causat. Præstat quoque copiosiora medicamina non præscribere, quam pro nychthemeri spatio.

607. Etiamsi formulis præscriptis signatura adhibendi modum indicans semper adnectatur, nunquam tamen obliviscendum est, ægrum, aut adstantes, aut custodes oretenus instruere, quomodo præscriptis medicaminibus utendum sit. Ita multisarii errores evitantur.

608. Medicamina adfumenda & jamjam parata exploranda quotidie funt, visu, olfactu, guestiu. Etiamsi a pharmacopolis bene parata, sæpe tamen commutari, & cum aliis aliorum ægrorum alternari possunt, medicumque de esfectu incertiorem reddere. Demum & quantitas adsumti medicaminis hacce exploratione pernoscitur. Falso nonnunquam medicaminibus adscribuntur mutationes, quæ morbo debentur aut aliis circumstantiis; & vicissim.

609. Quum denique non tantum summe necessarium attributum, sed etiam maximum ornamentum medico sit, promtitudinem peculiarem
tum in medicaminibus seligendis, tum in iis præscribendis possidere, ideo in hocce negotio habitum quemdam & volubilitatem partim quotidianis
in nosocomio, partim domesticis etiam exercitiis
adquirere oportet. Meliorum formularum exempla
in operibus (inter nostrates) L. B. a Störk, L. B.
a Quarin, & M. Stollie invenientur.

2. Chirurgica.

- 610. Finita præscriptione pharmaceutica medicus simul ordinare debet auxilia necessaria externa; tum illa, quæ chirurgico adparatui inepte adnumerantur; clismata, inunctiones, fomentationes &c. tum & illa, quæ stricte ad illum adparatum pertinent, vesicantia, venæsectiones, aliasque varii momenti operationes requisitas.
- 611. Nonnunquam peculiari informatione hic opus est. v. g. de loco & numero vesicantium, de loco ac quantitate sanguinis emittendi &c.; nonnunquam consultatio cum Chirurgo operationes exequente necessaria est; etiam medico ipsi adsistere istis operationibus oportet.

3. Diætetica.

- 612. Demum circa diætetica etiam auxilia medicus ægrum informat, vel adstantes; regimen scilicet vitæ præscribit, morbo & ægro adcommodatum; quo ad sanitatem restituendem aut vitam sustentandam plus quandoque confertur, quam lagenis pharmaceuticis. Prouti enim causæ morbissicæ non semper per os in ventriculum ingeruntur; ita etiam unica ore adsumta medicamina non semper directe causam morbi & morbum ipsum corrigunt.
- 613. Præcipua regiminis vitæ momenta consistunt in aëre, cibo, potu, motu, quiete corporiss

& animi, fomno, vigiliis, atque pluribus externe adplicari folitis.

614. Medicus igitur ægrum exacte commonefacere debet: 1. quonam aëre frui debeat, quoad calorem, puritatem, ficcitatem, ventilationem, aliasve requisitas conditiones; 2. quibusnam cibis & potulentis, quoad quantitatem & qualitatem; 3. an motum exercere possit vel debeat, & qualem, an econtra quiescere; itidem a quibusnam animi affectibus quammaxime abstinendum ipsi erit; 4. an fomnus vel nullus, vel moderatus necessarius erit; 5. lecti lodicumque mundities commendanda, ftragulorum culcitarumque conditio ordinanda, an plumeæ, laneæ, equinosetaceæ, stramineæ, leves, ponderosæ &c. 6. circa ipsum vestitum nonnulla sæpe notanda veniunt; imo 7. circa alia plura externa, quæ vel suadenda vel evitanda erunt (v. g. fasciationes); 8. balneorum quoque usus, adeo momentosus in praxi, ad diætetica spectat.

- 615. Prima tamen regula est, ut omnia indicata ex diæteticis petita, ad eundem cum omnibus reliquis indicatis, pharmaceuticis et chirurgicis scopum collineent; alias enim contrarii essectus e contrariis indicatis sperandi erunt.
- 616. Deinde etiam in diæta ordinanda debitus semper respectus habendus est, non tantum ad morbum, sed etiam ad ægrum ipsum; ad ejus scilicet ætatem, sexum, consuetudines & idiosyncrassias, imo ad ipsum anni tempus, ad clima, & ad alias circumstantias. Quæ quidem omnia repetenda

erunt ex illis regulis, quæ in diæteticis institutionibus generatim expositæ suerunt, in therapia speciali & ad singulorum ægrorum lectum specialius tradentur.

617. Quantum denique ipsius animæ conditio sub vitæ ægri regimine respectum mereatur, ex illis liquet, quæ de reciproca mentis in physicum hominis statum actione, multiplici experientia confirmantur. Spectant ergo quodammodo etiam psychologica remedia quædam ad Diæteticam, quibus pusillanimes ægri erigi; furiosi, desperabundi, impatientes pacari; tristes, morosi exhilarari; indifferentes excitari possunt &c., ac quibus uno verbo, quod non minimum in morbis est, talis animi fortitudo, si non adest, conciliatur, quæ optimum internum stimulum pro vita conservanda aut erigenda sistit, gravissimosque morbos, voluntatis fere imperio, non raro illudit.

D. Schmid, psychologische Arzneymittellehre. (In Huseland Journal, XV. B.)

bus reliquis indugitis, pharmacarticis of chirurgrois

Conum collinerat; alies thim contrait effectes o

contrarie addicate to transfer dente.

676. Doinde crium in dieta ordinanda debites femper rafacettas indicades off, non taxtum ad

mornum, fed ettain ad marum informs, no ejus (c)-

fies, mo n' pain anni temper, ad clima, & ad alias cuttamban pas, Que quiden omnia repetenda

CAPUT OCTAVUM.

De praxi in futuro eventu prædicendo.

ois. Ubi medicus cognito morbo, diagnosi & indicationibus factis debita auxilia ordinavit; necesse adhuc est, ut de sutura ægri sorte & morbi mutatione cogitet; id est, ut etiam proggnosin instituat, quæ nullo die negligenda. Non solum nosse in morbis oportet, quæ sint & quæ suerint, sed et illa, quæ mox ventura sequentur.

turo morbi eventu, tum in propriam medici fatisfactionem; tum propter confirmationem eorum, quæ de morbo judicata fuerunt; tum propter ipfam agendorum rationem & promtitudinem; tum propter adfinium vel ipfius ægri curiolitatem, quinimo necessitatem, ad implendas illas dispositiones, quas animæ salus & res domestica deposcunt, quotidie instituenda est, atque in historiis morborum adnotanda, ut ex eventu deinde adpareat prædicti veritas aut falsitas.

620. Res summe ardua & lubrica in praxi, in qua cautissimus medicus juvenis esse debet, quoniam sama ejus plurimum ab ea dependet.

621. Astute quidem nonnulli adsuescunt in minimis & minime periculosis morbis tristem semper prognosin facere, ideo, quodsi æger moriatur, prænunciasse videantur; si vero evadat, majoris honoris atque sostri lucrum sperare possint, dum morbum periculosum sanare sciverint. Sed indecorum est, ejusmodi ambagibus scopum adire velle, cum sola rectissima via ad solidam samam ducat. Neque ægri aut adsines adeo sunt semper incallidi, ut exitum morbi quandoque ipsimet utcunque non prævideant; deridentes postea medicum, qui nimis meticulosus in formanda prognosi est.

622. Meliores ergo & solidiores regulæ, præcipue practicæ monstrandæ sunt, quibus securior, quantum sieri potest, prognosis sundatur. Aliqua circa hoc objectum generalia, jam in generali Pathologia præmissa suerunt; alia plura specialiora in speciali Nosologia, & ad speciales in secto casus explicantur.

623. Notandum omnium primo est, sundamenta, quibus prognosis universim nititur, duplicia dari; rationem scilicet, & experientiam. Proinde quoad basin prognosis duplex est, rationalis & empirica. Prior eventus in morbis suturos ex principiis pathologicis eruit, demonstrat; posterior eos, silente ratione, ex analogis experientiis determinare satagit.

& etiam morborum, sunt quoque duplices; necessarii & accidentales (saltem relate ad debilem nostrum intellectum accidentales), de quibus posteriaribus non datur evidens cognitio. Hi accidentales denuo duplices sunt, probabiles aut plane dubii. Hinc etiam in morbis, prognosis quoad valorem mox certa, mox incerta est; aut probabilis, aut penitus dubia.

625. Denique, cum omnis morbus terminetur vel in sanitatem, vel in mortem, vel in alium morbum, aliusque exitus non detur; hinc prognosis quoad eventum in morbis futurum etiam triplex est, in perfectam sanitatem, in mortem, aut in alium morbum.

626. Hæcce omnia momenta in omni prognosi instituenda rite perpendere oportet. Nam totum prognoseos negotium in eo consistit, ut medicus sive ratione ductus, sive experientiis securis tractus bene dijudicet, quænam morbi possibilium terminationum in dato morbo vel certo, vel probabiliter, vel plane dubie sperari aut metui possit.

Prognosis rationalis.

627. Si pathologico ratiocinio ad eventum morbi futurum prævidendum & præsagiendum pervenire licet; tunc rationalis prognosis datur.

628. Hæc ex iisdem fontibus eruenda est ex quibus diagnosin eruendam diximus. Nam

vera morbi cognitio unice ducit ad prognolin veram, & arctissime sibi junctæ sunt diagnosis & prognosis, ita ut una ex altera sluat. Hinc neoterici aliqui prognosin ante diagnosin instituere volunt; & Hippocrates (de præsag.) jam dicit, qui suturas adsectiones prævidet, optime sanare intelligit.

629. Uti ergo in diagnosticis, ita in prognosticis singularium morborum phenomenorum separata consideratio non sufficit; sed totius morbi amplexus, omniumque circumstantiarum perpensatio requiritur. Quo faciunt dispositio ægri, causæ, decursus ac symptomata morbi, habito semper ad naturam, formam, stadium ac magnitudinem morbi respectu.

630. Cognita ægri dispositio morbum antecedens ad prognosin formandam confert; 1. in
quantum prægressis morbis æger vel exhausitus est, vel non est; 2. in quantum morbi seminium potentiarum nocivarum actioni plus
vel minus savet; 3. in quantum singularia organa plus minusve nobilia, peculiarius morbose disposita sunt; 4. in quantum organica
& quodammodo perpetua mala in corpore
ægri latent. Hinc sexus, ætas, corporis habitus, morbi prægressi &c., prouti gravia ad diagnosin momenta largiuntur, ita etiam ad prognoseos dijudicationem in certis morbis plurimum contribuunt.

631. Certissima autem prognosis ex causis morbi cognitis desumitur, quoniam, ubi cogni-

tæ, naturam morbi optime designant. Adtendendum igitur erit; t. utrum causa una, aut plures; 2. utrum causæ violentæ, aut mites; 3. utrum amovendæ, vel non amovendæ; 4. utrum agendi earum ratio cognita, aut occulta; 5. utrum organismum partium, in quas egerunt, devastantes, immutantes, aut non; 6. utrum penitus ignoratæ.

- 632. Postremo in casu (quod quidem nunquam negligendum) eo major adtentio ad modum decurrentis morbi, & ad symptomata ejus habenda erit, dum de sutura ægri sorte cogitatur.
- 633. In decursu morbi adtendendum erit; i. utrum præceps, aut lentus; 2. utrum regularis, aut irregularis sit.
- 634. Symptomata autem morbosa, quæ non tantum formam morbi, sed computatis causis etiam magnitudinem ejus, proinde & periculum ægri optime docent, maximum quoque respectum merentur.
- 635. Aestimanda autem symptomata erunt; ex gravitate sua, ex intensione, ex extensione, ex numero, & ex duratione.
- 636. Gravitas symptomatum mensuratur ex usu, seu necessitate aut nobilitate organorum, quorum functiones sunt læsæ & mutatæ. Sic palpitatio cordis est gravius symptoma claudicatione, in quantum motus cordis pro vita est magis necessarius, quam motus cruris.

- 637. Intensio symptomatis ex vehementiæ gradu, seu ex modo læsæ functionis desumitur. Sic qui duplo frequentius respirat altero, is dispnæam duplo intensiorem habet; & ceteris paribus periculosiorem.
- 638. Extensio symptomatum ejusdem speciei æstimatur ex numero partium eadem adsectione detentarum, atque earum spatio. Periculum morbi diverse adauget. Sic paralysis cruris minus periculosa est paraplegia.
- 639. Numerus symptomatum quo major est ceteris paribus, eo major censetur morbus & periculosior, sive eadem organa adficiantur, sive diversa. Hocce periculum ex symptomatum pluritate adauctum seduxit nonnullos medicos, ut in symptomatum syndrome malignitatis morborum ideam posuerint.
- 640. Denique duratio seu pertinacia symptomatum majus quoque periculum designat, quam disparens subito adparitio. Exemplum in delirio & convulsionibus.
- 641. Atque ex omnibus hisce dictis facile adparet, symptomatum ipsorum considerationem, tum quoniam vires vitæ vario modo læsas designant, tum quoniam locum, copiam, modumque organicarum adfectionum indicant, magnum omnino momentum, uti in diagnosi, ita etiam in prognosi formanda sistere. Quod quidem in ipsis Hippocratis libris jam habetur.
- 612. Cæterum, quæ de stadiis morborum in instituenda diagnosi adserta suerunt, docent,

etiam in prognosi formanda debitum semper ad morbi ætatem, ad ejus anamnesticam historiam, et ad ipsum, in quo impræsentiarum versatur, stadium, respectum habendum esse. Docet enim progressum, quem morbus hucusque secit, & quem faciendum adhuc habet. Sic ex stadio inslammationis concludimus ad suppurationem suturam.

- 643. Imo & aliarum plurimarum, tum abfolutarum (uti climatis, anni temporis &c.)
 tum & mere accidentalium circumstantiarum
 (v. g. pathematum animi) perpensatio requiritur, si medicus prognosin prudentissime instituere velit.
- 644, Hæ circumstantiæ, dum accidentales sunt, ac prævideri nequeunt, certissimam præsagitationem in fanitatem suturam nunquam permittunt. Minime enim, quod & ratio dictat, experientiæ desunt, levissimos nonnunquam morbos a sortuitis ejusmodi contingentibus adeo exacerbatos aut complicatos cum aliis malis suisse, ut in mortem, improvisam ab initio, siniverint. In sanitatem ergo nunquam certissima prognosis datur.
- 645. In mortem datur. Futuri enim eventus in morbis quandoque funt abfoluti & evidentes, ut nullum accidens miseram ægri sortem immutare valeat. Ita v. g. in destructione organorum ad vitam directe necessariorum, quo pertinent vulnera absolute lethalia.

646. Etiam mors in omnibus morbi stadiis contingere potest. Sanitas non ita.

647. Sub futuro autem absoluto eventu non lethali, prognosis certa rationalis etiam in alios morbos datur.

Prognosis empirica.

turam ægri sortem sæpe concludere licet, quin ratio pathologica hujus prognoseos adsignari possit. Atque propterea empirica vocatur. Hanc multi callent homines, artis medicæ penitus ignari, frequenti tantum cum ægris & morbis commercio eruditi. Ita sacerdotes, parabolani, obstetrices. Hanc & medici penitus negligere non possunt.

649. Nonnulla empiricorum prognosees signorum adeo sunt generalia, ut ad omnes sere morbos extendantur. Sic sacies hippocratica, sudor frigidus viscidus &c. sunt mala in omni morbo auguria. Nonnulla iterum specialibus tantum morbis conveniunt. Sic hæmorrhagia auris in phrenitide pro lethali, cophosis in typho pro bono signo habetur. Atque hæcce specialiora in decursu nosologiæ specialis & ad lectos ægrorum semper adducentur.

650. Notandum tamen venit, quod sæpius jam monitum suit, singulatim in morbis considerata phenomena, uti in diagnosticis, ita in prognosticis nihil certi promittere; sed morbum

femper & circumstantias morbi in omni ambitu consideranda esse.

- 651. Talis quoque empirica prognofis datur, quæ ex integri morbi amplexu desumta futurum eventum, atque vitæ periculum timendum vel non timendum vario certitudinis gradu determinat.
- 652. Periculum est ille status, in quo juxta experientiam dantur casus, quibus malus eventus contingit. Quo plures illi casus, eo majus periculum; quo pauciores, eo minus. Ita etiam in morbis.
- 653. Evidentissimum periculum ibi est, ubi experientiæ felicem eventum vix unquam observatum docent. Ita v. g. in hydrophobia a venneno canis rabidi.
- 654. Periculum mortis probabile in omnibus illis morbis habetur, quibus ceteris paribus plures homines succumbunt, quam ex iis convalescunt. Hujus probabilitatis variæ omnino gradationes sunt. Ita in febre pestilentiali & maligna, variolosa, angina membranacea, phthisi pulmonali &c.
- 655. Quo nunc fundamentum probabilitatis minus est, eo minor est ipsa probabilitas. In illis ergo casibus, ubi juxta experientiam plures ex dato morbo convalescunt, quam moriuntur, periculum vitæ est minus probabile. Ita in peripueumonia vera, morbo venereo &c.
 - 656. Imo, quo pauciora tristiorum eventuum exempla experientia exhibet, eo magis suspicio periculi deletur. Ita v. g. in corrhyza.

657. Sed hæcce momenta prognostica sunt nimis generalia, uti jam dictum suit. Solido ratiocinio, ad morbi speciem, subjectum, aliasque circumstantias caute respiciente, prudenter sunt ubique modificanda. Alias cæcus empirismus.

658. Tandem autem empirico tali modo, non tantum vitæ spes aut periculum, sed & morborum in alios transitiones varia certitudine prænoscuntur, sub diverso eorum in posthuma mala nisu. Febris variolosa v. g. de simili exitu utplurimum suspecta est.

Vide J. Lommii, observat. medicinal, librum III.

Regulæ quædam.

- 659. Junioribus medicis, atque in initio curus practici sequentes præcipue canones quoad prognosin sunt commendandi.
- 660. In illis solummodo casibus considenter præsagiendum est, ubi suturum necessarium exspectatur. Nam sicuti certo præsagiri potest v. g. crastinus solis ortus, sic etiam vulneris absolute lethalis periculum certo prænunciari potest.
- 66. In omni autem casu ancipiti, ubi mortis periculum vel probabile tantum, vel dubium est, prudenter prognosis suspendenda, & quantum licet, differenda. Rogatus tunc medicus adsirmet periculum vel probabile, vel dubium. Et in leviori casu nonnisi ea sub conditione sanitatem promittat, si nulla accidentalia superve-

merint. Relate ergo tantummodo ad præsentememorbi statum, atque ad ipsius probabilitatis valorem, eventum suturum adsecuret.

- ad plures dies & hebdomadas, sed crastini præcipue aut suturi diei periculum perpendere; quod probabilius utcunque dignosci potest, ubi interim longioris temporis spatio multa improvise mutari possunt in morbo. Atque suspendendo dubiam prognosin in casu dubio, lucratur medicus interea tempus, ad certiorem possea instituendam.
- 663. Sub ipso morbi initio ergo, nunquam aliquid certi de sutura remotiori sorte pronunciandum est, præcipue illis in morbis, qui versatiles in decursu sunt. Attamen dantur casus, ubi ob moræ periculum promta præsagitio deposcitur, cautissime instituenda.
- 664. Tristis prognosis ipsi ægro vix unquam, vel rarissime aperienda; propinquis autem non celanda est. Vitæ periculum ipsis ægris communicatum tristi pathemate animi, mortem omnino accelerare potest. Propterea in prælectionibus clinicis aut aliena ægris lingua, aut cautissimo modo prognosis profertur.
- 665. E contrario, periculofissimi ægri, dummodo animi præsentia gaudeant, exhilarandi sunt & dulci spe nutriendi. Illis autem, quorum scire interest, periculum non est negandum, præcipue ubi dispositiones in re domessica ægri, aut ad animæ salutem necessariæ sunt.

tibus non rogatus, conscientia sua obligatur, ut quamprimum vitæ periculum viderit, religionis officiis satissieri jubeat; tum & morbi statum illis aperiat, qui rei domesticæ curas agunt, ne ægri aliorum sæpe in detrimentum, intestato defungantur.

N. Taurelli, medicæ prædictionis methodus. Frfti.

Th. Monfet, Nosomantica Hippocratica. Frft. 1588.

L. Lemosii, de optima prædicendi ratione, libri VI. Venet. 1592.

Pr. Alpini, de præsagienda vita & morte ægrotantium, libri VII. Venet. 1601.

Dr. Usler., de eventu in morbis præcognoscendo. Jen. 1601.

J. Hucheri, de prognosi medica, libri II. Lugd. 1602.

P. Holtzenii prognosis vitæ & mortis. Col. 1605.

Rod. Castrensis, Syntaxis prædiction, medicar, Lugd. 1661.

- J. Juncker, r. Schankebank, monita circa prognosin rite instituendam. Hal. 1733.
- r. Wilcke, Dist. de cauta prognosi a cauto medico instituenda. Hal. 1756.
- J. Th. Prochnau, de præsagienda vita & morte. L. B. 1746.
- J. V. Zeocani, neuentdeckte Quellen von den Prognostiken. Leipz. 1760.
- J. H. Pfutsch, Dist. exhibens fontes prædictionum in morbis. Lips. 1760.
- M. D. T. Dictionnaire des Prognostics. Par. 1770:

- - deutsch: Bresl. 1771.

- A. W. Smith, Kunst vorhinein zu wissen, ob ein Kranker geneset, &c. Wien 1803.
- A. Röschlaub, Beyträge zur medicinischen Prognost.
 (Magaz. VII. B.)
- 667. Hæc jam sunt omnia officia, quæ medicus practicus non solum in prima ægri visitatione, sed pleraque & quotidie observare debet ad lectos ægrorum.
- 668. Plurimis verbis examen ægri explicatum fuit, quoniam ex eo difficillimum negotium, cognitio scilicet morbi pendet.
- 669. Dantur autem casus, ubi ægri examen auribus non exauditur, sed ubi totum quasi examen, vel momentosissimæ saltem morbi circumstantiæ calamo describuntur, atque aliis medicis scriptotenus communicantur, aut etiam in proprios usus conservantur.
- 670. Hinc aliqua adhuc superadducere liceat de modo historias morborum scribendi-

corum tormet, cui qualidio leduto notata diguista

tos & ocientes vitos como a confo tatoriada l'ac

tix fider, fed Dogillari for rectins info

mance, velue de lemptet,

CAPUT NONUM.

De modo historias morborum scribendi.

671. Historiæ morborum sæpe locum examinis ægri oretenus instituti subplere debent, ibi ubi medicus occasione destituitur, ægrum auribus exaudiendi.

672. Sæpius contingit, ægros sub ipso morbi decursu aliorum medicorum consilium exposcere; quo intuitu necesse erit, ut medicus ordinarius historiam morbi enarret. Hanc vero labili memoriæ vix sidet, sed pugillari suo rectius inscribet.

673. Cujusvis medici officium ergo petit, ut diarium ægrorum suorum, morborumque tractandorum formet, cui quotidie sedulo notatu digniora inseruntur.

674. Mittuntur quoque non raro ad facultates & celebres viros epistolæ consultatoriæ. Puderet tunc medicum ordinarium historiæ morbi vel mancæ, vel inepte scriptæ. borum occurentium absolute consignari debent, atque omni die recitari; nec non præcipue in tertio examine rigoroso morbi tractatorum ægrorum unacum reddita ratione medelæ institutæ describendi, atque eorum historiæ facultatis medicæ cenfuræ subjiciendæ sunt.

676. In noscomiis quoque aliis debite dispositis acta medica colliguntur & adservantur.

677. Selectiores denique historiæ a publicis institutis, aut viris amplificandæ arti insudantibus prelo subjiciuntur, aut scriptotenus sibi invicem communicantur.

678. Exinde abunde elucescit, multiplici titulo necessariam ac utilem esse medico artem historias morborum rite adnotandi & exarandi.

679. Totius præterea medicinæ incrementum omne præcipue in eo confistit, ut habeantur historiæ seu descriptiones morborum, quoad sieri potest, graphicæ & naturales. Quævis observationum suam, qualemcunque symbolam confert ampliandæ arti, quæ meris observationibus originem debet. Utinam ergo omnium temporum, terrarumque omnium medici sedulo semper observassent, observata utiliter adnotassent, adnotata posteritati tradidissent. Solæ enim hæ observationes sunt securcissent Data artis nostræ. Eum nobis valorem habent, quem axiomata solidioribus disciplinis.

680. Dolemus interim, plerosque medicos copiæ observatorum magis studuisse, quam se-

lectui & fructuosæ eorum narrationi; nam pauciora illa videntur, ex quibus utilis fructus legi
potest. Penitus in historiis illa quandoque desideramus, in quibus totius quasi negotii cardo vertitur. Ex una parte supersluas, ex altera contrario
desectuosas deprehendimus, atque meliores & solidiores morborum historias in parvum omnino volumen redigere possumus.

681. Junioribus ergo medicis suadendum, ut exarandis bonis morberum historiis in ipsis practicis scholis adhue, consuetudine se adcommodent, ad debitam sibi dexteritatem comparandam, quæ nonnisi longiori exercitio adtingi potest.

682. Quare etiam nostrorum ægrorum historiæ quotidie describuntur, quotidie recitantur, Professoris animadversionibus interpollantur ac emendantur.

683. Regulæ quædam generales de illis rite conscribendis hic adhuc adnectentur.

Regulæ.

debent esse veræ. Phenomena morborum debent certo enarrata, & medentia auxilia adhibita sincere adsignata esse. Facta historica, ubi a veritate recedunt & fabulosa siunt, ad pravas consequentias ducunt; & dum postea in arte experimentali ad analogicas adplicationes occasionem præbent, non tantum nullius penitus valoris, sed & pessime nociva evadere possunt.

685. Mala est conscientia & larga eorum medicorum, qui narrant phenomena, quæ non viderunt, ubi sat male suisset, si illa narrassent, quæ male viderunt. Sunt ignes quasi fatui, qui in salebras aut abyssum sequentes trahunt; dum interim veri scriptores, ceu faces, ex devio itinere secure reducunt.

686. Adulterantur historiæ morborum e multiplici ratione. Nonnulli singunt phenomena, ut negligentiam suam dissimulent; alii ut opinionem suam desendant; alii iterum obiter & negligenter observant, aut denique ex obsivione aliena adducunt. Maxima veritas medica in omnem posteritatem æstimanda ex scriptis Hippocraticis & Sydenhamianis elucescit. Horum virorum candor eo se extendit, ut inaudita sinceritate & ea proferant, quæ ex propria quandoque culpa contigerunt.

rum debent esse adcurate scriptæ. Non sufficit, ut vera solummodo phenomena morbi adducantur, sed debent etiam omnia illa adcurate adserri, quæ ad morbum depingendum, & illum dijudicandum scitu necessaria sunt. Nullus saltem character morbi essentialis præteriri debet, & nihil reticeri de omni illo, quod tempore morbi institutum aut commissum suerit. Multi in hunc errorem labuntur, ut summe necessaria scitu sicco pede transeant, et ex nimia brevitate lectorem minus sussicienter de morbo depicto instruant. Exinde vagum & incertum circa morbos judicium sertur; nam multa desiderantur, quæ ad morbum exacte dijudicandum requirerentur.

688. Quare Th. Sydenhamus suadet, ut morborum phenomena clara quoque & naturalia, quantumvis minuta, adcuratissime omnia adnotententur, imitando pictorum industriam & sinceritatem, qui vel nævos & levissimas maculas in imagine exprimunt, si veram cum originali similitudinem adtingere volunt.

historiæ debent esse simplices, nunquam nimis suse scriptæ & supersuis insartæ. Displicet non tantum illa garrulitas in morborum historiis, quæ minime ad objectum quadrat; sed & nec minimus labor est, ex tanta verborum colluvie ea exquirere, quæ ad rem dignoscendam necessaria sunt.

690. Præprimis illa phenomena morborum in historiis non sunt referenda, quæ non adsunt. Functiones enim sanæ & illæsæ subponuntur illæ, de quibus silentium observatur.

691. Attamen nobiliores functiones, utut penitus illæsæ, v. g. respiratio, pulsus &c. non sunt silentio prætereundæ, ne negligentiæ aut oblivionis fors suspicio excitetur.

692. Item, transeunte morbo in convalescentiæ stadium, redeuntis sanitatis in variis functionibus phenomena, sub diversis suis gradibus enumeranda semper veniunt.

693. Penitus superslua in historiis morborum funt nomina & cognomina ægrorum, atque omnes illæ circumstantiæ, quæ potius rem samiliarem ægri, ac particularia varia, quam morbum describendum spectant.

- 694. Illam unice & ubique laudamus scribendi methodum, quæ nihil superflui addit, necessarii nihil omittit; simplicitate sua veritatis tymbrum secumsert modo summe conspicuo. Pulcherrimæ & utilissimæ omnino sunt tales morborum historiæ.
- 695. Quarta regula. Historiæ morborum debent ab omni hypothesi liberæ ese, & mere
 historica facta continere. Nihil damniosius est
 ejusmodi historia, ubi quævis prolata veritas in
 sententiam & hypothesin scriptoris invertitur & torquetur. Præoccupantur tali modo animi-lectorum,
 atque in similes opiniones non raro trahuntur, minimeque ex debito sonte indicationes petuntur.
- 696. Quinta regula. Attamen sinceris ratiociniis historias morborum interpolare omnino decet. Scriptor scilicet debet sæpius rationem reddere illorum, quæ durante morbo suscepit, & qua ex causa suscepit; qualem ergo ideam diagnosticam de morbo, & directricem in indicationibus formavit.
- 697. Sed ista ratiocinia ex narratis morbi phenomenis tracta debet esse sirma, duce philosophia sluentia, hypothesibus nequaquam superstructa. Neglectis istis rationibus, legentes de medela instituta non sufficienter instruuntur, atque stupent non raro ad auxilia selecta.
- 698. Sexta regula. Optime eodem ordine historiæ morborum scribuntur, quem circa ægros examinandos & universim tractandos exposuimus. Tali enim ordine nihil prætermittitur, & simpli-

cistima simul inductione unum historiæ membrum alteri jungitur.

699. Hæ quidem, etsi non solæ, saltem insigniores sunt regulæ in scribendis morborum historiis observandæ.

E. Stahl, Pr. de historiæ morbor. criterio. Hal. 1707.

Fr. Hoffmann, Dist. de modo historias morbor, recte consignandi. Hal. 1721.

P. Detharding, histor. morb. conscribend. fida methodus. Rost. 1734.

N. Rosen, Dist. de historiis morbor. conscribendis. Harderw.

700. Fragmenta utilia in Th. Sydenhami, M. Stollii & G. Richteri operibus invenientur.

